

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**KAMU HARCAMALARININ GELİR EŞİTSİZLİĞİ
ÜZERİNE ETKİSİ: OECD ÖRNEĞİ**

Başar ARSLANTÜRK

Zonguldak 2025

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**KAMU HARCAMALARININ GELİR EŞİTSİZLİĞİ
ÜZERİNE ETKİSİ: OECD ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan
Başar ARSLANTÜRK**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gökhan DÖKMEN**

Zonguldak 2025

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda ve basımda enstitü tez yazım ve basım yönergesine uygun davranıldığını taahhüt ederim.

Başar ARSLANTÜRK

12.02.2025

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Maliye Anabilim Dalında 216282107001 numaralı Başar ARSLANTÜRK'ün hazırladığı “**Kamu Harcamalarının Gelir Eşitsizliği Üzerine Etkisi: OECD Örneği**” başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 17/01/2025 Cuma günü saat 10:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet AVCI
Başkan

Prof. Dr. Gökhan DÖKMEN
(Tez Danışmanı)
Üye

Doç. Dr. Erdoğan TEYYARE
Üye

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 20...

Prof. Dr. Yücel NAMAL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: OECD Örneği
Tez Yazarı	: Başar ARSLANTÜRK
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Gökhan DÖKMEN
Türü, Yılı	: Yüksek Lisans, 2025
Sayfa Adedi	: 105

Gelir dağılımı, toplumsal refahı ve sosyal istikrarı doğrudan etkileyen temel bir gösterge olmakla birlikte adil bir dağılım, ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına olanak sağlayarak toplumsal barışı ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektedir. Gelirin birincil dağılımında ortaya çıkan eşitsizliklerin neden olduğu dağılım sorunsalı, toplumun bazı kesimlerinin fırsat ve kaynaklara daha fazla erişmesine, kalan kesimin ise yoksulluk ile karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Bu durumda kamu müdahaleleri aracılığıyla gelirin yeniden dağılımı sağlanarak eşitsizlik sorununa müdahale etmek mümkündür.

Çalışmada 2008-2022 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak seçilmiş 32 OECD ülkesinde kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi sistem GMM tahmincisi kullanılarak dinamik panel veri metoduyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular kamu harcamalarındaki 1 birimlik artışın, gelir eşitsizliğinde yaklaşık %0.107'lik bir azalma meydana getirerek eşitsizliği anlamlı bir şekilde iyileştirdiğini göstermektedir. Çalışmada ayrıca gelir eşitsizliğini etkileyecek olan diğer makroekonomik faktörlerden olan kişi başı gelir, işsizlik ve dış ticaret verilerinin gelir eşitsizliği ile ilişkisi de incelenmiş, kişi başı gelir ve işsizlik oranlarındaki artışın gelir eşitsizliğini anlamlı bir şekilde derinleştirdiği gözlemlenmiştir. Buna karşın dış ticaretin gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik etkisi görülmüş olsa da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Çalışma, kamu harcamalarının gelir eşitsizliklerini azaltma konusunda önemli bir araç olduğunu ancak kişi başı gelir ve işsizlik gibi diğer faktörlerin de gelir dağılımı üzerinde belirleyici rolünü göstermektedir. Elde edilen sonuçlar literatürde yapılan birçok çalışmayı destekler nitelikte kanıtlar sunmakla birlikte literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelir Dağılımı, Kamu Harcamaları, Panel Veri Analizi, Türkiye, OECD.

ABSTRACT

Institution : ZBEU, Institute of Social Sciences, Department of Public Finance

Thesis Title : The Effect of Public Expenditures on Income Inequality: The OECD Example

Thesis Author : Başar Arslantürk

Thesis Adviser : Prof. Gökhan Dökmen

Type, Year : MSc Thesis, 2025

Number of Pages : 105

Income distribution is a fundamental indicator that directly affects social welfare and social stability and a fair distribution promotes social peace and sustainable development by allowing the reduction of economic inequalities. The distribution problem caused by inequalities in the primary distribution of income can cause some segments of society to have more access to opportunities and resources, while the remaining segment faces poverty. In this case, it is possible to intervene in the inequality problem by redistributing income through public interventions.

In the study, the effect of public expenditures on income distribution in 32 OECD countries selected using annual data covering the period 2008-2022 was analyzed with the dynamic panel data method using the system GMM estimator. The findings show that a 1 unit increase in public expenditures significantly improves inequality by reducing income inequality by approximately 0.107%. The study also examined the relationship between income inequality and other macroeconomic factors that will affect income inequality, such as per capita, unemployment and foreign trade, and observed that the increase in per capita and unemployment rates significantly deepened income inequality. On the other hand, although the effect of foreign trade on reducing income inequality was observed, it was not found to be statistically significant.

The study shows that public expenditures are an important tool in reducing income inequalities, but other factors such as per capita and unemployment also play a decisive role in income distribution. The results obtained provide evidence that supports many studies in the literature and aim to contribute to the literature.

Keywords: Income Distribution, Public Expenditures, Panel Data, Türkiye, OECD.

ÖN SÖZ

Gelir dağılımı tarih boyunca ekonomik ve sosyal etkileri araştırmalara konu olmuş sosyoekonomik bir sorunsaldır. Günümüz dünyasında gelir dağılımında arzu edilen adaletin genel anlamda sağlanamaması nedeniyle bu olgu, araştırmalara konu olmaya devam edecek gibi görünmektedir. Bu tez konusunun sečilmesindeki temel gaye, gelir dağılımı konusunda daha fazla araştırma yaparak bu konu üzerindeki bilgi birikimini arttırmak ve literatüre katkı sağlamaktır. Çalışmada gelir dağılımının kavramsal ve kuramsal tanımları yapılarak gelir dağılımını iyileştirici kamu politikaları açıklanmış ve bu politikalardan biri olan kamu harcamalarının gelir eşitsizliği ilişkisine yönelik ampirik analiz yapılmıştır. Ampirik analizde sistem GMM metodu kullanılarak 2008-2022 döneminde OECD ülkelerindeki kamu harcamaları gelir eşitsizliği ilişkisi dinamik panel veri analizi ile incelenmiştir.

Öncelikle tezime olan katkılarından dolayı tez danışmanım Prof. Dr. Gökhan Dökmen'e;

Tezimin uygulama kısmındaki katkılarından dolayı kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet Avcı'ya;

Teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans tezimin yazım sürecinde, öncesinde ve sonrasında tecrübe ettiğim birçok zorlukta destekleri olan herkese minnettarım. Ancak bazı kişilere ayrı bir parantez açmam gerekiyor;

Galiba en büyük parantezi onlar için açacağım, çünkü tez yazım süreçlerimde bunun bedelini en çok onlar ödediler. Süreç boyunca onları ihmal ettiğim zaman dilimleri için kendilerinden özür dilemekle birlikte bana sabırla katlanmaları noktasındaki desteklerinden dolayı sevgili eşim Nursenem Arslantürk'e ve güzeller güzeli kızım Deren Arslantürk'e;

Binbir zorluğa göğüs gererek beni bugünlere getiren, iyiliğin ve erdemin hayattaki önemini bana aşılayan, bugünkü ben'in mimarları olan ve tezimi bitirmem konusunda bana sürekli baskı yapan babam Cevdet Arslantürk ve annem Zekiye Arslantürk'e,

Beni kardeşten ziyade bir anne gibi benimseyen, hayatımın büyük bir kısmını kendisinden uzak geçirmeme rağmen hayat yolculuğum boyunca bana destek veren ablam Banu Tayfun'a,

Hayatta onu iyi ki tanı mışım dediğim, iyiliğini, şefkatini ve güzel kalbini asla unutmayacağım, özlemi kalbimden hiç eksik olmayan, yakın zamanda kaybettiğim kayınvalidem (annem) Gülen Kolukısa'ya,

Tez yazım sürecim boyunca benimle ilgilenen, karakterini ve hakkaniyet duygusunu daima takdir ettiğim değerli dostum Araştırma Görevlisi Dr. Arınç Boz'a,

Tez yazım sürecindeki sıkıntılı zamanlarımda dertlerimi paylaştığım mesai arkadaşlarımlı Muhammed Ahmet Demirbilekli ve Erdal Erol'a,

Her şeye rağmen dünyanın yaşanılabilir bir yer olduğuna dair umutlarımlı devam etmesinde emeğ i geçen tüm iyi insanlara çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. GELİR DAĞILIMI: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. Sosyo Ekonomik Bir Olgu Olarak Gelir Dağılımı	3
1.1.1. Gelir Dağılımı Kavramı ve Türleri.....	4
1.1.1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	4
1.1.1.2. Kişisel Gelir Dağılımı.....	5
1.1.1.3. Sektörel Gelir Dağılımı	5
1.1.1.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	6
1.1.2. Gelir Dağılımı Hesaplama Yöntemleri.....	6
1.1.2.1. Pareto Gelir Dağılımı Formülü.....	7
1.1.2.2. Lorenz (Yoğunlaşma) Eğrisi	7
1.1.2.3. Gini Katsayısı	8
1.1.2.4. Kuznets Katsayısı	9
1.1.2.5. Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü	10
1.1.3. Gelir Dağılımını Belirleyen Faktörler	10
1.1.3.1. Ekonomik Faktörler.....	11
1.1.3.2. Sosyal ve Kültürel Faktörler.....	12
1.1.3.3. Politik Faktörler.....	13
1.1.3.4. Emegın ve Servetin Dağılımı	13
1.1.3.5. Faktör Fiyatları	15
1.1.3.6. Küreselleşme	16
1.1.3.7. Teknolojik Değişme	16
1.1.4. Gelir Dağılımına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	17
1.1.4.1. Fizyokratlar ve Gelir Dağılımı	17
1.1.4.2. Klasik İktisat ve Gelir Dağılımı	18
1.1.4.3. Neo-Klasik İktisat ve Gelir Dağılımı	20
1.1.4.4. Marksist İktisat ve Gelir Dağılımı.....	21
1.1.4.5. Keynesyen Yaklaşım ve Gelir Dağılımı.....	22
1.1.4.6. Monetarist İktisat ve Gelir Dağılımı.....	23
1.1.4.7. Yeni Klasik İktisat ve Gelir Dağılımı.....	24

1.1.4.8. Post Keynesyen Yaklaşım ve Gelir Dağılımı	25
1.2. Gelir Dağılımına Yönelik Politika Tasarımının Genel Çerçevesi	26
2. KAMU MÜDAHALESİ YOLUYLA GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ..28	
2.1. Birincil ve İkincil Gelir Dağılımı Kavramları	28
2.1.1. Birincil Gelir Dağılımı ve Kamu Müdahalesi	29
2.1.1.1. Servet Dağılımının Değiştirilmesi	29
2.1.1.2. Eğitim İmkanlarının Değiştirilmesi	31
2.1.1.3. Faktör Fiyatlarının Değiştirilmesi	32
2.1.2. İkincil Gelir Dağılımı ve Kamu Müdahalesi	32
2.1.2.1. Kamu Harcama Politikası	33
2.1.2.1.1. Reel Kamu Harcamaları	34
2.1.2.1.2. Transfer Harcamaları	35
2.1.2.1.2.1. Sosyal Amaçlı Transferler	36
2.1.2.1.2.2. İktisadi Amaçlı Transferler	37
2.1.2.1.2.3. Devlet Borç Faizleri	38
2.1.2.2. Vergi Politikası	39
2.1.2.2.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	42
2.1.2.2.2. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler	43
2.1.2.2.3. Servet Üzerinden Alınan Vergiler	44
2.1.2.3. Ücret Politikaları	45
2.1.2.4. Fiyat Politikaları	47
2.1.2.5. Eğitim Politikaları	48
2.1.2.6. Gelirler Politikaları	49
2.1.2.7. Aktif İstihdam ve Mesleki Eğitim Politikaları	50
3. OECD ÜLKELERİNDE KAMU HARCAMALARININ GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNE ETKİLERİNİN ANALİZİ VE DİNAMİK PANEL VERİ METODU İLE SINANMASI.....	52
3.1. Türkiye’de Gelir Dağılımının Analizi	52
3.2. OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının Analizi	56
3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	58
3.4. Literatür Özeti	58
3.5. Panel Veri Analizi Tanımı ve Özellikleri	67
3.5.1. Panel Verinin Avantajları ve Dezavantajları	69
3.5.2. Dinamik Panel Veri Analizi	70
3.6. Veri Seti ve Değişkenler	71
3.7. Yöntem ve Model	73
3.8. Ekonometrik Analiz Sonuçları	73
SONUÇ	76
KAYNAKÇA	79
ÖZ GEÇMİŞ	90

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Sıralı %20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı (%), 2014-2023.....	52
Tablo 3.2: Sıralı %20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı (%), 2014-2023.....	55
Tablo 3.3: Veri Seti ve Değişkenler.....	72
Tablo 3.4: Tanımlayıcı Değişkenler	73
Tablo 3.5: Korelasyon Matrisi	74
Tablo 3.6: Analiz Sonuçları	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Lorenz Eğrisi 8

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: OECD Ülkelerinde Devlet Müdahalesi Öncesi ve Sonrası Gini Katsayıları.....	57
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
TAEM	: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VB	: Ve Benzeri

GİRİŞ

Ekosistemdeki tüm canlılar hayatlarını sürdürebilmek için birçok unsura ihtiyaç duymaktadır. Bunların başında temel ihtiyaçlar olan beslenme ve barınma gelmekte olup günümüz iktisadi ve toplumsal yapısında bu ihtiyaçların giderilmesi için gelir elde etmek gerekmektedir. Gelirin elde edilebilmesi, emek ve sermaye başta olmak üzere birçok faktöre bağlı olmakla birlikte piyasada bu faktörlerin dağılımı her zaman adaletli olmayabilir.

Gelir dağılımının sosyoekonomik bir faktör olması nedeniyle adaletsiz bir gelir dağılımının ekonomik sonuçlarının yanında bozulan adalet sistemi, suç oranlarının artması gibi birçok ağır sosyal sonucu da kendini gösterebilir. Bu durum, toplum refahının bugünü ve yarını üzerinde kapanması çok güç yaralar açabilmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek adına politika yapıcılara önemli görevler düşmektedir. Bu görevlerin başında piyasa ekonomisinde bozulan gelir dağılımını para ve maliye politikaları gibi araçlarla iyileştirme politikaları yer almaktadır.

Bu politikaların sonuca ulaşmasında önemli derecede olumlu etki gösteren ve ülkelerin uzun yıllardır maliye politikası aracı olarak kullandıkları kamu harcama politikasının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi de oldukça önemlidir. Kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerine etkisi, iktisadi gelişim ve sosyal adaletin sağlanması açısından önemli bir konu olarak görülmektedir. Özellikle Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkeleri, kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin incelenmesi açısından zengin bir veri seti imkanı sunmaktadır. Kamu harcamaları, eğitimden sağlığa, sosyal güvenlikten alt yapıya kadar uzanan geniş bir alanda toplum refahını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Ancak, kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi ülkelerin iktisadi ve sosyokültürel yapıları doğrultusunda farklılık arz etmektedir.

Kamu harcamalarının gelir eşitsizliğini etkileme yönü, karmaşık bir nedensellik ilişkisi ağına sahiptir. İktisadi literatürde, sosyal harcamaların özellikle düşük ve orta gruplarını destekleyerek gelir eşitsizliğinin iyileştirilmesi yönünde yardımcı bir etken olduğu yönünde birçok görüş bulunmaktadır. Örneğin eğitim ve sağlık alanlarında gerçekleştirilen harcamalar, bireylerin insan sermayesini

arttırarak, uzun vadede gelirlerinin yükselmesini sağlamaktadır. Ancak, bu harcamaların etkili bir biçimde dağıtılması, eşitsizliğin giderilme potansiyelini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Diğer yandan, bazı çalışmalar, kamu harcamalarının verimsiz ve eşitlikten uzak bir şekilde dağıtılmasının gelir eşitsizliğini pekiştirebileceğini ve sosyal sorunlara neden olabileceğini göstermektedir.

Bu doğrultuda, dinamik panel veri analizi, kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini analiz etmek için güçlü bir yöntemdir. Bu yöntem, zaman içindeki değişimleri ve ülkeler arasındaki farklılıkları daha iyi anlama olanağı sunmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin de dahil olduğu OECD ülkeleri örneğinde kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin dinamik panel veri analizi yöntemiyle sınanmasını amaçlamaktadır. Araştırmanın ana hedefi, kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini belirleyerek bu etkisini OECD ülkeleri bağlamında sunmaktır.

Bu çalışma ile hem teorik bilgiler sunarak hem de ampirik analiz vasıtasıyla elde edilecek bulgular ile kamu harcamalarının etkin ve adaletli bir şekilde yönetilmesinin kamu harcamalarını şekillenme biçimini ve bu harcamaların toplumun farklı kesimleri üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik literatüre katkı sunmayı hedeflenmektedir.

1. GELİR DAĞILIMI: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyo Ekonomik Bir Olgu Olarak Gelir Dağılımı

Gelir dağılımının ülkenin iktisadi ve toplumsal yaşamı üzerinde çok yönlü etkileri vardır. Gelir dağılımı öncelik olarak tasarruf, yatırım ve büyüme ile yakından ilgilidir. Gelirin ne kadarının tasarrufa ne kadarının tüketime gideceğini geliri elde edenler karar verirler (Şahin, 2002, s. 529).

Gelir dağılımı, özellikle iktisadi olarak globalleşen dünyada birbirine büyük ölçüde entegre olmuş bir ekonomik sistem içerisinde ülke ekonomilerinin sosyal refah kriteri anlamında büyük sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelir dağılımının şüphesiz iktisadi bir kavram olmasının yanında farklı boyutlara da sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Toplumda sosyal ve kültürel alanda ortaya çıkabilecek yapılar, toplumun vicdanı, eşitlik ve hakkaniyet kavramlarına hangi bakış açısıyla baktığı, toplumdaki etkin politika anlayışı gibi etmenlerin bir araya gelerek oluşturduğu sosyal politika, gelir eşitsizliği ve dağılım sorununun farklı kısımlarını oluşturur (TÜSİAD, 2000, s. 19).

Gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu toplumlarda kötü beslenme, eğitim ve kültür seviyesinin düşüklüğü ve bozuk sağlık şartları ile karşı karşıya kalınmaktadır. Geniş halk kitlelerinin sefaleti yanında yüksek gelirli grupların sefahati; gösteriş tüketimi, gelişmiş ülkelerin tüketim biçimlerine özentisi, yabancı malları kullanma yarışı söz konusudur. Böyle bir toplumda sosyal barışı sağlamak olanaklı değildir. Sosyal barışın sağlanamadığı bir ortamda düzenli ve istikrarlı bir iktisadi gelişmenin olması da oldukça zordur (Şahin, 2002, s. 529-530).

Gelirin daha adil ve etkin paylaşıldığı toplumlarda suça eğilim azalmakta, suç oranlarının düşmesiyle birlikte mülkiyet hakları açısından daha çok korunabilen bir toplumsal yapı ortaya çıkmakta ve mülkiyetin daha geniş bir kitleye dağılmasıyla fırsat eşitliğinin daha etkin gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu şekilde ilerleyen bir yapıda belirli kesimlerin dışlanması engellenmekte ve yabancılaştırma potansiyeli olan bu kesimlerin toplumsal ve ekonomik yaşama etkin bir şekilde katılımı artarak demokrasinin gelişmesine katkı sağlanmaktadır (Öztürk, 2012, s. 425).

1.1.1. Gelir Dağılımı Kavramı ve Türleri

Gelir; kişiler ya da çeşitli grupların belirli zamanlarda sağladıkları parasal ya da nesnel getiri olarak tanımlanmaktadır. Gelirin belirli bir üretim süreci sonunda üretim faktörleri tarafından elde edilmesi, sürece katılan emek, sermaye, toprak ve kar gibi faktör gelirlerini oluşturur. Fakat bir ülkenin ya da ekonominin gelirinden bahsederseniz, o ülkede ya da ekonomide genellikle bir yıl olarak kabul edilen sürede üretimi gerçekleştirilen mal ve hizmetlerin piyasa değerlerinin toplamı gösterilir (Ulutürk & Ersezer, 2005, s. 88).

Gelir dağılımı ise; bir ülkede, milli gelirin çeşitli gelir grupları arasındaki dağılımını ifade etmektedir (Pehlivan, 2003, s. 54). Dağılımı analiz edilecek gelirin kimlere ve nelere göre dağıldığını belirlemek gereklidir. Bu bağlamda ekonomi açısından önem arz eden gelir dağılımı kavramlarından hangisinin analiz edileceğini bilmek yol gösterici olacaktır (Türk, 2007, s. 313).

1.1.1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Thomas Robert Malthus ve David Ricardo'nun temellerini attıkları pozitif iktisat kuramının temel sorunsalı, toplam gelirin toprak rantı, kar ve ücret arasında nasıl paylaşıldığı şeklindedir. Bu tür gelir dağılımı iktisat literatüründe "Fonksiyonel Gelir Dağılımı olarak adlandırılır (TÜSİAD, 2000, s. 13).

Bir ülkenin üretim sürecinde kullanılan üretim faktörlerinin ortaya çıkan gelirden aldığı payları ifade etmektedir. Toplamı milli geliri oluşturan emeğin karşılığı ücret, gayrimenkul sahiplerinin kazancı kira, sermaye sahiplerinin kazancı faiz ve girişimcilerin elde ettiği kar milli gelirin faktör fiyatları ile hesaplanmasına denk düşer (Pınar, 2013, s. 281). Fonksiyonel gelir dağılımı farklı sosyal tabakalar arasında dağılan milli gelirin ne şekilde dağıldığını milli geliri üretime katılmış olan üretim faktörlerinin sayısı kadar bölerek göstermektedir (Kuştepeli & Halaç, 2004, s. 6).

Fonksiyonel gelir dağılımı, bize bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile ilgili sağlıklı bilgiler verebilir. Gelişmiş ülkelerde iktisadi kalkınmanın başlangıç dönemlerinde tarım kesimi milli gelir içindeki en büyük payı alırken ülkenin gelişmişlik düzeyi arttıkça ücretlilerin payı da artacaktır ancak gelişmekte olan

ülkelerde tarım kesiminin milli gelir içindeki payı önemini korurken ücretlilerin elde ettiği gelir nispi olarak düşüktür (TÜRKİYE KAMU-SEN, 2010, s. 19-20).

1.1.1.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Gelirin, bir toplumda fertler, aileler ve tüketici birimleri arasında dağılımını incelemekle beraber bireyler arası dağılımda en yüksek gelir grubundan en düşük gelir grubuna doğru bir sınıflandırmayı ifade eden dağılım şeklidir. Kişisel gelir dağılımında en yüksek ve en düşük gelir grupları arasındaki eşitsizliği gösteren farklar ve bu eşitsizliğin oluşmasına neden olan durumlar analiz edilir. Bu dağılımda ülke nüfusu, her biri nüfusun %20'sini gösteren beş gruba ya da %10, %5 ve %1 'lik birimlere bölünebilmektedir. Bu yöntemler ile hane halkları farklı dilimlere bölünerek aralarındaki gelir eşitsizliği saptanır. Bölünen dilimin yüzdesi küçüldükçe gelir dağılımı eşitsizliğindeki çarpıklıklar daha detaylı olarak ortaya çıkmaktadır. Kişisel gelir dağılımını ölçmeye yönelik hesaplamalarda en yaygın olarak kullanılan yöntem %20 'lik dilim yöntemidir (TÜRKİYE KAMU-SEN, 2010, s. 15-16).

Kişisel gelir dağılımının nasıl olması gerektiği önemli bir sorudur. Dağılım neticesinde tüm bireylerin marjinal gelirlerinin faydalarına eşit olması bu adaleti sağlamaktadır ancak açıklama teoride doğru olmakla birlikte marjinal faydayı ölçmenin imkansızlığı nedeniyle bu ölçüm pratikte pek mümkün değildir. Bir toplumda sosyal barışı sağlamak, toplumsal refahtaki artış ve fırsat eşitliği sağlamanın yanında herhangi bir gelir dağılımı eşitsizliği durumu konjonktürel dalgalanmalara sebebiyet vermiyorsa burada gelir dağılımının adil olduğundan bahsetmek mümkündür (Eker, Altay & Sakal, 2009, s. 247).

1.1.1.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Ülke ekonomilerinde bulunan farklı sektörlerin milli gelirden aldıkları payı gösteren gelir dağılımı türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sektörler kalkınma dönemlerinde genel olarak tarım, sanayi ve hizmet sektörleri olarak ayrılmalarının yanı sıra ülkedeki kalkınmışlık seviyesinin bir göstergesi olarak görülür. Özellikle ekonomik anlamda gelişmiş ülkelerde bu gelişmenin temel ölçütü sanayi sektörü olarak görülmekle birlikte sanayileşme sürecini tamamlamış ülkelerde kalkınma

sürecinde genel olarak sanayi, tarım ve hizmetler sektörlerinin ekonomi içindeki payı giderek artmaktadır (Pınar, 2012, s. 281-282).

Diğer taraftan sektör kavramını üretim araçlarının mülkiyeti olarak kabul edersek, gelir dağılımı kamu sektörü ile özel sektörün milli gelirden aldığı payı ortaya koyan bir kavram olarak ta ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, milli gelirden kamu ve özel sektörün aldığı payları, sektörlerle göre gelir dağılımı belirleyebilecektir (Eker, Altay & Sakal, 2009, s. 246).

1.1.1.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Gelirin bir ülkenin sınırları içerisinde coğrafi bölgelere ne şekilde dağıldığını gösteren gelir dağılımı türüdür. Bir ülkedeki coğrafi bölgeler genellikle aynı derecede kalkınmış olmadığından bölgesel gelir dağılımının ölçülmesi gelişmiş ve gelişimini tamamlayamamış bölgeler arasındaki farkların ortaya konması açısından önem arz etmektedir. Genel olarak bölgeler arasındaki sosyoekonomik dengesizlikler tarım, sanayi, hizmetler, haberleşme, eğitim, sağlık vb. göstergelerin farklılığından kaynaklanmaktadır (Öztürk, 2012, s. 428).

Bölgesel gelir dağılımı aracılığıyla ülkenin gelişmiş ya da azgelişmiş bölgede bireylerin gelirden ne oranda pay aldıkları ve bölgeler arası gelir farklılıkları bulunabilir ve bu bölgeler arasındaki gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik önlemler ve teşvik politikaları gerçekleştirilebilir. Bölgesel gelir dağılımındaki dengesizliğin gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha fazla olması dikkat çeken bir husustur (Ulusoy, 2004, s. 289).

1.1.2. Gelir Dağılımı Hesaplama Yöntemleri

Gelir dağılımına ilişkin pozitif ve normatif iki temel soru vardır. Bunlardan birisi eşitsizliğin boyutudur. Bir ülkedeki milli gelir toplumun değişik kesimleri arasında nasıl dağıldığı ve ne kadar eşitsiz olduğuna dair sorular pozitif olarak değerlendirilirken, normatif olarak ise kabul edilebilir bir gelir dağılımının ne olduğu sorusu önem kazanır. Dağılım eşitsizliği her toplumda bir ölçüde yaşanır. Bir toplumda yaşayan bütün kesimlerin milli gelirden mutlak olarak eşit paylar aldığı tarihsel olarak hiç yaşanmamıştır. Ancak, rakamsal bir ölçü verilme bile aşırı düzeyde gelir eşitsizliklerinin ciddi toplumsal sorunlara yol açtığı bir gerçektir (Pınar, 2013, s. 283).

Toplumda var olan ekonomik birimler gelir dağılımını ölçmeye yarayan birtakım ölçütler bulunmasıyla birlikte bazı araçlar gelirin eşit dağılıp dağılmadığı konusunda ekonomi bilimine ışık tutabilmektedir. Gelir eşitsizliğinin boyutlarını göstermede yardımcı olan birçok kaynak olmasına rağmen, Pareto Gelir Dağılımı Formülü, Lorenz (yoğunlaşma eğrisi), Gini Katsayısı, Yüzde Paylar Analizi, Atkinson Eşitsizlik Ölçütü ve Kuznets Katsayısı ölçütleri çalışmada yer verilecek olan ölçütlerdir.

yukarıda bahsedilen sorunun pozitif tarafına bakılarak belirttiğimiz eşitsizliği ölçme yöntemleri alt başlıklarda açıklanacaktır.

1.1.2.1. Pareto Gelir Dağılımı Formülü

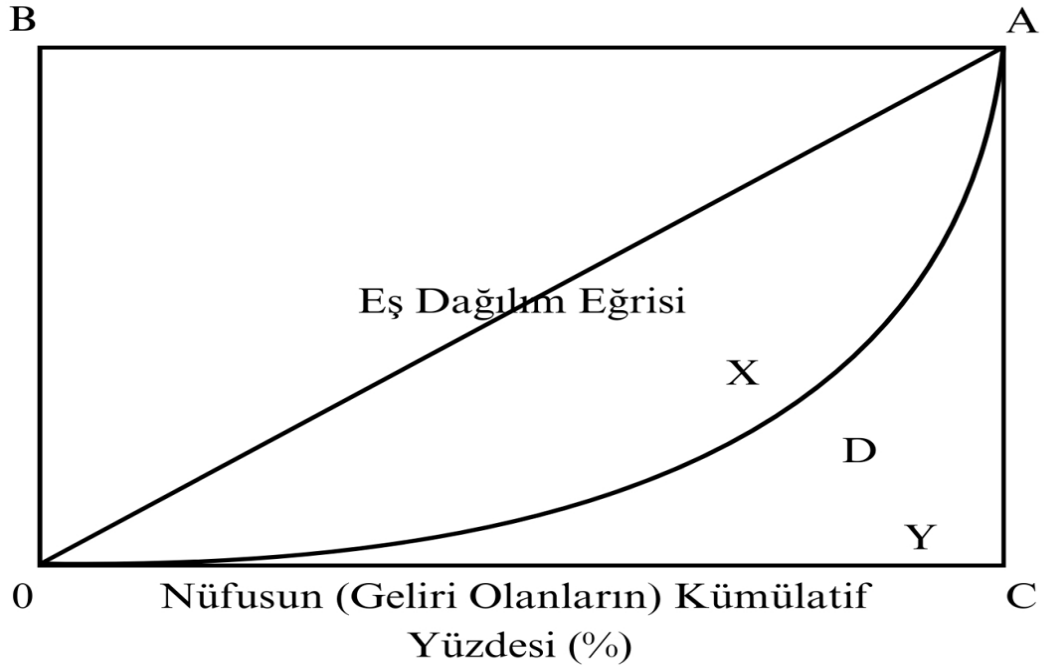
Pareto, zamana ve mekana bağlı kalmadan, bütün çağlarda ve ekonomilerde gelir dağılımını ifade eden eğrilerin üst gelir grubuna sahip olanları gösteren parçalarının, eğimlerinin birbirinin aynısı olduğunu ifade eden bir model önermiştir. Pareto katsayısı ölçüsü, belli bir gelir düzeyi ile bu geliri veya daha fazlasını elde edenlerin sayısı arasında belli bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır (TÜRKİYE KAMU-SEN, 2010, s. 30).

Pareto katsayısı, belirli bir gelir düzeyi ile bu geliri veya daha fazlasını elde edenlerin sayısı arasında belli bir ilişki olduğu varsayımına dayanmakla birlikte bu ölçüt, gelir düzeyi yükseldikçe kişilerin üst gelir gruba yükselme olasılığının nasıl arttığını yaklaşık olarak göstermektedir (Öztürk, 2012, s. 436-437).

1.1.2.2. Lorenz (Yoğunlaşma) Eğrisi

Amerikalı istatistikçi Max Lorenz tarafından 1905 yılında ortaya atılan bu eğri; gelir dağılımındaki tam eşitlikten en adaletsiz dağılıma kadar tüm ayrıntıları göstermektedir. Bu metoda göre öncelikle gelir dilimlerinde kişi sayısı tespit edilmektedir. Daha sonra hane halkı bireyleri en düşük gelirliden en yüksek gelirliye doğru milli gelirden aldıkları pay karşısında gösterilerek sıralanır. Bireyler ve toplam gelir yüzdelik dilimlerle diyagram üzerinde gösterilir. Milli gelir dikey ekseninde yer alırken nüfusun yüzdesi yatay ekseninde yer alır. Eğer bireyler arasında gelir dağılımı mutlak anlamda eşit dağılmışsa Lorenz Eğrisi 45 derecelik bir açı alır. Ancak gelir dağılımında eşitsizlik boy göstermeye başlıyorsa 45 derecelik açı mesafesi genişleyecektir (Kızıltan & Çubukçu, 2005, s. 667-668).

Şekil 1.1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: (Akalm,2000, s. 154-155).

Şekildeki eğri, nüfusun hangi yüzdesinin gelirin hangi yüzdesini aldığını göstermektedir. Eğer gelir tam eşit olarak dağılmışsa, eğri 45 derecelik açı alır ve Lorenz eğrisi dikdörtgen diagonali haline dönüşür. Gelir dağılımındaki tam eşitsizlik durumunda ise Lorenz Eğrisi 0CB kenarına dönüşür ve bu durumda bir kişi gelirin tamamına sahip olmuş olur. Diğer taraftan gelir tam adil ya da tam eşitsiz bir durum arasında dağılırsa 0DB yayı gibi bir yay elde edilmiş olmaktadır (Akalm, 2000, s. 154-155).

1.1.2.3. Gini Katsayısı

Gelir dağılımında adaletsizliği ölçmeye yarayan ve en çok kullanılan ölçüt olan gini katsayısı, İtalyan istatistikçi Carrado Gini tarafından geliştirilmiştir. Lorenz eğrisinden elde edilmiş bir ölçüm yöntemi olarak karşımıza çıkan gini katsayısı, eşitsizlik seviyesini tek bir sayı ile göstererek farklı gelir dağılımları arasında kıyaslama yapılmasına imkan vermektedir (Öztürk, 2012, s. 435).

Bir ülkenin gelir dağılımı eşitsizliğinin belirlenmesinde en yaygın ölçü olarak kullanılan gini katsayısı, gelirin nüfusun beşte birlik dilimleri arasında ne

şekilde bir dağılım gösterdiğini belirtmektedir. Gelir dağılımında eşitliğin tam olduğu, yani nüfusun en düşük %20'sinin gelirin %20'sini, nüfusun en düşük %40'ının gelirin %40'ını edindiği bir ülkede gini katsayısı 0'dır. Diğer taraftan gini katsayısının ulaşabileceği en yüksek değer, ülkenin gelirinin tamamının bir kişiye gitmesi durumunda oluşacak değer olan 1'dir (Krugman & Wells, 2012, s. 486).

Gelir dağılımındaki eşitsizliği gösteren katsayı olarak karşımıza çıkan gini katsayısı eş dağılım eğrisi ile gelir dağılımını gösteren eğri arasındaki yay alanının, eş dağılım eğrisinin (45 derecelik eğri altında kalan) üçgenin alanına bölünmesiyle elde edilir (Yılmaz, 2007, s. 78).

$$G = \frac{0DB}{0CB} = \frac{x}{x+y} \quad (1)$$

G harfiyle temsil edilen gini katsayısının hesabı Lorenz eğrisi ile köşegen arasındaki alanın, yani 0DB alanının köşegenin altında kalan alana 0BC alanına bölümü ile sağlanmaktadır (Akalin, 2000, s. 155).

1.1.2.4. Kuznets Katsayısı

Kuznets 1955 yılında beş ülkenin verilerinden yararlanarak yaptığı çalışmada gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasında bir ilişki var olduğunu ileri sürmüştür. Gelir düzeyi arttıkça eşitsizlik önce artmakta, daha sonra ise azalmaktadır. Bu ilişki ters U hipotezi olarak bilinmekte olup gelir düzeyi ve dağılımını gösteren eğri Kuznets Eğrisi olarak adlandırılmaktadır (Özmucur, 1996, s. 5).

Gini katsayısı gibi sektörel bazda sınıflandırılmış bir Lorenz eğrisi ölçüsü olan Kuznets katsayısı, iki sektörlü bir ekonomiye uygulanarak 0 ile 1 arasında bir değer alır. Sektörel anlamda oluşan ortalamanın 0'a eşit olması için ülke ekonomisine eşit durumda bulunması gerekmektedir. Fakat toplamda oluşan çıktıyı üreten kesim tek bir sektör olmakla birlikte bu sektörün de toplam istihdam içindeki payı oldukça düşük ise katsayı 1 değerini alacaktır (Özdal, 2009, s. 33).

İktisadi kalkınma, büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi teorik olarak sunan iktisatçılardan biri olan Simon Kuznets'in ters U hipotezine göre; gerçekleşmeye başlayan iktisadi büyümenin en başında gelir dağılımı daha adil bir

seyirdedir. Bu seviyede toplum daha az gelire sahip olduğu için çok fazla kaynak mevcut değildir. Kalkınmanın daha ileri aşamalarında sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte gelir dağılımı bozulmaya başlamakta ve daha sonra sanayileşme süreci tamamıyla gerçekleştiğinde gelir dağılımı yeniden düzelmeye başlamaktadır. Ancak ekonometrik analiz sonuçları ters U hipotezinin her ülkede geçerli olmadığını ortaya koymuşlardır (Kirmanoğlu, 2013, s. 207-208).

1.1.2.5. Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü

Gini oranı ve benzer ölçülerle değişik gelir dağılımlarını eşitsizlik ölçülerine göre sıraladığımız zaman eşitsizliğe verilecek ağırlıkların farklı olması sebebiyle düzgün olmayan bir sıralama ortaya çıkabilir. Atkinson bir sosyal refah fonksiyonu olarak çeşitli eşitsizlik ölçülerini bu sosyal refah fonksiyonuna göre yeniden sıralamaya çalışmıştır. Atkinson'un sosyal refah fonksiyonunda toplumun eşitsizliğe verdiği değer 0 ile sonsuz arasındadır. Bu ağırlığın 0 olması; toplumun gelir dağılımı konusunda kayıtsız olduğunu, ağırlığın sonsuz olması ise toplumun sadece en düşük gelir grubuna sahip olan kişilerle ilgilendiğini göstermektedir. Atkinson ölçüsü, gelirlerin eşit dağılması halinde belirli bir zaman dilimindeki sosyal refah seviyesine ulaşabilmek için o zamanki toplam gelirin ne kadarlık bir kısmının yeterli olduğunu ifade etmektedir (TÜRKİYE KAMU -SEN, 2010, s. 29). Atkinson eşitsizlik ölçüsü teorisinin temelini oluşturan sosyal refah, bireylerin refah fonksiyonlarının toplamına eşittir. Bu fonksiyona göre kişisel fayda karşılaştırılabilir (TÜSİAD, 2000, s. 181).

Ancak bu ölçüte göre refah fonksiyonunun toplanabilir olmasına dayanan hipotez, kişisel fayda karşılaştırmasının daima mümkün olmaması nedeniyle realist değildir. Bu ölçütün taşıdığı normatif nitelik gelir dağılımı eşitsizliğine karşı toplumun duyarlılık seviyesine bağlı olarak farklı neticeler oluşturabilmektedir (Cowell, 2000, s. 36-45; aktaran Öztürk & Göktolga, 2010, s. 13).

1.1.3. Gelir Dağılımını Belirleyen Faktörler

Ekonomik faktörler, sosyal ve kültürel faktörler, politik faktörler, emeğin ve servetin dağılımı, faktör fiyatları, küreselleşme ve teknolojik değişme gelir dağılımını belirleyen faktörlerden başlıcalarıdır. Bu faktörler alt başlıklarda detaylandırılacaktır.

1.1.3.1. Ekonomik Faktörler

Gelir dağılımını etkileyen birçok ekonomik faktör olmakla birlikte ekonomik büyüme, enflasyon, dışa açıklık ve ekonomik krizler, ekonomik faktörler arasında öne çıkmaktadır.

- **Ekonomik Büyüme:** Ekonomik büyümenin gelir dağılımı ile ilişkisi Kuznets'in 1955 yılında ortaya attığı "Ters U Hipotezi" teorisine dayanmaktadır. Kuznets (1955); ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ilk safhada negatif olacağını, bu aşamada ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini derinleştirerek yoksulluğun artmasına neden olacağını öne sürmüştür. Fakat ilerleyen safhalarda ülkede meydana gelen ekonomik büyümenin etkisiyle gelir dağılımı dengeye yaklaşarak yoksulluk oranı düşüşe geçecektir. Bu durum, gözlemlenen ülkeler ve dönemler açısından değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak yüksek gelire sahip ekonomilerdeki eğilimi yansıtmakta olan "Ters U Hipotezi"nin gelişmekte olan ülkelerdeki sonuçları farklılık arz etmektedir. Bu doğrultuda hipotez, sadece araç olarak kullanılmalı ve genel bir kural olarak kabul edilmemelidir (Alpdoğan, 2023, s. 262).
- **Enflasyon:** Bir ekonomideki para miktarının (nominal gelirin), yine o ekonomideki mal ve hizmet miktarına (reel gelire) oranla daha fazla artması nedeniyle ortaya çıkan sürekli ve önemli bir artış olarak tanımlanmaktadır (Pekin, 2014:64). Enflasyon, ekonomik istikrarsızlığın bir göstergesi olmakla birlikte sermaye ve emek gelirleri arasında emek gelirlerinin aleyhine gelir eşitsizliğini arttırırken, enflasyon oranının düşürülmesi durumunda da söz konusu dağılım üzerinde direkt olarak iyileşme görülmemektedir. Enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkisi tersine artan oranlı vergilere benzetilebilir. Geliri yüksek olan kesimler enflasyona karşı kendilerinin koruyacak olanaklara sahipken, bu durum sabit gelirli bireyler için söz konusu değildir (Altunışık ve Peker, 2008, s. 16). Düşük ve sabit gelirli bireyler elde ettikleri gelirleri enflasyon karşısında koruyamadıklarından enflasyonun gelir eşitsizliğini arttırması beklenen bir durumdur. (Dişbudak & Süslü, 2007, s. 5).
- **Dışa Açıklık:** Hecksher-Ohlin-Samuelson (HOS) teoreminden elde edilen Stolper-Samuelson teoremi, serbest ticaret ile gelir dağılımı arasındaki

ilişkiyi tarifleyen ana teoridir (Stolper ve Samuelson, 1974:246). Stolper-Samuelson teoremine göre ticaretin serbestleştirilmesi, ülkeleri karşılaştırmalı olarak üstün olan malların üretiminde uzmanlaştırırken, süreçte ülkelerde fazla miktarda bulunan üretim faktörlerine olan talepler ile bununla ilişkili faktörlerin ücretleri yükselecek ve mukayese edildiğinde daha az miktardaki üretim faktörlerinin talep ve fiyatları aşağı yönlü seyredecektir. Genellikle gelişmekte olan ülkelerde emek ve niteliksiz emek yönünde fazlaca bir üretim mevcutken, ticaretin serbestleşmesi ile birlikte niteliksiz emek gelirleri yükselirken, nitelikli (sermaye yoğun) emek gelirleri azalacaktır. Teoremin ifade ettiği hususların açık olmasına rağmen gelişmişlik düzeyi farklı olan ülkeler üzerinde yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar karmaşıktır (Gökalp, Baldemir & Akgün, 2011, s. 89).

- **Ekonomik Krizler:** Ekonomik krizler yüksek enflasyon, paradaki değer kayıpları ve işsizlik gibi nedenlerle gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Kriz ortamında sosyal güvenlik ağları genellikle yetersiz kalmakta ve gelişmekte olan ülkelerde bu etki daha fazla hissedilmektedir. Genellikle emek geliri elde edenler bu dönemlerde kayıt dışı sektörlere yönelme, düşük maaşla çalışma ve işsiz kalma gibi sonuçlarla karşılaştıklarından gelir dağılımı bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Aktan, 2002, s. 25).

1.1.3.2. Sosyal ve Kültürel Faktörler

Sosyal norm ve düzenlemeler ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte gelir dağılımı üzerinde etkili bir husustur. Kira sözleşmeleri; tarımsal gelirlerin dağılımını, iş sözleşmeleri hükümet dışı bir sosyal güvenlik sistemi ortaya koyarak gelir dağılımını, evlilikle ilgili kurum ve normlar çeyiz değeri, eş seçimi ve evlilik masrafları gibi gelenekler gelir ve servet dağılımını, miras ile ilgili kural ve gelenekler de gelir dağılımını belirleme doğrultusunda önemli paylara sahiptir (Aktan & Vural, 2002, s. 27).

Bölüşüm doğrultusunda etkili olan sosyal ve kültürel faktörlerin başında toplumsal örgütlenme kültürü gelmektedir. Örneğin, işverenlerin etkin bir şekilde örgütlenmesi karşısında işçiler ve temsilcileri olan sendikalar arasında örgütlenme sağlanamadığında gelir dağılımı işverenler lehine değişecektir. Gelir dağılımının bozuk olduğu toplumlarda toplumsal dayanışma mekanizmaları özellikle alt gelir

grupları için bir savunma mekanizmasıdır. Bu kesimlerin siyasal yapıda etkisiz kalması toplumsal dayanışma mekanizmalarına eğilimlerini güçlendirmektedir. Örneğin, ülkemizde hemşehrilik, hem siyasiler hem de seçmenler tarafından yıllardır kullanılan siyasal bir ağıdır. Toplumsal gelir bölüşümünde hemşehrilik kimliği bu bağlamda önemli bir yer tutmaktadır. Hemşehrilik ile birlikte bazı dini unsurlar da bölüşümü etkilemektedir. Örneğin, geleneksel hayır ve yardımlaşma kurumları ve davranışlarının (zekat, fitre, sadaka vb.) resmi olarak görülmesi de gelir eşitsizliğine olumlu katkıları mevcuttur (DPT, 2001, s. 73).

1.1.3.3. Politik Faktörler

Maliye politikalarının uygulanabilmesi başlangıçta parlamento onayı alınmasına bağlıdır. Bütçedeki gelir ve gider kalemlerinin belirlenmesi aşamasında bürokrasi ile baskı ve çıkar gruplarının etkisi olabilmekle birlikte bu gruplar, genellikle maliye politikasının yeniden dağıtıcı faaliyetlerini etkilemektedirler. Bu gruplar, muafiyet ve yardımlar vasıtasıyla mali transferlerden faydalanma eğiliminde olduklarından maliye politikası vasıtasıyla yeniden dağıtım sürecinde harcama seyirlerinin değişmesi, vergisel kolaylıklar ve yardım gibi avantajlar sağlayarak adaletin sağlanma durumunu zorlaştırmakta ve bu durum ölçüm imkanı olmayan sonuçlar doğurmaktadır. Parlamentoda çıkarlarını temsil eden parti ve üyeler vasıtasıyla geliri etkileyen maliye politikaları üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda baskı oluştururlar. Ancak bu durum, her zaman toplumsal refah açısından kötü sonuçlara neden olmamaktadır. Çünkü, devletin karşılıksız olarak yaptığı yardımlar ve sağladığı sübvansiyonlar bahsi geçen kesimin satın alma gücünü arttırmakla birlikte toplumsal refaha da katkı sağlayabilecektir. Ancak baskı gruplarının etkisiyle maliye politikasının yeniden dağıtımını sağlayan araçlarının belli kesimler için kullanılması toplumsal refaha katkı sağlamayıp yalnızca çıkar muhatap alınan alana özel çıkar sağlamaktaysa, bu durumu engellemek adına gerekli önlemler alınmalıdır (Eker, Altay & Sakal, 2009, s. 285-291).

1.1.3.4. Emeğin ve Servetin Dağılımı

Milli gelir; bir anlamda ücret, faiz, rant, kar gibi üretim faktörlerinin fiyatlarının toplamına eşittir. Üretim faktörlerinden emeğin fiyatı ücret, sermayenin fiyatı faiz, teşebbüsün fiyatı kar, toprağın gelir değeri ranttır. Gelir elde etmenin başlıca şartı üretim faktörlerine sahip olmaktır. Üretim faktörlerinin fiyatlarından

ücretin, yani emeğin fiyatının dışında olanlara servet denildiğinde, servetin kullanılması, kiralanması dolayısıyla ortaya çıkan fiyatlar, gelir dağılımını belirleyen asli faktörler olarak ele alınmaktadır (Özbilen, 2010 s. 461).

Bir ekonomide, farklı iş kollarında çalışan işçilerin kalifiye ve vasıfsız olanları arasında farklı ücretler uygulanabilmekle birlikte bu ücret farklılıkları emeğe olan talepten ileri gelebilmektedir. Ekonomik sistem içerisinde farklı iş güçlerine farklı talepler bulunmaktadır. Eğer arzu edilen vasıflı emeğe olan talep fazla ise ücret seviyesinin de yüksek olması normaldir. Ancak emek arzını tayin eden tek faktör ücret değildir. Herkesin her işi yapamayacağı gerçeğinden hareketle talep edilen emeğin o işi yapabilmek için sahip olduğu mahareti elde etme koşulları ve zahmeti de emek arzı üzerinde etkili olan faktörlerdir. Bu nedenle ekonomik sistem içerisinde mevcut olan bütün olumsuzlukları ortadan kaldırsak bile emek gelirleri arasındaki farkları tamamen ortadan kaldırmamız mümkün değildir. Bununla beraber, arz yönünden kısıtlamaların ortadan kalkması halinde çeşitli mesleklerin uzun vade arz eğrileri elastikiyetlerinin artması, ücretleri geniş ölçüde eşitliğe yaklaştıracaktır. Sonuç olarak, arz edilen emeğin dağılımındaki eşitsizlikler emek gelirleri arasındaki eşitsizliğin en önemli nedenidir (Özbilen, 2010, s. 461-462).

Emeğin yetişkin bireyler arasında dağılımı ciddi eşitsizlikler barındırmaktadır. Fırsat eşitliği ücret gelirlerinin eşitlenmesi için pozitif bir durum ortaya koyabilir fakat bu eşitlik yüksek oranda sağlanmış olsa bile emeği gösteren bireyin şahsi kabiliyeti, ikamet ettiği şehir, işgücünün uzunluğu veya kısalığı, çalıştığı işte tek olması ve buna benzer sebeplerle ücret gelirleri tam anlamıyla eşit olmaz. Eğitim kanalıyla yüksek ücretli işlere yönelik emek arzının fazlalaştırılması durumunda ücret farklılıkları azalabilir. Ancak yüksek ücret sağlayan işkollarının kabiliyet gerektirmesi ve bu kabiliyetlerin edinilmesinin oldukça zor ve maliyetli olmasından ötürü arz yönünden kısıtlamalar azalsa bile farklı işin farklı niteliklerde emek gerektirmesi ve işgücünün aynı yetişmişliğe haiz oluşundaki güçlükler süregelmeye devam ederek uzun vadede eğitim için fırsat eşitliğinin arttığı oranda bu eşitsizlik azalacaktır (Baumol & Blinder, 1988, s. 30; aktaran Aktan & Vural, 2002, s. 23).

Servet dağılımı, tüketici birimleri arasındaki gelir dağılımı üzerinde etkilidir. Çünkü, servet gelirleri servet dağılımına göre, tüketici birimleri arasındaki gelir dağılımının adil ya da adaletsiz olması sonucunu doğurur. İncelendiğinde, servet dağılımının vasıflı emek dağılımına nazaran daha eşitsiz olduğu görülmektedir. Durum böyle olunca, servet gelirleri emek gelirlerine göre eşit olmayan bir şekilde dağıldığı söylenebilir (Türk, 2007, s. 321).

Gelirde meydana gelen eşitsizliklerin en önemli nedeni servet dağılımındaki eşitsizlik durumudur. Gelir, tasarruflarda artış meydana getirerek servet oluşmasına neden olmakta ve bu durumda servet, gelir sağlayıcı faaliyet için bir yatırım aracı durumuna gelmektedir. Gelir seviyesi yüksek bireylerin kazandıklarını daha fazla gelir elde etmek için yatırıma dönüştürme şansları mevcutken, geliri düşük olan kesimin sadece ekonomik olarak hayatını idame ettiriyor olması servetlerinin artmasına engel olarak gelir dağılımındaki adaletsizliği arttırmaktadır (Acar, 2015, s. 48-49).

1.1.3.5. Faktör Fiyatları

Faktör fiyatları, ücret, faiz ve kar gibi unsurları içeren üretim faktörlerinin fiyatlarını ifade etmektedir. Servet ve işgücü dağılımının sabit olduğu kabul edilirse, faktör fiyatlarındaki dalgalanmalar, tüketici birimleri arasındaki gelir dağılımını fiyatı değişen faktörün lehine veya aleyhine değiştirmektedir (Türk, 2007, s. 322).

Üretim faktörleri düşük fiyata sahip meslek gruplarından yüksek fiyatlılara doğru hareket eğilimine sahiptirler. Düşük fiyata sahip sektörlerde arz edilen miktar azalacak ve bu azalma ile birlikte fiyatları yükselme konusunda zorlayacaktır. Fiyatlarında artış meydana gelen mesleklerdeki faktör arz miktarları artacak ve ortaya çıkan bu artış faktör fiyatlarını azalmaya itecektir. Bu hareket, transfer güdüsü tükenene kadar yani faktör fiyatları eşitleninceye dek devam edecektir. Faktör fiyat farklılıkları, hangi farklılık oluşursa oluşsun gelir dağılımını fiyatında değişme olan faktörün lehine veya aleyhine değiştirmektedir (Aktan & Vural, 2002, s. 25). Gelir dağılımı, fiyatında azalma meydana gelen üretim faktörünün aleyhine değişmektedir (Ulusoy, 2003, s. 264).

1.1.3.6. Küreselleşme

Ekonomik anlamda küreselleşme, global bütünleşme ve küresel entegrasyonun artmasını ifade eden bir olgudur. Küreselleşme ekonomik bir olgu olmasının yanında sosyal bir boyuta da sahiptir. Bu doğrultuda küreselleşme sosyal, kültürel ve iktisadi bakımdan coğrafi sınırların önemini yitirmeye başlaması ve toplumların da gitgide bunun bilincine varmalarını ifade etmektedir (Korkmaz, 2013, s. 151).

Son yıllarda küreselleşmenin getirdiği yeni dünya düzeni ile birlikte ülkeler birbirine ekonomik, sosyal ve kültürel olarak entegre olmaya başlamışlardır. Özellikle de ekonomi alanında gelen büyük dönüşümler sonucunda küreselleşmenin bireylerin ve ülkelerin arasındaki gelir eşitsizliğini ne şekilde etkilediği tartışılmaya başlanmıştır. Küreselleşme, ticaret ve yatırım engellerinin kaldırılması sürecini başlatan bir olgudur. Böyle bir durumda ülkelerarası sınırları aşmakta zorlanmayan belli başlı gruplar lehine gelir dağılımı değişim göstermektedir. Sermayedarlar, vasıflı işçiler ve talebin yoğun olduğu yerde kaynak arzı yapma imkanı bulunan kesimler bu durum neticesinde refah artışı yaşarken vasıfsız ya da az vasıflı işçilere yönelik talep elastikiyet kazandığından, diğer bir deyişle, çalışan nüfusun geniş katmanlarınca verilen hizmetler ülke sınırları dışındaki bireylerce rahatça ikamesi mümkün bir hal aldığından, bahsedilen kesim refah kaybı yaşamaktadır. Küreselleşme, uluslararası ticaret ile birlikte ekonomik büyümeyi arttırır. Ekonomik büyümedeki artışla beraber ülkenin içindeki ve dışındaki piyasalara erişme olanağı artacağından, verim ve sahip olunan ortalama gelir artmaktadır. Ancak, gelir sahibi olma imkanlarının yetersiz kalmasıyla düşük gelirli kesim bu artıştan daha az yararlanacaktır. Bunun sonucunda küreselleşme hem ülke içi hem de ülke dışındaki gelir dağılımı adaletsizliğin arttırabilecektir. Küreselleşme süreci iyi yönetildiği takdirde, sürecin sonunda elde edilen gelirle milyonlarca insanın yoksulluktan kurtulmasına da olanak sağlanabilecek, kötü yönetilmesi durumunda ise yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği artacaktır (Rodrik,1997; aktaran Aktan & Vural, 2002, s. 28-29).

1.1.3.7. Teknolojik Değişme

Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak meydana gelen değişimler işgücü piyasasındaki kurumsal değişiklikleri beraberinde getirerek gelir eşitsizliğinin

oluşmasında etkili olmaktadır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte işgücü piyasasında faaliyet gösteren kurumlar daha esnek bir hale gelerek ekonomik dinamizmin gelişimine katkı sağlamakla birlikte özellikle az vasıflı veya vasıfsız işgücü açısından esneklik uygulamalarının mevcudiyeti gelir eşitsizliğini arttırmaktadır (Çalışır & Gökbayrak, 2024, s. 337).

Basit üretim yönteminde teknolojinin ürünü olan robot ve makineler daha önceleri vasıfsız işçilerin icra ettiği faaliyetleri gerçekleştirmeye başlamışlardır. Sürecin devamında vasıflı ve vasıfsız işçilerin oluşturduğu apayrı iki işgücü piyasası meydana gelmeye başlamıştır. Vasıflıların bulunduğu işgücü piyasasına girmek için iyi seviyede eğitim gerekli hale gelmiş, vasıfsızların oluşturduğu işgücü piyasasına giriş için bunların hiçbirisi gerekli olmadığından vasıfsız eleman talebi gitgide azalarak ücretler düşük seviyelerde kalmıştır. Karlarını düşürmek istemeyen firmalar teknik gelişim süreçlerine hız katmak zorunda kalmış ve sürecin sonunda toplumu oluşturan bireyler iki gruba ayrılarak yüksek gelire sahip olanların iş garantisi mevcutken düşük gelirli gruplar neredeyse hiçbir iş güvencesine sahip olamaz hale gelmişlerdir (Baş, 2009, s. 53). Yapısal şartlarda meydana gelen değişikliklerle birlikte istihdamın sektörel dağılımının hizmet sektörü lehine genişlemesi sendikalaşma oranlarının düşmesine, emeğin görece pazarlık gücünün azalmasına ve ücret eşitsizliğinin artmasına neden olmuştur (Çalışır & Gökbayrak, 2024, s. 337).

1.1.4. Gelir Dağılımına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Gelir dağılımı konusunda iktisat biliminin gelişimine yön vermiş iktisadi ekollerin görüşleri önem arz etmekle beraber bu ekollerden bazılarının görüşlerine değinmekte yarar vardır.

1.1.4.1. Fizyokratlar ve Gelir Dağılımı

Fizyokrazi, merkantilizm uygulamasına bir tepki olarak 18. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da başlamış, diğer Avrupa ülkelerine ve daha sonra da Amerika kıtasına yayılmış, Fransız ekolü olarak bilinen bir düşünce sistemidir. Fizyokratlara göre tarım, tüm toplumun ve devletin servetinin kaynağıdır ve onlara göre sadece tarım kesiminden vergi alınmalı ve alınacak vergi tek ve dolaysız olmalıdır. Fizyokratlar, liberal bir iktisat politikasının hazırlayıcısı olmuşlar ve doğal düzenin

kendiliğinden otomatikman oluşacağı ve devletin mümkün olduğu kadar ekonomiye az müdahale etmesi gerektiğini savunmuşlardır (Giray, 2006, s. 27).

Fizyokratların ileri sürdükleri görüşlerde dağılım teorisinin ilk belirtileri görülmektedir. Nitekim, ilk defa gelir akım şeması da F.Quesnay tarafından ortaya konulmuştur (Aksu, 1993, s. 10). Quesnay'ın gelir dağılımı tablosu aslında onun ve fizyokrasinin düşüncelerinin bir özetinden ibarettir. Ekonomik Tablo'da bir yandan parasal ve reel değerlerin toplumun sınıfları arasında nasıl bir dolaşıma tabi olduğu gösterilmiştir (Küçükcalay, 2015, s. 202).

F. Quesnay, ayrıca yine ilk defa bir yandan gelirin oluşumu ile gelirin kullanılması arasındaki ilişkiyi belirtmekle birlikte denge şartlarını statik bir ekonomi için göstermiştir (Aksu, 1993, s. 10).

1.1.4.2. Klasik İktisat ve Gelir Dağılımı

Klasik okul, bir taraftan Fizyokratların izinde laissez-faire ideolojisini sürdürürken, diğer taraftan bunu destekleyecek iktisat teorisini kurmuştur. Klasik okul, fizyokratlardan devraldığı iktisadi liberalizmi Neo-Klasiklere devreden bir zincirin halkası olduğu kadar iktisadi liberalizmi tümünden reddeden Marx'ı ve izleyicilerini besleyen başlıca kaynaktır. Fakat, iktisadi liberalizmi toptan reddetmemekle beraber, buna bazı noktalarda karşı çıkan görüşlerin kaynağı da yine, kısmen klasik okul olmuştur (Kazgan, 1974, s. 67).

Klasik iktisadi düşünce Merkantilistlerin müdahaleci devlet ilkesine tepki olarak devlet faaliyetlerini sınırlayan küçük bir devlet ilkesini savunmuştur. Klasik iktisat teorisinde piyasanın her zaman tam rekabet halinde dengede olduğu varsayılması ve bu dengede meydana gelecek bozuklukların geçici olması nedeniyle, ekonominin gelir seviyesini değiştirecek bir para ya da maliye politikası uygulamasına da gerek yoktur. Zira ücretler ve fiyatlar esnek oldukça ekonomik sistem kendiliğinden dengeyi sağlayacaktır. Klasik iktisat teorisi, ekonominin işleyişine kamusal müdahalelerin yapılmasına karşı olmakla birlikte eğer çok gerekliyse para politikasını maliye politikasına tercih eden bir teoridir. Bu tercihte şüphesiz, devletin toplum hayatına en az düzeyde müdahalesini arzu eden ve kamusal gelir ve giderlerdeki artışları sınırlayan liberal bir dünya görüşünün etkisi de söz konusudur (Eker, Altay & Sakal, 2009, s. 52-53).

Tam rekabet koşullarının geçerli olduğu varsayılan liberal ekonomik düşünceye göre toplumdaki kişilerin maksimum refah düzeyinde yaşadıkları anlayışı hakim olup “Faydacı Felsefe” yi benimsemekle birlikte sayısal fayda analizinin kişilerin fayda mukayeselerini yapabilecekleri düşünülmektedir. Söz konusu anlayış, toplumdaki tüm bireylerin reel gelirlerinin eşitlendiği anda maksimum refaha ulaşılabilceğini desteklemektedir (Kazgan, 2016, s. 196-197).

Klasikler, gelirin yalnız doğuşu ve kullanılışı ile değil, dağılımı ile de ilgilenmişlerdir (Aksu, 1993, s. 10). Gelir dağılımını çok fazla önemsemelerinin birincil nedeni toplumdaki zenginliği arttırmanın nasıl mümkün olabileceği sorunuyla uğraşmalarıdır (Öztürk, 2017, s. 74). Konu ile ilgili geniş bir tanım ilk defa J.B. Say'da görülmektedir. J.B. Say, gelir dağılım sorununu her bir üretim faktörünün bir faktör geliri olarak ortaya çıkışı ile izah etmektedir. Bu faktör geliri, masraflarla mukayese edilerek değerlendirilmektedir. İlke olarak dağılım, bu mukayeseye göre gerçekleştirilmektedir. Klasiklerin bölüşüm teorileri fizyokratların tersine makro değil mikro düzeyde kurulmuştur. Adam Smith'in mikro düzeydeki analizleriyle ortaya koyduğu "fiyat mekanizması" klasik iktisadın iskeletini teşkil etmiştir. Klasikler, gelir dağılımını ücret, rant ve faiz olarak üç unsurlu bir model halinde incelemişlerdir (Aksu, 1993, s. 10).

David Ricardo, teorisinde bahsi geçen üç temel unsur üzerinde durmuştur. Burada rant toprakla ilgili olmakla birlikte azalan verim prensibi geçerlidir. (Peterson, 1994, s. 447). Klasiklerin gelir dağılımı teorileri de büyük oranda Ricardo'nun azalan verim prensibine dayanmaktadır. Bütün klasik iktisatçılar, bu duruma kısmen itiraz etseler de genel anlamda bu teoriye karşı çıkmamışlardır. Klasiklerin gelir dağılımı analizinde rant, marjinal ürün üzerinden alınandan bir fazla olup çalışanların hayat standartları ile tanımlanmaktadır ve karlar düşüş eğilimindedir (Ersezer, 2004, s. 17).

Ricardo'ya göre toprak maliklerinin rant ve sermaye karları farklılaşmakta olup bunun nedeni rant ile ilgili gelişmeleri düzenleyen kanunların karla ilgili gelişmeleri düzenleyen kanunlardan çok farklı olması ve nadiren aynı yönde işlemesidir (Ricardo, 1997, s. 62; aktaran Ulutürk & Ersezer, 2005, s. 93).

Klasiklerde yerleşmiş olan “kar ve ücret çelişkisi” düşüncesi, gelir dağılımı sorunsalının bilincinde olmalarını ve teorilerini bu doğrultuda geliştirdiklerini belirtmektedir. Ancak, ücretlerin hayatın devamlılığın sağlayacak seviyeye yakın olmasının sistemin sürekliliği için önem arz ettiğinin vurgulanması, klasik iktisatçıların fizyokratlara benzer bir şekilde, devletin gelir dağılımı üzerine müdahalesini savunmamalarına neden olmuştur (Ulutürk & Ersezer, 2005, s. 93).

1.1.4.3. Neo-Klasik İktisat ve Gelir Dağılımı

Neo-klasik okul, 1870'lerden 1920'ye kadar olan yarım asırlık dönemde, klasik kıymet teorisinde köklü bir değişim gerçekleştiren, fakat bunun dışında klasik görüşleri ve birtakım kayıtlarla liberal ekonomiyi sürdüren iktisatçıların okulu olmuştur (Kazgan, 1974, s. 125).

Klasik iktisatçılardaki üçlü faktör ve gelir kategorisi ayrımı Neo-klasik iktisatçılarda dörtlü ayrıma dönüşmüştür. Neo-klasik iktisatçılar üretim faktörlerinin organizasyonunu sağlayan ve üretimi gerçekleştiren kişiyi sermaye sahibinden ayırmışlar, ona üretim işlevinde çok özel bir yer vermişler ve üretimin karını veya zararını ona atfetmişlerdir. Kapitalist üretimin 20. yüzyılda kazandığı nitelikler böyle bir ayrımı gerekli kılmıştır. Artık girişimci, kapitalistten bağımsız bir kimlik kazanmıştır. Her kapitalist girişimci olmadığı gibi her girişimcinin kapitalist olmasına gerek yoktur. Bu nedenle Neo-klasik gelir bölüşümü analizlerinde sermayenin geliri olan faiz ile girişimcinin geliri olan kar ayrı tutulmuştur (Şahin, 1997, s. 344).

Neo-klasiklere göre aksamadan işleyen bir piyasada gelir dağılımında herhangi bir sorun oluşmayacaktır. Çünkü fiyat mekanizması ile üretim faktörleri üretime katkı sağladıkları değerle bağlantılı olarak gelir elde etmektedir. Eğer bir üretim faktörü belirli bir sektörde elde ettiği gelir ile tatmin oluyorsa, faktör akışkanlığı nedeniyle daha yüksek gelir sağlayacağı sektöre yönelecektir. Aynı durum bölgelerarası faktör akışkanlığı için de söz konusudur. Ücretliler, sermaye sahipleri ve diğer üretim faktörleri sahipleri arasında sürekli ve aksamayan bir rekabet mevcuttur. Bu mekanizmanın sonucu oluşan dağılım, birincil dağılım olup ancak değer yargılarıyla tartışılabilecektir (Pınar, 2006, s. 292).

Neo-klasik yaklaşım, az gelişmiş ülke ekonomilerinin gelişmiş ekonomilere benzer şekilde esnek olduğu varsayımıyla hareket etmektedir. Rasyonel ekonomik davranışlar bu ekonomiler için de geçerli olduğundan ekonomik birimler kar ve faydayı risk ve zamanı dikkate alarak maksimize etmektedir. Faktörler akışkan, arz eğrileri esnek, kurumsal etkiler sınırlıdır. Dolayısıyla mal ve faktör piyasalarında rekabet vardır. Nihayetinde Neo-klasik iktisat, piyasalar ve fiyatları araştırarak genellikle bunların iyi işleme gerektğini varsaymaktadır. (Pınar, 2006, s. 21-22).

Özetle, Neo-klasikler, klasik iktisatçıların aksine gelir dağılımı sorununu özümsememiş olup tüm bireylerin üretime katkı sağladıkları ölçüde gelir sağladıklarını, kimsenin elinde fazlalık kalmayarak gelir dağılımında adaletin sağlandığını savunmaktadırlar. Onlara göre; toplumda yaşayan kişilerin ellerinde fazlalık kalmaması durumunda adil bir dağılım sağlanarak devletin müdahale etme gereksinimi olmayacaktır (Ulutürk & Ersezer, 2005, s. 95).

1.1.4.4. Marksist İktisat ve Gelir Dağılımı

Klasiklerin teorilerine karşı olan marksist dağılım teorisi, toprak ve sermaye sahiplerini bir sınıfta toplamak suretiyle bunları kapitalist gruplar olarak adlandırmaktadır. Bu grupların gelirleri "kar"dır. Bundan dolayı Marx, dağılım teorisinde gayri safi milli gelirin ücret ve kar olarak ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Marksist dağılım teorisi, dağılım konusunda o ana kadar yapılan açıklamalardan tamamen farklıdır. Marx, "üretim biçimi" kavramına önem vermekte, ancak bunu teknik değil, tarihsel bir sorun olarak görmektedir. Marx'a göre üretim biçimi ile üretim ilişkilerinin sonucu olarak ortaya çıkmış bulunan özel mülkiyet arasında tarihi şartlardan doğan bir çatışma mevcuttur. Bu ilişkilerin bütünü, geniş anlamdaki üretim biçimleri ile ilgili kavramı ortaya çıkarmaktadır. Marksist düşüncede üretim ilişkileri sosyal, politik ve ruhi hayatın gelişimini de belirlemektedir. Böylece Marksist teorideki gelir dağılımı, geniş anlamda, tarih içinde gelişen üretim ilişkilerinin doğrudan tezahürüdür. Aynı zamanda, kapitalist sistemin ekonomik tarihi gelişiminde de önemli belirleyici faktördür (Aksu, 1993, s. 10-11).

Marx'a göre bir toplumun ekonomik, politik ve sosyal yapılanması, o ülkede egemen olan üretim tarzı tarafından belirlenir. Üretim tarzını belirleyen ise üretim araçları ile olan mülkiyet ilişkileridir. İşçiler, işgücü piyasasında emeklerini satmak

zorunda olduklarından ve üretim araçlarına sahip olabilecek tasarrufları bulunmadığından, sadece geçimlik bir ücret elde ederler ve sömürülürler. Sömürünün varlığı, üretim tarzıyla, daha doğrusu üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin bulunmasıyla ve bunların kapitalistlere ait olmasıyla açıklanabilir. Dolayısıyla, gelir dağılımının düzelebilmesi için sömürünün ortadan kalkması, yani üretim araçlarının özel mülkiyetine son verilmesi gerekir. Ancak sosyalizme geçildikten sonra bile ilk aşamada herkes üretime kattığı kadar ve sonraki aşamada yani kıtlık sorunu ortadan kalktıktan sonra ihtiyacı ölçüsünde milli gelirden pay alacaktır. Liberteryenlerin (bireysel özgürlük ve sınırlı devlet anlayışını savunanlar) zımnî sosyal refah fonksiyonu piyasa mekanizması olmakla birlikte, Marksistlerin sosyal refah fonksiyonu yoktur. Ancak eşit gelir dağılımını, iyi bir toplumu yaratmak için esas aldıkları açıktır (Akalın, 2000, s. 173-174).

1.1.4.5. Keynesyen Yaklaşım ve Gelir Dağılımı

Keynesyen düşünce 1929 yılında yaşanan büyük buhran sonucu ortaya çıkmıştır. Keynes, dünya ekonomik buhranının ardından bu buhranı giderebilmek için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun nedeni, büyük buhrana kadar dünyada egemen olan görüşün klasik iktisadi görüş olması ve bu görüşe göre de devletin ekonomiye müdahalesinin yasak olmasıdır. Durum böyle olunca 1929 yılında meydana gelen buhranın para politikasıyla çözülememesi nedeniyle Keynes bu buhranın çözümü için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur (Kalenderoğlu, 2013, s. 252-253).

Keynes, "Para, Faiz ve İstihdamın Genel Kuramı" isimli çalışmasında klasik kuramda kabul edilen varsayımların geçerliliğini tartışarak, klasiklerin ileri sürdüğü gibi ekonominin tam istihdama ulaşmasının neden mümkün olamayacağını açıklamaktadır. Keynes'e göre, ücretlerin düşme yönünde esnek olmaması ekonominin kendiliğinden ve sürekli olarak tam istihdamda dengede olmasını önlemektedir. Tam istihdamın her zaman denge gelir düzeyi ile ilişkili olmasını beklemek için bir neden yoktur. (Ataç, 2006, s. 8).

Keynesyen yaklaşıma göre, devlet, kaynakları tüketen, yok eden ya da kaynak israfına neden olan bir yapı değildir. Devlet, topladığı kamu gelirlerini harcayarak ekonomide bir süzgeç görevi üstlenmektedir. Bu nedenle klasiklerin tüketici devlet görüşü, keynesyen yaklaşımda süzgeç devlet anlayışına

dönüştürmüştür. Ekonomik istikrarın sağlanması görevinin devlete ait olduğunu savunan bu görüş, klasiklerin savunduğu denk bütçe politikası yerine gerektiğinde açık bütçe politikasının da izlenebileceğini, ekonomide tam istihdamı sağlamak ve işsizliği önlemek için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur (Pehlivan, 2021, s. 59).

Neo-klasik iktisatçıların üzerinde durmadığı makro ekonomik analiz, Keynes'in genel teorisi ile birlikte tekrar gündeme gelerek kaynakların ikame kullanım alanları arasındaki dağılımından ziyade kaynaklarının tamamının kullanılıp kullanılmayacağına yanıt aramıştır. Keynes ile birlikte gelir dağılımı problemi mikro ekonomik boyuttan makro ekonomik boyuta ulaşmıştır. Keynes'in felsefesine göre gelirin yeniden dağılımı, eşitlik amacı için değil, makro ekonomik istikrarın bir aracı olarak görülmektedir (Skidelsky, 2003, s. 71).

Gelir dağılımının makro ekonomik teorisi ile uğraşanlar 2. Dünya Savaşı sonrasında Keynes'in görüşünden faydalanarak yeni sentezler doğmasına yol açmışlardır. Bunlardan Kaldor; gelir dağılımını, talebi belirleyen davranış biçimlerine dayandırarak üretim yoluyla değil, tersine taleple izaha çalışmıştır. Bu durumda, Kaldor'un teorisinin fonksiyonel gelir dağılımı ile hiçbir ilişkisi kalmamıştır. Çünkü Kaldor'un dağılımını araştırdığı gelir, kişilerin talep davranışları ile, homojen sosyoekonomik grupların davranışlarını içeren gelirlerdir. Keynesçi paradigma gelirlerin harcama şeklinin karların seviyesine ve gelir dağılımına tesir ettiğini göstermektedir (Aksu, 1993, s. 14-15).

Özetle, keynesyen iktisadi düşünce, gelir dağılımına yönelik direkt uygulanabilecek politikalar üretmemesine rağmen toplumda gelir dağılımı problemini kabul ederek, liberal iktisadi görüşün aksine devletin ekonomi politikaları aracılığıyla müdahalede bulunarak gelir dağılımını daha adaetli bir noktaya ulaştırabileceğini düşünmektedir (Ulutürk & Ersezer, 2005, s. 98).

1.1.4.6. Monetarist İktisat ve Gelir Dağılımı

1950'li yılların ortasından itibaren Friedman öncülüğünde ortaya çıkan Monetarist yaklaşım, Keynesyen yaklaşıma karşı para ve para politikasının önemine vurgu yapmaktadır. Monetaristler maliye politikasını analiz ederken para miktarının sabit tutulduğunu varsaymakta ve maliye politikasının ekonomik

faaliyet düzeyi üzerinde çok az etkiye sahip olduğunu ileri sürmektedirler (Turan, 2011, s. 10). Ayrıca onlara göre, ekonomiye para veya maliye politikası yoluyla yapılacak müdahaleler ekonomide istikrarsızlığın da kaynağı olup ekonomi kendi haline bırakıldığında, istikrarsızlık problemi ortaya çıkmayacaktır (Özbilen, 2010, s. 159). Pek yanlısı olmamakla beraber mutlaka müdahale edilmesi gerekiyorsa para politikası uygulanması gerektiğini belirtir ve ekonomik istikrarsızlıkların sebebinin yanlış uygulanan para politikaları olduğunu belirtmekten de geri kalmamaktadırlar (Yılmaz, 2007, s. 71).

Friedman bireylerin farklı mesleklere sahip olmasının ve belirsizlikler karşısındaki tutumlarının makro olarak gelirin dağılımını etkilediğini belirtmiştir. Friedman'a göre, insan sermayesi, eşitsizliklerin sadece bir kısmının açıklanmasında etkilidir. Daha büyük bir bölümü ise kişisel beceri ve yeteneklerden kaynaklanmaktadır (Sahota, 1978, s. 10; aktaran Ulutürk & Ersezer 2005, s. 96). Ancak Friedman gelir dağılımı üzerinde pek fazla durmamış ve gelir dağılımı konusunda devlet müdahalesinin olmaması gerektiğini savunmuştur. Fakat gelir dağılımında eşitsizliği düzeltme üzerine önerdiği negatif gelir vergisi uygulaması bu konunun istisnası olarak karşımıza çıkmaktadır (Ulutürk & Ersezer, 2005, s. 96).

1.1.4.7. Yeni Klasik İktisat ve Gelir Dağılımı

Yeni klasik iktisadın başlıca gayesi, iktisadi hayatta üretim ve istihdam düzeyinde ortaya çıkan dalgalanmaların sebebinin birtakım hipotezlere dayanarak açıklamaktır. Bu yaklaşımın kabul ettiği en önemli varsayım, “Rasyonel Beklentiler Kuramı”dır. Rasyonel Beklentiler Kuramı, iktisadi yazında ilk defa John F. Muth tarafından ele alınmış olup daha sonraları Robert Lucas, Thomas Sargent ve Neil Wallace gibi iktisatçıların çalışmalarıyla birlikte önem kazanmıştır (Ataç, 2006, s. 18-19).

Bu teoriyi savunanlar; devletin vergi, kamu harcamaları vb. politikalarının ekonomi üzerinde etkisi olmadığını ileri sürmüşlerdir. Buna neden olarak rasyonel bireylerin, devletin alacağı kararlara karşı pozisyon olarak kendi durumlarını ayarlayacak olmalarını göstermişlerdir. Bu nedenle devletin maliye politikalarını sıklıkla değiştirmemesi, yalnızca politikalarda zorunlu bir değişiklik gerektiği durumlarda alınan kararların yavaş yavaş yürürlüğe alınması gerektiğini savunmuşlardır. Özetle, Rasyonel Beklentiler Teorisyenlerine göre; devletin sürekli

değişen ekonomi politikaları yerine kuralları belirlemiş ve istikrarını koruyan bir politika izlenmelidir (Pehlivan, 2021, s. 60).

Bu yaklaşımda, devletin müdahalesinin sınırlı kalmasını savunulduğundan, gelir dağılımı üzerinde pek fazla durulmamıştır. Bu akımı savunan iktisatçılardan biri olan Barro'nun ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği ilişkisine yönelik elde ettiği sonuçlar ise, Kuznets'in ters U hipotezini destekler niteliktedir (Barro, 1999, s. 32).

1.1.4.8. Post Keynesyen Yaklaşım ve Gelir Dağılımı

Post keynesyenler Keynes'in kuramını neo-klasik iktisadın bir eleştirisi olarak görmüşlerdir. 1940'lar ve 1950'lerin başında insanlar "Keynesçi Devrim"den bahsetmektedir. 1970'lere gelindiğinde Keynes'in fikirleri neo-klasik iktisatçılar tarafından sadece daha genel bir neo-klasik kuramın özel bir durumu olarak görülene kadar, bu fikirleri ayrıntılandırıp geliştirmişlerdir. 1970 ve 1980'lerde bir grup iktisatçı, Keynes'in neo-klasik iktisatla bağdaşmayan fikirlerini yeniden canlandırmıştır. Bu iktisatçılar Keynes'in fikirlerini Kalecki, Robinson ve Straffa gibi iktisatçıların fikirleriyle birleştirerek Keynesçilik geleneğinin radikal yanını "post keynesçi" olarak bilinen yeni bir iktisat okulunda ortaya sürmüşlerdir (Hunt, 2002, s. 594).

Post keynesyen yaklaşımda gelir dağılımı önemlidir ve bu sorun yatırım ve büyüme sorunları ile ayrılmaz biçimde ilişkilidir. Bu yaklaşıma göre piyasa, gelir dağılımı konusunda yetersiz kalmaktadır (Ataç, 2006, s. 124).

Post keynesyen iktisadi ekolün temel amacı ekonominin belli koşullar altında nasıl bir gelişme süreci yaşayacağı ve serbest rekabete dayalı bir ekonomide ekonomik büyüme ve gelir dağılımının nasıl bir seyir izleyeceğinin analizi olmaktadır. Bu yaklaşımda gelir dağılımı doğrudan doğruya ekonomik büyüme ile ilişkili ve politik düzenlemelere elverişli bir değişken olarak ele alınmaktadır. Bu ekolün savunucuları yatırım harcamalarının kontrol edilmesiyle gelir dağılımının ve kar oranlarının kontrol altında tutulabileceğini gösteren gelir dağılımı modelleri oluşturmaktadır (Öztürk, 2017, s. 168).

Post keynesyenlerin gelir dağılımı konusunda dayandıkları temel çatı Kalecki modelidir. Kalecki'nin sınıfsal bir çatı kullanarak kurduğu gelir dağılımı

modeline göre, piyasadaki koordinasyonsuzluk gelir dağılımındaki değişikliklerden kaynaklanmakta olup temel nokta, farklı sosyal sınıfların farklı marjinal tüketim ve tasarruf eğilimlerine sahip olmalarıdır. Bu modelde toplum kapitalistler ve işçiler olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Kapitalistler ve işçiler arasındaki gelir dağılımı, kapitalistlerce belirlenen kar payına göre saptanmaktadır (Ataç, 2006, s. 124-125).

1.2. Gelir Dağılımına Yönelik Politika Tasarımının Genel Çerçevesi

Piyasa başarısızlıkları, fiyat mekanizmaları ile birlikte mal ve hizmetlerin normal dağılımını olumsuz etkilemekte ve ekonomik istikrara ulaşmayı engelleyerek refah kaybına sebep olmaktadır. Piyasa başarısızlıkları iyi bir piyasa yapısı ve ekonomik yapının olmayışı nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin sosyoekonomik yapısında yer almaktadır (Jackson & Jabbie, 2019, s. 2).

Devletin başarılı yaklaşımlarından biri olarak görülen piyasa başarısızlığı teorisi, refah ekonomistleri tarafından geliştirilmiştir. Piyasa başarısızlığı paradigması temelde ekonominin işleyişini incelemekle birlikte piyasalar iktisadi verimlilik ve eşitlik temelinde başarısız olduklarında hükümet müdahalelerini öngörmektedir (Wallis & Dollery, 1999, s. 9).

Ekonomi politikalarının amaçlarından biri de gelir dağılımıdır. Sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak devlet, üretim faktörlerinden elde ettiği gelirleri, ekonominin uğramış olduğu şoklara çözüm bulmak ve gelir eşitsizliğiyle başa çıkmak adına geliri yeniden dağıtmaktadır (Rodrik, 2000, s. 76-77).

Devlet, gelirin sağlanması sürecinde servet dağılımının, eğitim imkanlarının ve faktör fiyatlarının değiştirilmesi vasıtasıyla ekonomiye müdahalede bulunarak gelir eşitsizliklerinin asli nedenlerini yok edebilir (Pehlivan, 2009, s. 30).

Kamu eğitim hizmetleri ile toplum içerisindeki en yetenekli kesimin elemenden geçirilerek en çok başarı sağlayabilecekleri mesleklere yönelmeleri için fırsatlar sağlanabilir. Bu vesileyle etkin bir yaygın devlet eğitimi, eğitim vasıtasıyla edinilebilen kalifikasyonların gelir eşitsizliğini yansıtmamasını engelleyerek gelir dağılımı adaletsizliğinin ortaya çıkarabileceği olumsuz etkileri azaltmaya çalışmaktadır (Bulutoğlu, 1997, s. 307). Servet dağılımının değiştirilmesi metodunda özel mülkiyet kaldırılmadan, servet mülkiyetinin sınırlandırılması,

serveti olmayanların servet sahibi yapılması ve verasetin sınırlandırılması/kaldırılması yöntemlerle servet dağılımındaki eşitsizlikler azaltılabilir. Ayrıca devlet, asgari ücret uygulamaları, bankaların faiz hadlerini belirleme ile taban ve tavan fiyat uygulamalarıyla faktör fiyatlarını değiştirerek gelirin yeniden dağılımını sağlayabilmektedir. Gelir dağılımına müdahalenin en etkili yolu gelirin elde edilme sürecindeki birincil dağılıma müdahale gibi görünse de hükümetler, daha alışılmış olması ve daha az tepki alması gibi nedenlerle daha çok ikincil dağılımı tercih etmektedirler. Maliye politikası araçları ile gerçekleşen ikincil dağılımın araçları temelde kamu gelirleri, borçlanma ve kamu harcama politikalarıdır (Pehlivan, 2009, s. 30-32).

Gelir eşitsizliğinin giderilmesinde devletin kullandığı en etkin mali araçlar kamu harcamaları ve vergilerdir. Devlet, bir yandan mal ve hizmetleri, gelir düzeyi düşük bireylere ücretsiz ya da maliyetlerinin çok altında karşılıksız bir şekilde transfer harcamaları vasıtasıyla sunarken, diğer yandan artan oranlı vergilerle gelir düzeyi yüksek kesimlerden sağladığı vergileri yine transfer harcamalarını kullanarak düşük gelirli kesime transfer ederek piyasada oluşmayan gelir dağılımı adaletini sağlamaya çalışmalıdır (Yüce, 2002, s. 12-13).

Maliye politikaları uygulanırken kamu harcamalarından faydalanacak kesimler ile harcama finansmanının sağlandığı kesimlere göre hareket etmek gelir eşitsizliğinin giderilmesine yönelik maliye politikaları açısından önem arz etmektedir (Bulut, Yayla, Yaraşır & Çeviş, 2019, s. 251).

Bir ülkede vergi sisteminin çoğunlukla dolaylı vergilerden oluşması durumunda ise vergiler üreticiden tüketiciye yansımaktadır. Söz konusu durumda da sosyal transfer harcamalarının etkisi azalacaktır (Aktan & Vural, 2002, s. 21-22). Düşük gelir düzeyine sahip kesimlerin marjinal tüketim eğilimlerinin yüksek olması nedeniyle gelir eşitsizliğini arttırabilecek türdeki dolaylı vergiler yerine gelir ve servet üzerinden tahsil edilen dolaysız nitelikteki vergilerin alınması adaletin sağlanması açısından önemlidir. (Bulut, Yayla, Yaraşır & Çeviş, 2019, s. 253).

2. KAMU MÜDAHALESİ YOLUYLA GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI

Çalışmanın bu bölümünde birincil ve ikincil gelir dağılımı kavramlarına yer verilerek birincil gelir dağılımının ve maliye politikası araçları vasıtasıyla ikincil gelir dağılımının (gelirin yeniden dağılımı) gerçekleşme biçimi ve etkilerine değinilecektir.

2.1. Birincil ve İkincil Gelir Dağılımı Kavramları

Üretim sürecine dahil olan faktörlerden her biri meydana getirilen gelirden bazı oranlarda pay elde etmektedir. Emek ücret, toprak rant, sermaye faiz, müteşebbis kar elde etmekte olup serbest piyasa ekonomisine herhangi bir müdahalede bulunulmaksızın piyasada ortaya çıkan gelirdeki bu bölüşüm birincil dağılım olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2009, s. 25).

İktisat teorisine göre, düzgün işleyen ve tam rekabet piyasasının ideal koşullarını taşıyan bir piyasada üretim faktörlerinin üretimden aldıkları pay "adil" bir paydır. Ancak piyasalar tam anlamıyla ideal koşullara sahip değildirler. Bu yüzden piyasa dağılımının toplumca kabul edilebilir düzeyde "adil" olmama ihtimali yüksektir (Savaşan, 2013, s. 24).

Etkin bir biçimde işleyen bir piyasa ekonomisi bulunsa dahi, ekonomide gelir dağılımı konusunda birtakım problemler ortaya çıkabilir. Piyasa ekonomisinin belli bireyleri daha zengin, belli bireyleri ise daha fakir yapabilme ihtimali daima mevcuttur (Kirmanoğlu, 2012, s. 205-206). Firmalar üretimde aldığı kararlar vesilesiyle çalışma isteği olan bireylerin tümüne iş vermekte yeterli olmayabilir ve işsizlik nüfusun kayda değer bir kısmı için sürekli bir problem teşkil ederek gelir dağılımında eşitsizlik oluşturabilir (Bulutoğlu, 2008, s. 17). Bu nedenle devlet birincil gelir dağılımı oluşumuna birtakım düzenlemelerle etki etmektedir (Savaşan, 2013, s. 324).

Devletin gelir dağılımı üzerindeki etkinliği hem birincil hem de ikincil olarak ortaya çıkar. Demokrasiyi etkin bir biçimde kullanabilen toplumlarda, bu hususun meydana gelmemesi ya da meydana geldikten sonra düzeltilmesi amacıyla bazı kurumsal düzenlemeler yapılabilmektedir. Uygulanan bu tarz politikalarda genel olarak orta sınıflar güçlendirilmiş ve politika uygulayıcısı hükümetler de yeniden

görev başına gelmişlerdir. Politika uygulaması neticesinde gelirin ikincil dağılımı gerçekleşmekte ve devlet bu dağılımı gerçekleştirirken vergi ve sübvansiyon gibi müdahale araçlarını kullanabilmektedir (Kirmanoğlu, 2012, s. 205-206).

Devlet, bazı vergileme teknikleri ile yüksek gelirli kişileri daha fazla vergilendirebilir. Artan oranlı vergi tarifesi ve özel indirim gibi belli başlı yöntemlerle düşük gelirli kesimler daha az vergi ödeyerek ya da hiç ödemeyerek ve aynı zamanda çeşitli sübvansiyonlardan da yararlanarak gelirin yeniden dağılım fonksiyonu güç kazanır. Vergi araçlarının kullanımının yanında sosyal yardımlar, sosyal sigorta harcamaları gibi sosyal güvenlik harcamalarının da yüksek bir şekilde uygulanması devletin gelirin yeniden dağılımındaki rolünün önemli olduğunu gösterir (Kirmanoğlu, 2007, s. 207-208).

2.1.1. Birincil Gelir Dağılımı ve Kamu Müdahalesi

Birincil gelir dağılımı, gelir dağılımında adaletin sağlanması koşulunu garanti etmemektedir. Çünkü piyasa şartları etkinliği hedeflemekte olup gelir dağılımının adilliği ancak etkinliğin olduğu noktada tartışmaya açıktır. Piyasada tam rekabette etkinlik koşullarının sağlandığı noktada üretim faktörlerinden her birinin üretim sürecine sağladıkları katkı kadar üretimden pay alma olanağına sahip olması nedeniyle gelir dağılımı sorun olarak görülmemektedir. Ancak, piyasa başarısızlıklarının mevcut olması nedeniyle tam rekabet şartlarında sapmaların gözlemlendiği durumlarda birincil gelir dağılımı adil olmamaktadır (Karaş, 2024, s. 247). Gelir dağılımının değiştirilmesi istendiğinde, bunun için uygulanacak en hızlı yöntem, gelir eşitsizliğine sebebiyet veren asli nedenlerin ortadan kaldırılmasıdır (Türk, 2007, s. 325). Bir ekonomide kişiler arasındaki gelir dağılımının eşitsizliği emeğin fiyatının ve servet dağılımının eşitsizliği ile faktör fiyatlarına devletin müdahale etmesi gibi nedenlere dayanmaktadır (Özbilen, 2010, s. 461).

2.1.1.1. Servet Dağılımının Değiştirilmesi

Gelirin bireysel dağılımında meydana gelen eşitsizliklerin önemli sebeplerinden biri, servet dağılımının dengesizliğidir (DPT, 2001, s. 63). Servet dağılımındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmanın yöntemleri arasında gelir getiren servetin özel mülkiyete konu olmaktan çıkarılması, servet mülkiyetinin sınırlandırılarak serveti olmayanların servet sahibi haline getirilmesi, verasetin

sınırlandırılması/kaldırılması ve vergi politikaları gösterilebilir. Gelir getiren servetin özel mülkiyete konu olmaktan çıkarılması ile özel şahısların gelir sağlama olanağı ortadan kalkarak gelir eşitsizliklerinin tek nedeni olarak emek gelirleri arasındaki eşitsizlikler kalmaktadır. Servet mülkiyetinin sınırlandırılarak serveti olmayanların servet sahibi haline getirilmesinde servet dağılımındaki yığılmalar önlenerek gelir eşitsizlikleri azaltılmaktadır. Bu konuda alınacak en önemli tedbir olan toprak reformu, bir yandan büyük toprak mülkiyetini tasfiye ederken, diğer taraftan toprağı olmayan çiftçileri toprak sahibi yaparak bir servet türünün daha eşit dağılımını sağlamakta ve servet gelirlerinin tüketici birimler arasındaki dağılım eşitsizliğini azaltmaktadır. Verasetin sınırlandırılması/kaldırılması; belirli bir bölgede yoğunlaşmış servetin nesiller boyu belli kişilere intikal etmesi sonucu mirası alan kesim, yeniden servet edinmede serveti bulunmayan kişilere göre servetini arttırma imkanında avantajlı olacaktır. John Stuart Mill, belli bir sınırı aşan servetin veraset ile intikalinin önüne geçmek istemiştir. Vergi politikası yoluyla ise; artan oranlı kişisel gelir vergileri, olağanüstü gelirlere alınan vergiler ve sermaye değeri artış kazanç vergileri ve gerçek servet vergileri direkt olarak servet dağılımındaki eşitsizlikleri giderme amacına yönelmişlerdir (Türk, 2007, s. 325-326).

Gelir dağılımında servete bağlı meydana gelen eşitsizliğin giderilmesinde arazi, bina gibi belli bir servetten alınan dolaysız nitelikteki servet vergilerinin önemi artmaktadır. Servet değerinde meydana gelen artışlar, gelir eşitsizliğini servet sahibi lehine derinleştireceğinden, alınacak vergiler bu eşitsizliğı bir belli bir seviyede azaltacaktır. Aksi taktirde, servet dağılımında oluşan eşitsizliğine bağlı olarak kişisel gelir dağılımında adaletsizlik artacaktır. Servet dağılımının gelirin yeniden dağılımı için düzenlenmesi arzu ediliyorsa, yeni oluşan servetin de dikkate alınması gereklidir. Malum olduğu üzere tasarruflar, servetin yeniden oluşumunu belirlemektedir. Gelir eşitsizliğinin çok fazla olduğu durumda tasarruflar gelir düzeyi yüksek olan küçük bir grup tarafından yapılabilmektedir. Gelirin yeniden dağılımını sağlayacak bir gelir vergisinin yaşanması muhtemel sorunu yavaşlatması mümkün iken, tamamen durdurmak ya da tersine çevirme imkanı bulunmamaktadır. Ancak, böyle bir durumda gelir seviyesi düşük kesimlerin tasarruf etmeleri durumunda vergi kolaylıkları sağlanarak servet oluşumu için imkan verilebilir (DPT, 2001, s. 63-64).

Bunun yanında, faktör fiyatlarının sıfırlandığı bir ekonomide servet birikimi, kendi başına gelir artışı sağlamamaktadır. Faiz hadlerinin devlet tarafından durdurulması ve binaların kontrol altına alınması gibi önlemlerle gelir dağılımının belirli bir kesimin lehine değişmesi engellenmekle birlikte belli sosyal kesimlerin gelirlerinde reel artışlar meydana gelebilmektedir (Özbilen, 2010, s. 463).

2.1.1.2. Eğitim İmkanlarının Değiştirilmesi

Günümüzde yüksek gelirli bir meslek sahibi olabilmek için ileri seviyede bir eğitim görmek önemlidir. Bu doğrultuda, eğitimin temel bir kamu hizmeti olarak ücretsiz verilmesi, gelir düzeyi düşük kesimlere eğitim ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamak üzere burs verilmesi gibi eğitimde fırsat eşitliğini temin etmeye yönelik önlemler emek gelirleri eşitsizliğinin azaltılmasında oldukça önemlidir (Pehlivan, 2009, s. 31). İşgücünün daha nitelikli olması gayesiyle örgün eğitim ile yaygın mesleki ve teknik eğitime, işgücü piyasası ve eğitim arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesine, eğitim ve istihdam kuruluşlarının yeniden yapılandırılarak uygulamalı mesleki teknik eğitimde sosyal kesimlerin katılımının artırılması ve sorumluluk almalarına olan gereksinim sürmektedir. Toplumdaki bireylerin global anlamda geçerli bilgi, beceri ve kalifikasyon ile donatılıp donatılmadığı konusu gelir dağılımı sorunsalının önemli unsurlarından biridir. İşletmelerdeki çalışanların eğitim seviyelerinde görülen hızlı gelişmelerle birlikte rakip ekonomiler de göz önünde bulundurulduğunda, eğitime yönelik faaliyetlerin hayati bir öneme sahip olduğu görülmektedir (DPT, 2001, s. 64).

Gelir düzeyi düşük olan ailelerin yaşam standartlarının ve çocukları için sağlayacakları eğitim olanaklarının sınırlı olması, niteliksiz işgücünün piyasaya arz edilmesine yol açmakta ve bu durum, beşeri sermayenin heba olmasına neden olmaktadır. Böylece, niteliksiz işgücünün milli gelirden alacağı payın düşük olması, gelir dağılımı eşitsizliğini derinleştirmektedir (Kazgan, 1991, s. 2-3; aktaran Yüce, 2002, s. 12). Eğitim seviyesi ve gelir düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu varsayımı altında gençlere fırsat eşitliğinin tanınabilmesi için eğitim olanaklarının yeterli ölçüde sağlanmış olması ve bu durumun temini için eğitim sisteminin belli şartları sağlaması gerekmektedir. Bunlar; eğitim hizmetlerinin genişlemesi ve bu genişlemenin beraberinde getirdiği eğitim

imkanlarının kişilere eşit dağıtılması ile eğitim seviyeleri farklı olan bireyler arasındaki aşırı ücret farklılıklarının minimum düzeye indirilmesi olarak gösterilebilir (Sundrum, 1992, s. 292; aktaran Ulusoy, Karakurt & Akbulut, 2015, s. 53).

Kamu eğitim harcamaları ile gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının gelecekte daha iyi çalışma koşullarında daha yüksek gelir elde etmeleri sağlanabilir. Bu nedenle, eğitime yönelik kamu harcamalarının gelir dağılımını iyileştirici etkisi önem arz etmektedir (Ulusoy, Karakurt & Akbulut, 2015, s. 53).

2.1.1.3. Faktör Fiyatlarının Değiştirilmesi

Devlet bazı durumlarda üretim faktörlerinin fiyatlarında düzenleme yoluna giderek iktisadi ve sosyal anlamda müdahalede bulunabilmektedir (Türk, 2007, s. 327). Faktör fiyatları; ücret, faiz, rant ve kar gibi üretim faktörlerinin fiyatlarıdır. Faktörlerin hareketlerinin eğilimi fiyatı düşük olan meslek gruplarından yüksek fiyatlı olanlara doğrudur. Düşük fiyatlı sektörlerdeki arz miktarının azalmasıyla oluşacak bu eksiklik fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Fiyatların yükseldiği mesleklerde faktör arzı artacak ve nihayetinde oluşan bu fazlalık faktör fiyatlarını azalma yönüne sürükleyecektir. Faktör fiyatları eşitlenene kadar bu süreç devam etmektedir. Faktör fiyat farklılıkları dinamik ve denge farklılıkları olarak iki ayrılmaktadır. Dinamik farklılıklar; faktör fiyatlarında endüstrilerin bazılarının büyürken diğerlerini küçülmesi gibi geçici bir dengesizlik durumunu ortaya çıkararak faktörlerin yeniden dağılımına neden olacaktır. Bu süreç belli bir zaman sonra farklılıkları ortadan kaldıracak yönde bir etkide bulunur. Denge farklılıklarında ise; bazı faktör fiyat farklılıklarının kendilerini ortadan kaldıracak kuvvetlere mahal vermeden dengede kalmaya devam edebilecektir. Fiyat farklılıklarından hangisi oluşursa oluşsun, tüketiciler arasındaki gelir dağılımının fiyatı değişen faktörün lehine ya da aleyhine değişecektir (Aktan & Vural, 2002, s. 25).

2.1.2. İkincil Gelir Dağılımı ve Kamu Müdahalesi

Kamu ekonomik faaliyetlerinin temel amacı, toplumun refahının yükseltilmesi şeklinde ifade edilebilir. Toplumun refahının yükseltilmesi, gayri safi milli hasılanın arttırılması ve bunun toplum bireyleri arasında adil dağıtılması ile mümkün olur. Bu nedenle, ekonomide gelir artışının sağlanabilmesi için gerekli

şartların eksiksiz oluşturulması gerekmektedir. İstikrarsız bir ortamda ekonomik büyüme sağlanamayacağı gibi, gelirin adil bir biçimde dağılımı da mümkün olmamaktadır (Pehlivan, 2003, s. 51).

Gelir dağılımında adalet önemlidir. Kaynak dağılımı incelenirken başlangıçta arzu edilen ve uygun sayılan bir gelir dağılımının gerçekleştirildiği varsayılmaktadır. Böyle bir durumda bireyler efektif talep biçiminde belirlenen tercihlerini özel ya da kamusal malların her ikisi için de açıklayamazlar. Bu durumda efektif talebin seviyesi kaynakların etkin tahsisini de sağlamayacağından gelir dağılımının düzeltilmesi devletin gerçekleştirmesi gereken önemli ekonomik ve sosyal görevlerden biri olmaktadır (Musgrave, 2004, s. 21). Bu durum, devletin maliye politikasından yararlanarak, gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltıcı önlemler almasını, yani ikincil gelir dağılımını gerekli kılmaktadır (Öztürk, 2012, s. 440).

Gelir dağılımına devlet müdahalesi ile birlikte daha eşitlikçi neticelerin meydana gelmesinde devletin gelir dağılımına müdahalesinin ne ölçüde gerçekleştiği ve ne şekilde müdahale ettiği hususu da önem arz etmektedir (Balseven, 2017, s. 98).

Özetle, devlet bütçede gerçekleştirdiği reformlar ve bütçe uygulamalarıyla, vergi, harcama ve hatta borçlanma politikalarıyla, çok daha etkin bir şekilde ikincil dağılımı düzenleyebilmektedir (Egeli & Özen, 2010, s. 97).

2.1.2.1. Kamu Harcama Politikası

Kamu harcamaları; devletin varlığını sürdürebilmek ve görevlerini yerine getirebilmek için önceden belirlenmiş, yasal süreç içerisinde, temel amacı toplum refahını yükseltmek için yapılan harcamalar şeklinde tanımlanır (Pehlivan, 2003, s. 67-68). Bunların yanında kamu harcamaları ekonomik ve sosyal hayata müdahale maksadıyla da yapılabilmekte ve kaynak dağılımını etkileyebilmektedir. Bunların en önemlilerinden biri şüphesiz gelir dağılımı üzerindeki etkisidir.

Kamu harcamaları, gelirin yeniden dağılımını hem dolaysız hem de dolaylı olarak ve değişik ölçülerde etkilemekte olup kamu giderlerinin özellikle direkt ödemeler yoluyla gelirin yeniden dağılımına yön verebilme gücü, genel olarak vergiler ve kamu borçlarından daha yüksektir. Bununla birlikte, sunulan hizmetler ve oluşan fayda ile maliyetlere bağlı olarak, bazı kamu giderlerinin geliri yeniden

dağıtıcı etkisi olumlu yönde olup nadiren de olumsuz olabilmektedir (Akdoğan, 2011, s. 515). Kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılımındaki fonksiyonu alt başlıklarda detaylandırılacaktır.

2.1.2.1.1. Reel Kamu Harcamaları

Reel harcamalar; devletin mal ve hizmet ya da faktör satın alma giderleridir. Devletin üretim faktörlerini satın alması, kiralayarak bir hizmet üretmesi veyahut hizmetin üretilmesi için gerekli malları özel kesimden satın almasıyla reel harcamalar ortaya çıkar. Reel harcamaları cari ve yatırım harcamaları olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Cari harcama; mevcut kamu kapasitesini kullanabilmek için gerekli mal ve hizmet bedelleridir. Yatırım harcaması ise üretim kapasitesinin genişletilmesi ile ilgili maliyetlerdir (Batirel, 2007, s. 76-77).

Yatırım harcamalarının faydaları mevcut harcamaların yapıldığı dönemin dışında da görülebilmekte iken, direkt üretimi arttırma etkisi olmayan ve faydası bir dönemle sınırlı sayılabilecek her tür harcama cari harcamaların içinde değerlendirilmektedir. Ancak cari ve yatırım harcamaları arasında yer alan, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetleri için yapılan harcama türü olan kalkınma carileri de mevcuttur. Kalkınma carileri; ülkenin üretim gücüne oldukça katkı sağlayabilen ve genellikle faydaları bir yılı aşan harcamalar olmasıyla birlikte maddi sermaye malı üretimine yönelik olmadıkları için cari harcama olarak nitelendirilmektedir (Uluatam, 1997, s. 231-232).

Reel harcamalar yalnızca toplam talebin mal ve hizmetler arasındaki dağılımını etkilemekle kalmaz; bunun yanında toplam talebin bölgeler arasındaki dağılımını da değiştirebilir. Devlet yatırımlarını belli bölgelere yönelterek cari harcamalarını yine buralarda yoğunlaştırmasıyla piyasa mekanizmasıyla ulaşılamayacak bazı sonuçlara ulaşmaya çalışır. Bu bakımdan yurt düzeyine yayılan kamu hizmetlerinde bölgeler arasında farklı miktar ve nitelikte hizmet sunulması, bilinçli bir devlet politikasında önemli yer tutabilir (Uluatam, 2005, s. 230-231).

Reel harcamaların gelir eşitsizliğini engellemesi ve yoksulluğu azaltması için ekonomik büyümeyi tesis etmesi ve yoksul kesimin söz konusu harcamalardan faydalanması gerekmektedir. Kamunun istihdam ettiği emek gelirli kesimin

ücretini reel olarak artırması ile birlikte piyasadan mal ve hizmet satın alarak üretim ve istihdamı iyileştirdiği durumda reel harcamaların gelir dağılımını düzeltici bir etkide bulunacağından veya en azından eşitsizliği arttırmayacağından söz edilebilir (Aktan & Vural, 2002, s. 93).

Ekonomik istikrarın sağlandığı dönemlerde, reel harcamalar kamu hizmetlerinin finanse edilmesi amacıyla yapılmaktadır. Faydası ölçülebilen ve bölünebilen kamu hizmetlerinde (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetleri vb.) bireyler, kamunun sağladığı hizmetlerden ücretsiz ya da maliyetinden daha düşük bir bedelle faydalaniyorsa gelirleri, aldıkları hizmetin karşılığı olmadan intikal eden bölümü kadar artacaktır. Ancak faydası ölçülemeyen ve bölünemeyen kamu hizmetlerinde (savunma, adalet, emniyet vb.) kamu harcamalarının kişisel gelir dağılımı üzerindeki etkisi nötrdür (Türk, 2007, s. 344-345).

Resesyon ve kriz dönemlerinde, devletin gerçekleştirmiş olduğu ödemelerin gelir dağılımı açısından önceliklendirilmemesi gereken kesime aktarıldığı görülmektedir. Bu durum, girişimci beklentilerinin olumsuz olduğu bu periyotlarda yalnızca teşebbüslerin likiditelerinin iyileşmesine neden olmaktadır. Likiditede meydana gelen bu artışın işgücünden ziyade borç geri ödemelerinde kullanılmasıyla gelir dağılımı olumsuz etkilenmektedir (Turhan,1974, s. 274-275).

2.1.2.1.2. Transfer Harcamaları

Transfer harcamaları, devletin vergi ile bir sosyal gruptan sağladığı gelirleri karşılıksız olarak başka bir sosyal gruba aktarmasıdır. Transfer harcamaları esas itibarıyla gelir dağılımında adalet amacına yönelik hizmetlerin karşılığıdır. Mesela emekli aylıkları, işsizlik yardımları, devletin mahalli idarelere yaptığı yardımlar ve sübvansiyonlar birer transfer harcaması örneği olarak verilebilir. Transfer harcamaları karşılıksızdır. Bu harcamalarla devlet hizmet üretmemiştir ya da özel kesim üretimini satın almamıştır. Yalnızca toplam talebin bileşiminin değiştiği söylenebilir. Devlet toplumdaki bir gruptan vergi alıp bu grubun gelirini azaltmakta ve bunu sosyal bakımdan gerekli kişilere vermektedir (Batirel, 2007, s. 77). Esas olarak gelir dağılımını olumlu yönde etkileyen kamu harcamaları, transfer harcamalarıdır (Mutluer, Öner & Kesik, 2007, s. 151).

Transfer harcamaları kendi içinde dolaylı ve dolaysız, gelir – sermaye, ayni-nakdi ve sosyal transfer olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Emeklilik aylıkları, devlet borç faiz ödemeleri, fakirlere yapılan yakacak-giyecek yardımları gibi bireylerin gelirlerini doğrudan doğruya arttıran giderler dolaysız transferler olarak adlandırılır. Buna karşılık dolaylı transferler fertlerin gelirlerini dolaylı yollardan arttırmaktadır. tüketiciler için gıda maddeleri fiyatları düşürülmekte veya üreticiler için prim verilerek karları arttırılması buna örnek gösterilebilir. Gelir transferi, tüketimi arttırmak için para aktarılması anlamına gelirken sermaye transferi ise, üretimi teşvik etmeye yönelik gelir aktarımıdır. Sermaye transferleri aynı zamanda sübvansiyon olarak nitelendirilir. Gıda ve kömür yardımı gibi yardımlar aynı transferlere örnek olarak verilirken, engelli kişilere sakatlık aylığı bağlanması ise nakdi transferlere örnek verilmektedir (Bilici & Bilici, 2013, s. 56).

Karşılıksız transferler, bireylere, işletmelere ya da dış ülkelere gerçekleştirilmektedir. Bireylere yapılan transferler geçimini idame ettiremeyenler için sosyal güvenlik kurumlarınca yapılan ödemelerden meydana gelmektedir. Bu tarz transferler, milli gelirden herhangi bir farklılığa neden olmayan, satın alma gücünün sosyal kesimler ve bireyler arasında el değiştirmesini destekleyen harcamalar olup gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi fazladır. İşletmelere yapılan transferler ise iktisadi ve toplumsal gayelerle işletmelere aktarılan satın alma gücüdür. Bu tipteki transferler belli iktisadi gayelerle gerçekleştirilmektedir. Mesela bir malın üretiminin arttırılması, tarım üreticisini korumak, gelişmemiş bölgelere destek sağlamak, işletmeler için gerçekleştirilen transfer harcamaları bunlara örnek olarak gösterilebilirler. Siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla da dış ülkelere transfer harcamaları gerçekleştirilebilmektedir. Karşılıklı transferler ise belli amaçları doğrultusunda arazi, bina vb. varlıkların el değiştirmesi biçiminde gerçekleşmektedir (Aydın, Kaya & Sezer, 2017, s. 478).

Transfer harcamaları gelir dağılımı açısından değerlendirildiğinde sosyal amaçlı transferler, ekonomik amaçlı transferler ve devlet borçlarına ödenen faizler olmak üzere üç gruba ayrılır (Gürsoy, 1975, s. 135).

2.1.2.1.2.1. Sosyal Amaçlı Transferler

Sosyal amaçlı transfer harcamaları, devletin düşük gelirli kesimlerin lehine yaptığı ve gelir dağılımını iyileştirme amacı güden harcamalardır (Gürsoy, 1975, s.

135). En yaygın örnekleri emekli, dul ve yetim aylıkları, öğrenci bursları vb. giderlerdir (Tekpınar, 2013, s. 37).

Devletin, sosyal devlet ilkesi gereği işsizlik sakatlık ve yaşlılık gibi nedenlerle geçimini sağlayamayan korunmaya muhtaç bireyler için yapmış olduğu karşılıksız yardımlar gelir eşitsizliğini söz konusu kesim için iyileştirici niteliktedir. Elde olmayan sebepler neticesinde yeterince gelir sağlayamayan kişilere sürekli bir şekilde vergi gelirlerince finansmanı sağlanan yardımlar sağlanabilmektedir. Bu yöntem, gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etki ortaya çıkarmasına rağmen bu durum kişilerin devamlı yardım talep etmesine yol açma ihtimaliyle birlikte sermaye birikimi ve ekonomik verimliliğe zarar verebileceği düşüncesi nedeniyle eleştirilmektedir. Ayrıca, sosyal sigortalar sistemiyle de gelir düzeyi düşük bireyler lehine gelirin yeniden dağıtımını sağlanabilmektedir. Bu noktada görece geliri daha yüksek işverenlerin sürece sağladıkları finansman katkısını piyasada tüketicilere yansıtılmaları durumunda gelir eşitsizliğini azaltıcı etki yavaşlayabilecektir. Vergi sisteminin ağırlıklı olarak dolaylı vergilerden oluşması durumunda mevcut transferlerden faydalanan düşük gelirli kesimin de finansmana katılması nedeniyle sosyal amaçlı transferlerin gelir dağılımında adaleti tesis etme gayesi tamamen istenilen sonucu vermeyecektir (Pehlivan, 2009, s. 38).

Kamu harcamalarının bir türü olarak bilinen sosyal amaçlı transfer harcamalarından olan öğrenci burslarının yanında düşük gelirli bireylerin daha çok yararlandığı eğitim ve sağlık harcamaları gelir dağılımı eşitsizliğini iyileştirmektedir. Devlet tahvil faiz ödemeleri ve iktisadi gayeli mali transferler gibi yüksek gelir gruplarının yararlandığı kamu harcamaları ise gelir dağılımı eşitsizliğini arttırabilmektedir (Kalenderoğlu, 2013, s. 91). Devlet tahvilleri için ödenen faizlerin aksine, sosyal transferlerde yeniden dağılımı yukarı gelir gruplarına doğru ortaya çıkmaktadır (Turhan, 1974, s. 271).

2.1.2.1.2.2. İktisadi Amaçlı Transferler

İktisadi ve mali transferler, devlet tarafından düşük gelirli kesimin faydalandığı mal ve hizmetlerin fiyatını düşürmek gayesiyle verilen sübvansiyonlar ve üretim artışının teşvik edilmesini sağlayarak üretim maliyetlerini düşürmek amacıyla yapılan yardımlardır (Ulusoy, 2011, s. 318).

Devlet, bu yardımları ile ekonomik istikrarı ve kalkınmayı hedeflemekle birlikte bu hedefleri gerçekleştirebilmek için sübvansiyon ve teşvik gibi transfer harcamalarını kullanmaktadır. İktisadi amaçla yapılan transfer harcamaları genellikle tarım sektöründe sübvansiyon, sanayi ve ticaret sektöründe ise teşvik olarak uygulanmaktadır. Teşvikler, iktisadi transfer harcamalarının gerçekleştirilmesinde kullanılan etkili araçlardan biri olup genellikle işletmeler için sağlanan birtakım kolaylıklar olarak ifade edilmektedir. Bu yöntemle ekonomideki kaynakların teşvik edilen sektörlerle aktarılması sağlanmakta ve yeni kaynakların bu alanlara aktarımı ile özel sektör bu alanlara yönelmektedir. Sübvansiyonlar işletme, yatırım, sermaye ve denge sübvansiyonları olarak çeşitlilik göstermektedir. İşletme sübvansiyonları; Kamu İktisadi Teşebbüslerinin fiyat politikası nedeniyle kayba uğradığı gelirlerin karşılanması ve faaliyetlerinin sürdürülebilmesi, yatırım sübvansiyonları; kamu iktisadi teşebbüslerinin yatırımları, sermaye sübvansiyonları; kamu iktisadi teşebbüslerinin daha güçlü bir yapıya kavuşması, denge sübvansiyonları ise; kamusal fayda gözetilerek bir teşebbüsün mali yapısındaki dengesizliklerinin giderilmesi amaçlarıyla yapılmaktadır (Özen, 2002, s. 8-9).

2.1.2.1.2.3. Devlet Borç Faizleri

Borç; kelime olarak, ödünç alınmış herhangi bir şey karşılığında yerine getirilmesi gereken yükümlülüktür. Borçlanma ise; belirli bir süre sonra geri ödenmek üzere para veya benzeri değerlerin ödünç alınması işlemidir. İktisat literatüründe ise kamu borçlanması (kamu kredisi) devlet veya diğer kamu kuruluşları tarafından alınan borçları ifade etmek için kullanılmaktadır. Kamu geliri olarak borçlanma ise; kamu harcamalarının vergi vb. gelirlerle finanse edilmesi yoluna gidilmesi olağan finansman yöntemi olmakla birlikte devletin harcama finansmanı için yararlandığı borçlanma gelirleri ise olağanüstü kamu gelirleri olarak adlandırılmaktadır (Ulusoy, 2001, s. 14-16).

Devlet borçlarının önemli etkilerinden biri de gelir dağılımı üzerine etkisidir. Borcun amacı ne olursa olsun, istihdam ve gelir dağılımı üzerinde etkilerinin olacağı açıktır (İnce, 2001, s. 357). Devlet borçlarının gelir dağılımı üzerinde yarattığı etkiler, genellikle faiz ödemelerinde ve anapara geri ödemeleri sırasında ortaya çıkmakta ve iç borçlar için söz konusu olmaktadır (Erol, 1992, s. 164). Borç,

vergi gelirleri ile ödendiğinden dolayı devlet eliyle, vergi ödeyenlerden borç verenlere doğru bir gelir transferi gerçekleşir. Eğer devlete borç verenler bir mali yılda aldıkları faiz gelirine eşit vergi ödüyorlarsa ekonomideki çeşitli kesimler arasında bir gelir transferi gerçekleşmemiş olur. Ancak ödedikleri vergiden daha fazla faiz geliri elde ediyorlarsa vergi veren diğer kişilerden borç verenlere doğru bir gelir aktarımı gerçekleşmiş olur ki, bu gelir dağılımını bozucu etki doğurur (Yılmaz, 2007, s. 120).

2.1.2.2. Vergi Politikası

Kamu gelirleri nitelikleri itibariyle dar ve geniş anlamda incelenebilmektedir. Bu bakış açısına göre dar anlamda kamu gelirleri; devletin cebir unsuru altında elde ettiği olağan gelir kaynaklarını kapsamaktadır. Geniş anlamda ise; cebri nitelikte olsun veya olmasın tüm gelir kaynakları göz önünde bulundurulmaktadır (Akdoğan, 2011, s. 104).

5018 sayılı Kanun'un 3. maddesinde Genel Yönetim kapsamındaki idarelerin gelirleri (kamu gelirleri) arasında;

- Vergi, resim, harç, fon kesintisi, pay veya benzeri gelirler,
- Faiz, zam ve ceza gelirleri,
- Sosyal güvenlik primi kesintileri,
- Alınan bağış ve yardımlar,
- Taşınır ve taşınmazlardan elde edilen her türlü gelirler,
- Hizmet karşılığı elde edilen gelirler,
- Borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler,
- Diğer gelirler

sayılmıştır. Bu gelirlerin önemli kısmı, devletin icra ettiği kamu görevi ve hizmetlerine karşılık olarak talep edilmektedir ve zorunlu ödemelerdir (Bilici & Bilici, 2013, s. 147).

Vergiler, devlet gelirlerinin en önemlisidir. Kaynağı milli gelir ve servettir. Özelliklerinin başında cebri ve karşılıksız oluşu gelmektedir. Piyasa ekonomisi düzenindeki ülkelerin devlet gelirlerinin %70-90 arasındaki bir kısmını vergi gelirleri oluşturmaktadır (Nadaroğlu, 1992, s. 197).

Adaletli bir gelir dağılımının sağlanabilmesinde vergi politikaları büyük önem taşımaktadır. Herhangi bir hizmetten direkt faydalanma karşılığı olmayan vergiler, kamusal mal ve hizmetlerin üretiminin hayata geçmesi için gerçekleştirilen harcamalara ortak katılım payını göstermektedir. Bu durumda vergi politikalarının amacı, harcama politikası tedbirleri vasıtasıyla yeterli seviyede gerçekleştirilemeyen gelir ve servet dağılımını iktisadi açıdan zayıf kimselerin lehine istenilen seviyede gerçekleştirmektir (Öztürk, 2009, s. 255-281).

Verginin mükelleflerden alınan karşılıksız bir kamu geliri olması iktisadi ve sosyal hayatta belirli etkilere sahiptir. Vergi yoluyla birey ve sektörler arasındaki gelir dağılımı adaletinin ve ekonomide tam istihdamın sağlanması gibi sebepler vergi yükünün önemini arttırmaktadır (Türk, 2007, s. 70).

Mükelleflerin vergi ödeme yükümlülüğünü yerine getirmiş olmalarına rağmen vergi yükünü başka bireylere aktarabilmeleri durumunda vergi idaresine vergiyi ödeyen bireyle gerçekte vergi ödeme yükümlülüğünü yerine getiren bireyin farklı olması hali vuku bulur. Böylece kanuni mükellef olan kişi söz konusu vergiyi ödememesine rağmen ödüyor gibi görünüyorsa vergi yansımaları gerçekleşmiş olur. Özetle, vergi yansımaları; vergisini ödeyen mükellefin, genel olarak iktisadi ortamdan faydalanarak söz konusu vergiyi kısmi olarak ya da topyekün devretmesi veya karşılığını başkalarından alması durumudur (Orhaner, 2007, s. 188). Maliye teorisyenlerinin vergi yansımaları üzerinde çok fazla durmasındaki temel neden vergi yükünün hangi gelir grupları üzerine yüklendiğini tespit etmek içindir (Özer, 1986, s. 92).

Verginin kanuni mükellefince başka bireylere devredilemediği durumda verginin yerleşmesinin kanuni mükellef üzerinde olması halinde vergilerin gelir dağılımı üzerinde meydana getirdiği etkiyi ölçmek olanaklıdır. Ancak verginin gerçek mükellefi kanuni mükellef olması durumunda ortaya çıkan durum olan kanuni yerleşme ile kanuni mükelleflerle vergiyi ödeyenlerin farklı olması durumu olan iktisadi yerleşme durumlarında verginin gelir dağılımı üzerinde oluşturduğu etkileri bulabilmenin temel yolu verginin kim üzerinde yerleştiğini bilebilmektir (Batırel, 2007, s. 99). Bu nedenle vergilerin yansımaları durumunun iyi analiz edilmesi gelir dağılımının iyileştirilmesi konusunda yapılan çalışmalara ışık tutması

açısından önemlidir. Yansımanın birçok çeşidi olmakla birlikte en temel iki çeşidi ileriye ve geriye doğru yansımadır.

Üretim veya tüketim sürecinde mükellef, yansıtma işlemini yer aldığı halkadan daha önceki ya da sonraki halkalara geçirmek isteyebilir. Bu halkalar arasındaki bağı değişim mekanizması sağlamakta olup, mükellef değişim mekanizmasına dayanarak üretim ve tüketim zinciri içerisinde vergi yükünü daha sonraki halkaya aktarmak isterse ileriye yansıma, daha gerideki halkaya yansıtma isterse geriye yansıma durumu gerçekleşmiş olacaktır. Örnek verecek olursak, mal satışı yapan bir perakendecinin sattığı mal üzerine konulan vergiyi satış yaptığı fiyatı yükselterek malın tüketen kesime aktarması verginin ileriye yansıması örnek oluştururken, bir malı üreten kesimin ödemiş olduğu vergiyi üretim faktörlerinin fiyatında düşme meydana getirerek faktör sahiplerine aktarması ise verginin geriye yansıması olarak örneklendirilebilir (Uluatam, 2012, s. 342).

Vergilerin geliri yeniden dağıtıcı yönde etkileri dolaylı ve dolaysız yapıda olmalarına göre değişebilmektedir. Dolaylı vergiler, zorunlu tüketim mallarına yüksek oranlarda uygulanıyorsa marjinal tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirli kişiler üzerinde satın alma gücünü ve yaşam düzeyi üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Çünkü yansıma koşullarına bağlı olarak söz konusu vergilerin nihai tüketiciler üzerine yüklenmesi, kamu finansmanının büyük ölçüde düşük gelirli kesimler tarafından karşılanmasına neden olmaktadır. Özellikle dolaylı vergiler, gelir düzeyine kıyasla tersine artan oranlı etki yaratmaktadır. Buna karşın dolaysız vergiler ise, başta gelir vergisi olmak üzere artan oranlı tarifeler üzerinde alınabilmeleri, muafiyet ve indirim uygulamalarına yer vermesi gibi nedenlerle geliri yeniden dağıtıcı ve düzenleyici etkiler yaratabilmektedir (Egeli & Özen, 2010, s. 96). Genellikle gelir ve servet üzerinden alınan vergiler dolaysız vergiler, harcama üzerinden alınan vergiler ise dolaylı vergilerdir.

Gelir üzerinden alınan vergiler, gelir dağılımını daha adil bir seviyeye yaklaştırmaktadır. Harcama üzerinden alınan vergiler, yeteri kadar bireyselleştirilemediğinden adaletli olmayan vergiler klasmanında bulunmaktadır. Servet üzerinden alınan vergiler ise, mali amaca nazaran sosyal amaçlar için konulduğundan toplam vergi gelirleri içinde çok az bir paya sahiptir (Öztürk, 2013, s. 143).

2.1.2.2.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir üzerinden alınan vergiler genel itibariyle gelir vergisi ve kurumlar vergisi olarak kategorize edilir. Türkiye'de yürürlükten kaldırılan Mali Denge Vergisi, Gayrimenkul Kıymet Artışı Vergisi gibi kimi dönemde, iktisadi olarak çifte vergileme olarak kabul edilebilecek gelir vergilemesi icra edilmişse de günümüzdeki görünümüyle Gelir ve Kurumlar Vergisi biçimindeki ayırım kafi görülebilir (Akdoğan, 2009, s. 257).

Gelir vergisi gerçek bir kişinin bir takvim yılı içerisinde elde etmiş olduğu kazanç ve iratların safi tutarı üzerinden alınmasıyla bilinir. Gelir vergisi mükellefleri gerçek kişilerdir. Gelir vergisinde gelir elde etmiş olan herkes vergilendirilmekle birlikte bu vergi beyana dayalıdır ve beyana dayalı oluşunda mükellefe güvenilmektedir. Çünkü verginin matrahı ile ilgili genel bilgilerin en iyi mükellefçe bilineceği varsayılmıştır. Bunun sonucunda mükellefin niteliklerine göre vergi bireyselleştirilerek vergilemede adalet sağlanacak ve diğer taraftan da türlü teşvik tedbirleri uygulamaya imkan tanınmasıyla birlikte kaynak ayırımında etkinlik sağlayarak iktisadi istikrarın otomatik olarak gerçekleşmesine olanak tanınacaktır (Edizdoğan & Çelikkaya, 2010, s. 19).

Gelir vergisinin temel özelliği yansıtılmasının zor, asgari geçim indirimi, ayırma prensibi ve artan oranlılık gibi uygulamalar yönünden elverişli bir yapıya sahip olmasıdır. Bu tür özellikleri nedeniyle, kişilerin bireysel ve ailevi koşullarını dikkate alarak, ödeme gücü doğrultusunda vergilendirme durumuna ve gelirin bireyler arasındaki dağılımında eşitliği sağlamada oldukça elverişli oldukları bilinir. Bireysel gelir vergisinin gelir eşitsizliğini düzeltici etkisinin bulunabilmesi için, genel bir vergi olması gerekmektedir. Bunların yanında, bu amaç doğrultusundaki vergi yapısının vergi kaçırma ve vergiden kaçınma gibi vergiye karşı geliştirilen tepkilerin önüne geçmeye dönük önlemlerde içermelidir. Aynı zamanda, verginin istisna ve muafiyetlerinin kapsamı belirlenirken, iktisadi gayelerin yanında sosyal gayelerinde göz ardı edilmemelidir. Çünkü bir ülkede türlü iktisadi gayelerle benimsenmiş ve genel olarak üst gelir grubunda bulunan bireylerce yararlanılan vergi temelli avantajlar gelir dağılımını bozucu etkiler gösterebilir (Ulusoy, 2007, s. 320-321).

Kurumlar vergisi, gelir vergisi kapsamındaki gelir ögelerinin, ilgili yasalarla belirtilen kurumlarca elde edilmesi durumunda, mevcut kurumlardaki ayrı hukuki kişilikler neticesinde, safi kazançlarından elde edilen vergilerdir. Bu verginin mükellefleri (Anonim Şirketler, Limited şirketler, Kooperatifler, İş Ortaklıkları, KİT'ler), tek oranlı kurumlar vergisi ödemektedirler. Kurumlar vergisi sermayenin emekten daha çok gelir getirmesi, sermaye şirketlerinin yüksek seviyede borçlanma olanaklarının bulunması ve sahiplerinde ayrı bir tüzel kişiliklerinin bulunması dolayısıyla gelir vergisinden ayrı bir vergi olarak vergilendirilirler (Kalenderoğlu, 2013, s. 166-167).

Kurumlar vergisinin bireysel gelir dağılımı üzerinde oluşturduğu etki verginin hangi ölçüde yansıtıldığı ile alakalı bir durumdur. Eğer yansıma olayı hayata geçmezse gelir dağılımı üzerinde denkleştirici bir etki meydana gelir. Bunun nedeni, orta ve üst sınıf gelirlerin vergilendirilmesidir. Geniş ölçüde yansıması gerçekleşen bir kurumlar vergisi ise, gelir eşitsizliğini arttırıcı bir etki meydana getirir. Çünkü yansıtılan bir kurumlar vergisi, tüketim mallarının fiyatlarında bir yükselmeye neden olur. Üst gelir sınıfının marjinal tüketim eğiliminin az olması nedeniyle fiyatında artış meydana gelen tüketim malları düşük gelir sınıfını daha az etkileyecektir (Doğruyol, 2006, s. 212).

2.1.2.2.2. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler

Harcama vergileri, mal ve hizmetlerin satışı esnasında tüketicisinden alınan ödemeler olup nitelikleri dolayısıyla mükelleflerin kişisel durumlarını pek fazla göz önünde bulundurmamaktadır. Bu yapıları itibariyle yüksek ve düşük gelirli grupların aynı vergiyi ödemeleri düşük gelirli grubun vergi yüküne daha fazla maruz kalmasına neden olmakta ve bu durum gelir dağılımı adaleti üzerinde olumsuz bir etki ortaya çıkarmaktadır (Ulusoy, 2011, s. 322).

Genelde harcamalar üzerinden alınan vergilerin, gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilere kıyasla daha rahat yansıdığını söyleyebiliriz (Pehlivan, 2003, s. 167). Çünkü gelir ve servet üzerinden alınan vergiler arz ve talep mekanizmasına göre daha serbest olmasına karşın harcama üzerinden alınan vergiler bu mekanizmaya daha yakın durumdadır. Harcama üzerinden alınan vergiler satışa arz edilmiş olan mal ve hizmetlerin maliyetine girdikleri için bunların fiyatlarına ilave edilerek rahatça alıcı üzerine yansıtılabilirler. (Doğruyol, 2006, s.

198). Ric-i vergi yükü ortaya çıkarmaları ve kolay yansıtılabilmeleri sebebiyle harcama vergilerinin gelir dağılımını pozitif yönlü etkilemesi beklenmemekle birlikte bozucu etkilere neden olurlar. Bu nedenle harcama vergilerine yönelik en makul politika gelir dağılımını kötüleştiren etkilerini minimuma indirecek tedbirleri almaktadır. Harcama vergilerinin yansıtılmalarını önleyici tedbirler alınması, KDV'deki uygulamaya benzer şekilde farklı oranlar uygulanması, zorunlu ihtiyaç mallarını vergi kapsamı dışında tutmak ya da minimum oranda vergilendirilmesi ve vergi yükünün gelir düzeyi düşük kesimler tarafından çekilmesi nedeniyle bu verginin tersine artan oranlılık derecesinin azaltılması alınacak tedbirler arasında gösterilebilir (Şen & Sağbaş, 2016, s. 433).

2.1.2.2.3. Servet Üzerinden Alınan Vergiler

Servet vergileri de tıpkı gelir üzerinden alınan vergiler gibi gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermek amacıyla kullanılabilir etkili araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela, asgari servet indirimi ve artan oranlı tarife gibi uygulamaları içeren genel servet vergisi ile veraset ve intikal vergisi gibi vergiler, gelir ve servet dağılımında adaleti sağlayıcı etkilere sahiptirler. Gelirin yeniden dağıtılması amacıyla tereke vergileri olarak düzenlenen veraset ve intikal vergisi ile potansiyel gelir niteliği barındıran ve servet artışlarını yükümlü kılan vergileme yöntemlerinden yararlanılabilir (Turhan, 2020, s. 311). Bunun yanında servet vergilerinin sosyal anestezi etkileri bulunmaktadır. Servet vergilerine vergi sisteminde yer verilmesi gelir dağılımındaki eşitsizliklerin toplum nezdinde daha fazla sorgulanmasını engelleyebilmektedir (Tokathoğlu & Selen, 2021, s. 460).

Günümüze bakıldığında servet vergilerinden elde edilen vergi hasılatı düşük olsa bile, servet vergileri vergi sistemleri içerisinde kendine yer bulmaktadır. Bu vergiler, devlet için gelir sağlama işlevlerinin yanı sıra gelir ve servet dağılımında ortaya çıkan eşitsizliklerin çözümünde etkili bir araç olarak görülmektedir (Edizdoğan, 2007, s. 282).

Yansıtılma özelliği pek olmayan servet vergileri, gelir dağılımını denkleştirme açısından en etkili araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek verecek olursak, veraset ve intikal vergisi gibi vergiler servet ve gelir dağılımı üzerinde denkleştirme özelliğine sahiptirler (Turhan, 1998, s. 272).

Emlak vergilerinin değer üzerinden alınmaları nedeniyle gelir esnekliğinin düşük olması ve milli gelirden ortaya çıkan değişiklikleri kolay bir şekilde takip edememeleri nedeniyle yansıma fazlasıyla zordur, hatta bazı durumlarda mümkün değildir (Nadaroğlu, 1992, s. 366). Ancak, iktisadi şartlara, toplumca benimsenen davranış tarzlarına, gayrimenkul arzı ve piyasasına bağlı olarak emlak vergilerinin kısmen veya tamamıyla yansıtılabilme olanağı bulunmaktadır (Akdoğan, 2009, s. 325).

2.1.2.3. Ücret Politikaları

Ücret, çalışanın emeğine karşılık olarak elde ettiği para ya da mal şeklinde tanımlanabilir. Ücrete politikaları ise bu edinimi sağlamak için yapılması gerekli davranış ve tutumların belirlenmesidir. Bu doğrultuda işletmeler ve devlet kendi çalışanlarına yönelik spesifik politikalar belirlemenin yanında gelir dağılımı adaletini göz önünde bulundurarak emeğin karşılığını adaletli bir şekilde vermelidir (Fahlioğulları, Uzun, Yıldız & İftar, 2018, s. 19).

Gelirin yeniden dağılım politikasında devlet ve toplu sözleşme taraflarının birlikte yönettikleri ücret politikası ile birincil dağılımı etkilemesi önem arz etmektedir (Aksu, 1993, s. 47). Ücretin milli gelir içerisinde en fazla paya sahip olan faktör geliri olmasının yanında emeğin gelirini arttırmak için kullanılan ücret politikaları, gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik önemli bir stratejidir (Bükey, 2022, s. 3109).

Ücret yönetimi, iş görenlerin işletmede tutulmasını sağlayan faktörlerin başında gelmektedir. Gerçekleştirilen işler için en önemli unsurlardan biri emek karşılığında iş görenlere verilecek ücrettir. Ücretler, iş görenlerin geçiminin idame ettirilmesi ve işletmenin sürdürülebilirliğinin temini açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda iş görenin işletmede gösterdiği performans ve piyasa şartlarında en makul ücretlerin verilerek iyi analiz edilmesi eşitliğin sağlanması açısından gerekli bir durumdur. Ücret politikaları doğru uygulandığı oranda işletme maliyetleri kontrol edebilir ve daha kaliteli ve kalifiye işgücünü işletmesine çekmekle birlikte çalışanlarını da elinde tutar. Bu durum iş görenlerin motivasyonunu yükseltmektedir. Ters bir durumda işletme sürdürülebilirlik açısından tehlike altına girecektir. Buna göre, işletmelerin doğru politikalar izlemesi durumunda amaç ve hedeflerine ulaşması kolaylaşarak gelişmeleri olumlu yönde etkileyecek ve

işletmenin marka değeri yükselecektir. Buna nedeni, iyi ücret elde eden iş görenin memnuniyetinin dışa yansımadır. Bu durum uzun vadede işletmeye kar sağlayacak, iş görenin de aldığı ücretin karşılığında kendini geliştirmenin yöntemlerine odaklanabilecek olması da işletme performansının yükselmesine sebep olacaktır. Yalnızca işletmelerin değil, kişilerin de yol haritalarının olduğu dikkate alınmalı ve bu doğrultuda bireyci ücret politikaları oluşturulmasına özen gösterilmelidir (Fahlıoğulları, Uzun, Yıldız & İftar, 2018, s. 20).

İşçi sendikaları, ücret artışları gagesini önceliklendirerek aktif ücret politikası vasıtasıyla milli gelirden ücretlerin payının yükseltilmesini ve ücret yapısının değiştirilmesini amaçlamaktadır. Bu durumda dağılım politikasını önceliklendirmekle birlikte istihdam ve büyüme politikalarını da göz ardı etmemektedir. İşveren sendikaları ise, ücret politikalarında çoğu zaman işçi sendikalarının talep etmiş olduğu ücret artışlarına karşı tutum sergilemektedirler. Bunun nedeni olarak aşırı derecede arttırılan ücretlerin, fiyat artışlarına, işsizliğe ve iktisadi büyüme noktasında yavaşlamaya sebep olmasını göstermektedirler. İşçi ve işveren kurumları dışında kalan hükümetler ve diğer organlar ise ekonomi politikasının iktisadi büyüme, fiyat istikrarı, tam istihdam ve ödemeler dengesinin denkliliği gibi amaçlarının da aynı derecede değerlendirilmesini amaçlamaktadırlar. Büyüyen ekonomilerde seneden seneye ücretler yükselirken bu artışın hangi ölçülerde gerçekleşeceği ve artması gerektiği sorusuna yönelik ücret politikası yürüten bu organlar iki farklı görüşü benimsemekle birlikte hükümetler, ilim insanları ve işverenlerce temsil edilen üretkenliğe dayanan ücret politikası bu görüşlerin ilkidir. Sendikaların toplu sözleşmelerle belirlenen ücretlere dair etkileri nominal ücretlerdeki yükselişlerin durumu ile alakalıdır. Sendikalar fiili kazançlara etkide bulunabilseler bile fiili ücretlerdeki yükselişlerin reel gelirlerde bir yükselmeye neden olup olmayacağı belirsizdir. Ücretlerdeki yükselişler, fiyat artışlarına da neden olabilir ve bu doğrultuda reel gelirdeki yükselişleri yok edebilir. Aşağıdaki formül bu durumu açıkça göstermektedir;

Ücretler Payı = (Etkin Ücret / Ortalama Fiyat) x (Çalışılan Saat / Reel Hasıla)'dan hareketle; **Ücretler Payı = Reel Ücret / Üretkenlik** şeklinde gösterilir (Aksu, 1993, s. 47-48).

2.1.2.4. Fiyat Politikaları

Devlet tarafından uygulanan fiyat uygulamalarının başında taban ve tavan fiyat politikaları gelmektedir. Devlet, taban fiyat uygulaması vasıtasıyla bir ürüne piyasa fiyatının üzerinde bir fiyat belirlemekte ve piyasada ortaya çıkan arz fazlasını bu yolla satın almaktadır. Bu durumda depolama ve pazarlama gibi birtakım maliyetleri karşılama zorunluluğu mevcut olur. Çoğunlukla tarım sektöründe uygulamaya alınan taban fiyat uygulaması tarım sektörü lehine sektörel gelir dağılımına neden olmakla birlikte tarım ürünlerinde kendini gösteren fiyat artışları ise fonksiyonel gelir dağılımını ücretlilerin aleyhine değiştirecektir. Tavan fiyat politikası ise, çoğu zaman enflasyonun çok yüksek olduğu periyotlarda uygulanmaktadır. Bu uygulama, fiyatların dondurulması ve temel ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının sabitlenmesi biçiminde gerçekleştirilmekle birlikte söz konusu ürün fiyatları piyasa fiyatlarının altında belirlenmekte ve piyasada talep fazlası oluşmaktadır. Arzın talebe karşı yetersiz kalması nedeniyle oluşan karaborsayı engellemek için devlet birtakım tedbirler almaktadır. Buna göre, bazı ürünlere yönelik tavan fiyat uygulayarak kişisel gelir dağılımını sabit gelirli bireylerin lehine iyileştirmiş olmaktadır (Berberoğlu, 2010, s. 151-152).

Kişisel gelir dağılımını düzelteren başka bir uygulama ise kamu kesimi tarafından üretilen su, elektrik ve gaz gibi temel tüketim mallarına yönelik uygulanan fiyat politikalarıdır. Bu tür mallar üzerinde fiyatlandırma düşük gelirli kesimlere yönelik yapıldığında daha etkin neticeler alınabilecektir (DPT, 1994, s. 99).

Serbest piyasa ekonomisinde halkın çoğunluğu için reel gelirlerde gerçekleşecek iyileşmeler sosyal politika açısından gereklidir. Reel gelirler, nominal gelirin yüksekliği ile birlikte mal fiyatlarının yüksekliği ile de belirlenmektedir. Böylelikle fiyatlara etki edildiği müddetçe bireylerin reel gelirleri fiyat hareketlerinden farklı ölçülerde etkilenecektir. Diğer yandan devlet, ilk önce genellikle asgari yaşamayı gerektiren mallar üzerinden dar gelirlilerin korunmasına yönelmektedir. Bunlara önemli temel gıda maddeleri, mesken ve mümkün mertebe eşit eğitim fırsatları örnek olarak verilebilir. Ayrıca fiyat politikasının fonksiyonu, toplumda meydana gelen yapı değişimleri nedeniyle zarar gören grupları korumaktadır. Devlet, fiyat politikası tedbirleri vasıtasıyla toplam fiyat seviyesini

etkilemeyi denediği sürece ilk olarak yaptığı iş, fiyat istikrarını sağlamaktır. Genellikle bu şekilde gerçekleşen bir fiyat istikrarı, alacaklıların, tasarruf sahiplerinin ve sabit gelirlilerin lehinedir (Aksu, 1993, s. 49).

Kamunun uyguladığı fiyat politikası tedbirleri devletin iktisadi amaçları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Fiyat istikrarı sağlanması ile birlikte ileriye dönük belirsizlikler ortadan kaldırılarak yatırımcılara yatırım kararları verebilmeleri için optimum koşullar sağlanmakla birlikte enflasyon engellenerek güven ortamı tesis edilmektedir. Bu durumda faiz oranları azalacak, yatırımlar ile birlikte üretim ve istihdamda artış gözlenecektir. Böylece sürdürülebilir büyüme ile birlikte toplumun refah seviyesi yükselecek ve daha adil bir gelir dağılımı sağlanacaktır (Doğan, 2005, s. 1-2).

2.1.2.5. Eğitim Politikaları

Gelir dağılımı konusunda kendine yer bulan en önemli unsurlardan biri, bireyin küresel planda geçerli bilgi, beceri ve kalifikasyon ile donatılıp donatılmadığıdır. İşletmelerde çalışanların eğitim yapısında günden güne çok hızlı gelişmeler görülmekle birlikte rakip ekonomiler dikkate alındığında eğitime yönelik faaliyetlerin oldukça önemli olduğu görülmektedir (Altınışık & Peker, 2008, s. 106).

Eğitim, kişilerin gelir düzeylerini ve yaşam koşullarını etkilemesi bakımından gelir dağılımıyla yakından ilişkili bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim politikalarının fırsat eşitliğini gözeterek adilane bir şekilde tasarlanmasıyla eğitim, gelecek nesiller üzerinde daha adil bir gelir dağılımına sebebiyet verme potansiyeline sahiptir.

Eğitim politikasının gelir dağılımı üzerindeki ilk etkisi fırsat eşitliğine neden olmasıdır. Bu durum, eğitim ile gelir arasındaki fonksiyonel bağı kanıtlar niteliktedir. Eğitim politikası birincil ve ikincil gelir dağılımında önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple eğitimdeki bir monopolleşme gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkilere neden olmakla birlikte eğitim monopolünün azaltıldığı ölçüde fırsat eşitliği ve bireyler arasındaki gelir farklılıkları azalacaktır. Devlet, eğitim tekeli kırarak herkesin bu hizmetten eşit koşullarda faydalanabilmesi için üç tedbir öngörmektedir. İlki, eğitime başlama ile ilgili tüm engellerin kaldırılarak

herkese eğitimde eşit şans tanımaktır. İkinci olarak devlet, eğitim araç ve gereçleri ile ilgili olanakları arttırmaktadır. Üçüncüsü ise, devletin doğrudan ya da dolaylı olarak artan bir oranda eğitim masraflarını üstlenmesidir. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde eğitimin sosyal mobilite ve sosyal tabakalaşma üzerinde önemli bir faktör olduğu kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, eğitim vasıtasıyla edinilen statüye göre yüksek bir gelire sahip olunduğunu kabul edersek, gelirin eğitimin bir fonksiyonu olduğunu söyleyebiliriz (Aksu, 1993, s. 54).

2.1.2.6. Gelirler Politikaları

Gelirler politikası, iktisadi istikrarın sağlanması amacıyla hükümetlerce kullanılan, para politikası araçlarının dolaylı etkilerinin kullanılması yerine hükümetin ücret ve fiyatların oluşum süreçlerine direkt müdahale etmesidir (Eğilmez & Kumcu, 2003, s. 127-128).

Ücret ve fiyat politikaları, gelirler politikasının temelini teşkil etmektedir. Ücret ve fiyat politikalarının sebebiyet verdiği ücret-fiyat yarışı, dünyada sosyoekonomik bunalımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle 1950'lerden sonra birçok Avrupa ülkesinde piyasa ekonomisinin düzenlenmesi için hükümetlere ek görevler yüklenmiş, hükümetler ve merkez bankaları vasıtasıyla yapılan ekonomik müdahalelerin tek başına yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. Bu husus klasik istihdam teorisini istihdam sorununun Keynesyen teori ile çözülmesiyle sonlanan ilk kriz sonrası J.Robinson ekonomi teorisinde bu durumu "ikinci kriz" olarak değerlendirmektedir. İkinci kriz, ilk krizdeki makro ekonomik sorunlar bir yana işletmelere kadar inmiş, ücret ve fiyatlarda artışlara neden olmuştur. Bu da klasiklerin gelir dağılımını tatminkar bir şekilde açıklayamaması anlamına gelmektedir. Bunun için yeni araçlara ihtiyaç hasıl olmuş, bu araçların en başında ise gelirler politikası yer almıştır. Gelirler politikası, hükümet ve merkez bankaları ile birlikte diğer organizasyonları da devreye sokarak aralarında diyalogu öngörmüştür (Aksu,1993, s. 49-50).

Gelirler politikası kapsamında Avrupa ülkeleri değerlendirildiğinde bu ülkelerde gelirler politikasının amacının fiyat istikrarı olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda uygulanan bir gelirler politikası enflasyonla mücadele temelinde ücret sınırlamaları uygulamalarına odaklanmış ve adaletli bir gelir dağılımını göz ardı etmiştir. Enflasyonla mücadele kapsamında gelirler politikasını etkin bir şekilde

kullanan bu ülkelerde uygulanan istikrar politikaları istenilen düzeyde başarıya ulaşmamıştır. Bu nedenle gelirler politikası zaman içerisinde değişim ve gelişim göstermekle birlikte gelir dağılımını dikkate alma gerekliliğini hissetmiş ve gelirler politikasının servetin geniş kitlelere yayılması temeline yönelik uygulamaları kendini göstermeye başlamıştır (Zaim, 1974, s. 41-42).

2.1.2.7. Aktif İstihdam ve Mesleki Eğitim Politikaları

Gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomilerde çok sayıda yoksul insan bulunmaktadır. Sosyal koruma, yoksulluğun etkisini azaltan en önemli faktörlerden biri olarak gösterilmektedir. Sosyal korumanın mevcut olmaması halinde gelişmiş ülkelerde dahi yoksulluğun bugünkü değerinden daha yüksek olacağı bilinmektedir (Kapar, 2005, s. 214).

Bilindiği üzere kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri mevcuttur. Aynı ödemeler yoluyla yoksullara gerçekleştirilen transferler, doğrudan destek yoluyla bireylere gelir ve harcama gücü sağlayan kamu harcamaları (gıda kuponları, sübvansiyonlu konut, çalışan anneler için ücretsiz çocuk bakımı, kamu hizmetlerinde düşük fiyata faydalanmak için sübvansiyonlar vb.) gelir dağılımı üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Ancak kamu harcamaları düşük gelirli bireyler için üretkenliği ve iş bulma fırsatlarını iyileştirerek gelir dağılımı üzerinde dolaylı ancak önemli etkiler oluşturabilir. (European Central Bank, 2009, s. 11).

Uzun vadeli işsizlik birçok işgücü piyasasında önemli bir sorun olmakla birlikte yetkililer, bununla başa çıkmak için iş arama yardımı programlarına güvenmektedir. İş arama yardımı programları kariyer danışmanlığı ve beceri değerlendirmesi sunarak CV yazma, iş görüşmelerine hazırlık veya uygun iş ilanlarını bulma konusunda rehberlik sağlayarak iş arayanlara yardımcı olabilmektedir. İş arama yardımı işsizlik döneminin tüm aşamalarında mevcuttur ve yoğunluğu genellikle iş arama döneminde artmaktadır (Cottier, Fluckiger, Kempeneers & Lalive, 2018, s. 1).

Aktif istihdam programları ile işsiz kalınan süreler azaltılmakta ve kişilerin iş bulma süreçlerindeki verimlilikleri artırılarak daha kısa sürelerde istihdam

edilmeleri sağlanmaktadır (Biçerli, 2013, s. 497). Aktif istidam politikaları, şüphesiz en önemli aktif emek piyasası politikalarındandır.

Aktif emek piyasası politikalarının ana hedefi, yalnızca istihdam ve işgücü katılım oranını arttırmaktan ziyade işin kalite ve verimliliğinin de arttırılmasını temin etmek olmalıdır. Bu politikaların istihdam artışında pozitif etkileri görülmekle birlikte genel olarak işsizliğin gruplar arası dağılımında değişiklik meydana getirdiğini ve bu programa katılım sağlayanlar ile birlikte katılmayan kesimi de direkt ya da dolaylı olarak negatif etkilediği gözlemlenmektedir (Uşen, 2007, s. 66). Bu politikalardan biri de mesleki eğitim kurslarıdır.

Mesleki eğitim kursları, iş gücü piyasasının gereksinim duyduğu bütün mesleklerde işsizlerin niteliklerini geliştirerek istihdam olanaklarını fazlalaştırmak gayesiyle yapılan meslek edindirme ve geliştirme kurslarıdır (TAEM, 2017, s. 7). İş eğitimleri veya yeniden eğitim için yapılan harcamalar bireyleri işsiz kategorisinden çıkararak istihdam edilmelerini sağlayabilmektedir. Nihayetinde gerçekleştirilen bu politikaların gelir dağılımı üzerindeki etkisi pozitif olacaktır (European Central Bank, 2009, s. 11-12).

3. OECD ÜLKELERİNDE KAMU HARCAMALARININ GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNE ETKİLERİNİN ANALİZİ VE DİNAMİK PANEL VERİ METODU İLE SINANMASI

Bu bölümde, Türkiye'nin de dahil olduğu seçilmiş OECD ülkelerinde devletin ekonomiye müdahalesinin gelir dağılımına etkisi, Türkiye ve seçilmiş OECD ülkeleri bağlamında tablo ve grafikler vasıtasıyla yorumlanacak, daha sonra Türkiye'nin de dahil edildiği 32 OECD ülkesinde kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerine etkisi dinamik panel veri analizi yöntemiyle sınanacaktır.

3.1. Türkiye'de Gelir Dağılımının Analizi

Türkiye'de 2014-2023 döneminde %20'lik gruplar itibarıyla yıllık hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzdelik dağılımı ve devletin sosyal transfer harcamaları öncesi ve sonrası gini katsayısının durumu aşağıdaki tablolar vasıtasıyla yorumlanarak analiz edilmiştir.

Tablo 3.1: Sıralı %20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı (%), 2014-2023

Anket Yılı	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Gelir Referans Yılı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk %20 (En Düşük)	6,2	6,1	6,2	6,3	6,1	6,2	5,9	6,1	6,0	6,1
İkinci %20	10,9	10,7	10,6	10,7	10,6	10,9	10,6	10,8	10,4	10,2
Üçüncü %20	15,3	15,2	15,0	14,8	14,8	15,2	14,9	15,1	14,7	14,3
Dördüncü %20	21,7	21,5	21,1	20,9	20,9	21,4	21,1	21,3	20,9	20,6
Son %20 (En Yüksek)	45,9	46,5	47,2	47,4	47,6	46,3	47,5	46,7	48,0	48,7

Kaynak: (TÜİK). (2024). Aralık, 21, 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2023-53840> adresinden alındı.

Gelir dağılımı istatistiklerinin hesaplandığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2023 yılı sonuçlarına ilişkin gelir bilgileri, bir önceki takvim yılı olan 2022 yılını referans almaktadır. Gelir hesaplamalarında; hanehalkı gelirleri,

büyüklüğü ve kompozisyonu dikkate alınarak eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine dönüştürülmektedir. Son yapılan araştırma sonuçlarına göre; en yüksek eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine sahip %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıla göre 0,7 puan artarak %48,7'ye çıkarken, en düşük gelire sahip %20'lik grubun aldığı pay ise 0,1 puan artarak %6,1 olmuştur. Tabloda 2014-2023 döneminde %20'lik dilimler itibariyle kişisel gelir dağılımı verileri incelendiğinde giderek azalan ya da giderek artan bir seyir yerine yıllar arasında dalgalı bir seyir izlendiği gözlemlenmektedir. Bu durumda gelir dağılımının yüzdeler dilimler doğrultusunda giderek iyileştiği ya da kötüleştiği yorumlarında bulunmak olanaklı değildir. 10 yıllık dönem için başlangıç yılı ve son yıl değerlendirmesi şeklinde genel bir değerlendirme yapılması daha uygun olacaktır (TÜİK, 2024).

Tablo 3.1. değerlendirildiğinde; %20'lik birinci dilimdeki bireylerin 2014 yılında bir önceki yıla göre gelirden aldıkları pay %6,2 iken, 2023 yılında bu oran %6,1'dir. Burada farkın çok fazla değişmemekle birlikte en düşük kesimin gelirden aldığı payda %0,1 oranında bir kötüleşme yaşanmıştır. Refahın sosyal tabana yayılmasının ekonomilerde ne denli önemli olduğu göz önüne alındığında yıllar içinde iyileşmenin gerçekleşmemesi dikkat çekmekle birlikte gelir eşitsizliğindeki artışın bu dilim özelinde çok fazla değişmediği söylenebilir.

İkinci %20'lik dilimde bireylerin 2014 yılında bir önceki yıla göre gelirden aldıkları pay %10,9 iken, 2023 yılında bu oran %10,2'ye gerilemiştir. %0,7 oranında gerçekleşen fark, bu yüzdeler dilimde bulunan ve en düşük gelir grubuna göre nispeten geliri daha iyi olan bu kesimin gelir dağılımı içerisindeki payının azaldığını ve gelir eşitsizliğinin bu kesim aleyhine arttığını göstermektedir.

Üçüncü %20'lik dilimdeki bireylerin 2014 yılında bir önceki yıla göre gelirden aldıkları pay %15,3 iken, 2023 yılında bu oran %14,3'e gerilemiştir. %1,0 oranında gerçekleşen bu fark, gelir eşitsizliğinin orta gelir grubu olarak tabir edilen bu kesim aleyhine arttığını göstermektedir.

Dördüncü %20'lik dilimdeki bireylerin 2014 yılında bir önceki yıla göre gelirden aldıkları pay %21,7 iken, 2023 yılında bu oran %20,6'ya gerileyerek %1,1 oranında fark oluşmuştur. Gelir düzeyi yüksek bir grubu temsil eden bu kesim,

mevcut 10 yıllık dönemde gelir eşitsizliğinin aleyhine en çok arttığı grup olarak tespit edilmiştir.

Son %20'lik dilim ise, değerlendirildiği yüzdelerle dilim itibarıyla gelir düzeyi en yüksek bireylerin bulunduğu kesimi temsil etmektedir. 2014 yılında bir önceki yıla göre gelirden aldıkları pay %45,9 iken, bu oran 2023 yılında %48,7'ye yükselerek % 2,8'lik bir fark oluşmuştur. Bu durum, mevcut 10 yıllık dönemde gelir eşitsizliğinin bu grup lehine arttığını göstermektedir.

Özetle, Türkiye'de 2014-2023 dönemimde %20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin yüzdesel dağılımı incelendiğinde; Türkiye'de gelir eşitsizliğinin yalnızca son %20'lik dilimde yer alan gelir düzeyi en yüksek olan kesimin lehine değiştiği, diğer yüzdelerle dilimde yer alan grupların gelir dağılımı açısından olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Özellikle gelir düzeyi en yüksek olan kesimin gelirden aldığı pay, diğer gruplar arasında bölüşülmüş ve bu bölüşümden nispeten en fazla etkilenen grup dördüncü %20'lik dilim olarak görülmektedir.

Gelirden alınan payların yüzdelerle dilimler arasındaki sıralamasının ardışık olarak dördüncü %20'lik dilimden en düşük %20'lik dilime doğru azalarak devam etmesi, sosyal harcamaların öncelikli olarak düşük gelir grubundaki bireylere yönelik yapılmasının bir sonucu olarak görülebilir. Bu olumlu duruma karşılık olarak ilk dört gelir grubunun gelirden aldıkları payın azalarak en üst gelir grubunun payının artmasına sebebiyet vermesi ise Türkiye'de 2014-2023 yılları arasında gelir eşitsizliğinin daha da derinleştiğinin bir kanıtı olarak görülmektedir.

Tablo 3.2: Sıralı %20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı (%), 2014-2023

Anket Yılı	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Gelir Referans Yılı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
P80/P20 Oranı	7,4	7,6	7,7	7,5	7,8	7,4	8,0	7,6	7,9	7,9
P90/P10 Oranı	12,6	13,3	13,6	13,4	13,7	13,0	14,6	13,7	14,2	13,8
Gini Katsayısı	0,391	0,397	0,404	0,405	0,408	0,395	0,410	0,401	0,415	0,420
Gini Katsayısı (Sosyal Transferler Hariç)	0,446	0,454	0,465	0,468	0,473	0,463	0,470	0,482	0,487	0,488
Gini Katsayısı (Emekli ve Dul Yetim Maaşı Dahil, Diğer Sosyal Transferler Hariç)	0,399	0,406	0,412	0,414	0,417	0,405	0,420	0,419	0,423	0,431

Kaynak: TÜİK. (2024). Aralık, 21, 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2023-53840> adresinden alındı.

Gini katsayısı hesaplamasında hane ve bireylerin elde ettiği yıllık gelirlerin toplamından, gelir referans döneminde ödenen vergiler ve diğer hane veya kişilere yapılan düzenli transferler düşüldükten sonra bulunan hanehalkı kullanılabilir geliri kullanılmaktadır. Daha önceki yıllarda eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri üzerinden hesaplanan Gini katsayısı; yapılan sosyal transferlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini görmek amacıyla tüm sosyal yardımlar hariç ve emekli ve dul-yetim maaşı dahil diğer tüm sosyal transferler hariç tutularak iki farklı yöntemle de ayrıca hesaplanmıştır. En son yapılan araştırma sonuçlarına göre Gini katsayısı bir önceki yıla göre 0,005 puan artış ile 0,420 olarak tahmin edilmiştir. Tüm sosyal transferler hariç tutulduğunda Gini katsayısı 0,488, emekli ve dul-yetim maaşı dahil diğer tüm sosyal transfer gelirleri hariç tutulduğunda ise 0,431 olarak tahmin edilmiştir. Toplumun en yüksek gelir elde eden %20'sinin elde ettiği payın en düşük gelir elde eden %20'sinin elde ettiği paya oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 7,9 ile aynı düzeyde kalmış, gelirden en fazla pay alan %10'unun elde ettiği gelirin en az pay alan %10'unun elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P90/P10 oranı ise 14,2'den 13'8'e düşmüştür (TÜİK, 2024).

Tabloda 2014-2023 döneminde sosyal transferler hariç gini katsayılarını sosyal transferlerin dahil edildiği gini katsayısı sonuçlarıyla kıyasladığımızda mevcut tüm yıllarda sosyal transferlerin gelir eşitsizliğini iyileştirdiği gözlemlenmiştir. Bu yıllarda sosyal transferlerin gerçekleşmesiyle gini katsayısının oransal olarak 0,55 ile 0,81 puan arasında iyileştiği görülmektedir. Sosyal transferlerin bir önceki yıllara göre gelir eşitsizliğini iyileştirici etkisinin en çok 0,81 ile 2021 yılında, en düşük ise 0,55 ile 2014 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

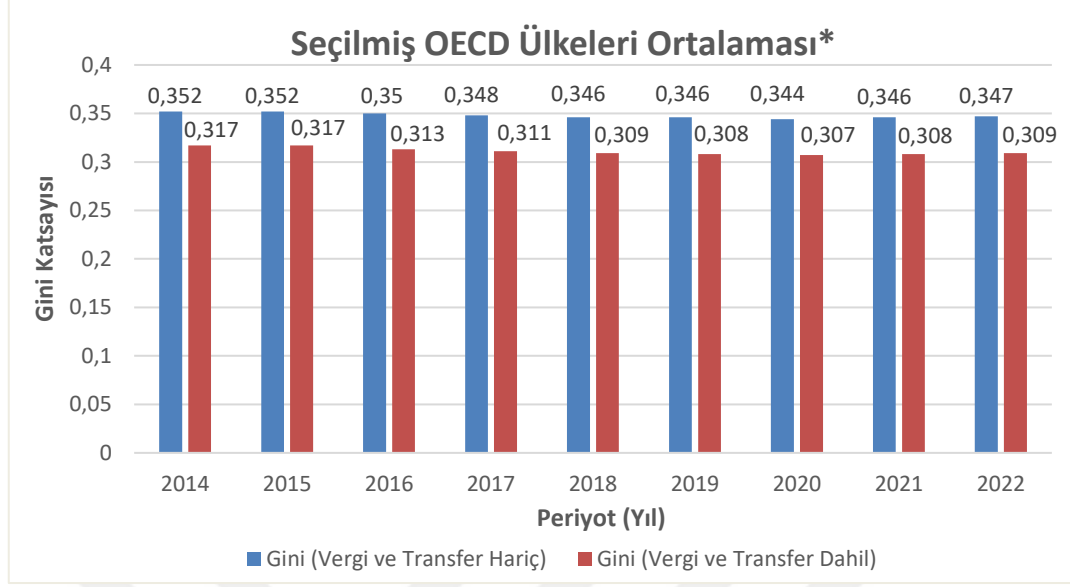
Emekli ve dul-yetim maaşlarının dahil edilerek diğer sosyal transfer harcamalarının hariç tutulduğu hesaplama kalemi değerlendirildiğinde ise gini katsayısının bir önceki yıllara göre 0,8 ile 1,8 oranları arasında iyileştiği görülmektedir. En çok iyileşmenin görüldüğü dönem 2021 ve 2022 yılları olarak değerlendirilmiş olup iyileşmede en düşük olarak nitelendirebileceğimiz yıllar 2014 ve 2016 yılları olarak tespit edilmiştir.

Özetle, 2014-2023 döneminde Türkiye’de sosyal transfer harcamalarının gelir dağılımını her yıl iyileştirme oranları farklılık arz etmekle birlikte olumlu etkiler gösterdiğini söyleyebiliriz. Tablo, sosyal transfer harcamaları içinde de spesifik sonuçlar görmemize olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda sosyal transfer harcamalarının kalemlerinden biri olan emekli ve dul-yetim maaşlarının da tek başına gelir dağılımını olumlu etkilediği görülmektedir. Bu sonuçlar, literatürdeki çalışmaları genel anlamda desteklemekle birlikte Türkiye’de sosyal transfer harcama politikalarının gelir dağılımı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

3.2. OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının Analizi

2014-2022 döneminde seçilmiş OECD ülkeleri (Avusturya, Kanada, Kosta Rika, Çekya, Estonya, Finlandiya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık, ABD)’nde devlet müdahalesinin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini anlayabilmek adına OECD veritabanından alınan veriler derlenerek Grafik 3.1. oluşturularak yorumlanmıştır.

Grafik 3.1: OECD Ülkelerinde Devlet Müdahalesi Öncesi ve Sonrası Gini Katsayıları

Kaynak: OECD. (2024). OECD Income and Wealth Distribution Databases, Aralık, 12, 2024 tarihinde <https://www.oecd.org/en/data/datasets/income-and-wealth-distribution-database.html> adresinden alındı.

Grafik 3.1’de OECD ülkelerinde 2014- 2022 döneminde gini katsayılarının 2014 yılından 2020 yılına kadar azalan bir seyir izlediği, yalnızca 2021 ve 2022 yıllarında artış eğilimine girdiği gözlemlenmiştir. Mevcut dönemde dünyayı etkisi altına alan pandemi dönemindeki ekonomik istikrarsızlıklar bu durumun nedeni olarak değerlendirilebilir. Bu durum devlet müdahalesinin (vergi ve transferler) dahil olduğu ve hariç tutulduğu dönemler için de geçerlidir.

OECD ülkelerinin gelir dağılımı, 2014-2022 döneminde genel itibarıyla değerlendirildiğinde; belli dönemlerde farklı oranlarda olmak üzere devlet müdahalesinin gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılabilmektedir. 2014 ve 2015 yıllarında %3,5 oranında bir iyileşme gözlenirken, 2016, 2017, 2018 ve 2020 yıllarında %3,7 ve 2019, 2021 ve 2022 yıllarında ise bu oran 3,8 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde genel anlamda gelir eşitsizliği sürekli azalan bir seyir izlemekle birlikte yalnızca pandemi etkisi olabileceğini düşündüğümüz 2021 ve 2022 yıllarında bir önceki yıllara göre artan eğilimlidir. Ancak 2019 yılı dışarıda tutulduğunda devlet müdahalesi sonrası iyileşme oranlarının en yüksek olduğu yıllar da 2021 ve 2022 yılları olarak görülmektedir.

Özetle, OECD ülkeleri genelinde 2014-2022 döneminde 2021 ve 2022 yılları dışındaki tüm yıllarda gelir eşitsizliğinin sürekli iyileştiği görülmektedir. Ayrıca devlet müdahalesinin de pandemi dönemi dahil tüm yıllarda gelir eşitsizliğini azalttığı görülmektedir.

3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini teorik olarak açıklamak ve 2008-2022 dönemi için yıllık verileri kullanarak OECD ülkeleri bağlamında dinamik panel veri analizi yöntemiyle incelemektir. Kamu harcamaları, devletlerin iktisadi ve sosyal hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık gibi alanlarda yapılan yatırımlar, toplumların refah seviyeleri ve gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkileri bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, kamu harcamalarının bu yöndeki etkilerini anlamak iktisadi politikaların etkinliğini değerlendirmek ve sosyal adaletin sağlanmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunmak açısından elzemdir.

OECD ülkeleri, ekonomik gelişim düzeyleri, sosyal güvenlik sistemleri ve kamu harcama politikaları açısından geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu çeşitlilik, kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini mukayeseli olarak değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Dinamik panel veri analizi, zaman içinde değişen ekonomik koşulları ve politika uygulamalarını dikkate alarak, bu ilişkilerin daha kapsamlı ve güvenilir bir biçimde incelenmesine imkan tanımaktadır. Bu analiz, hem kısa hem de uzun dönemli eğilimlerin etkilerini belirleyerek, kamu harcamaları ve gelir dağılımı arasındaki karmaşık ilişkiyi net bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini inceleyerek akademik literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

3.4. Literatür Özeti

Kamu harcamalarının ekonomik büyüme, vergi politikaları ve gelir dağılımı üzerine uzun vadeli etkilerini anlamak, politika yapıcılar ve bilim dünyası için uzun yıllardır önemli bir araştırma konusu olmuştur. Sosyal refahın tabana yayılmasını temin edecek ana faktör ise gelir dağılımında adalet ilkesidir.

Kamu harcamaları ve gelir dağılımı arasındaki ilişki, ekonomik politikaların şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu ilişki, özellikle devletin sosyal harcamalar, eğitim, sağlık ve altyapı yatırımları gibi alanlardaki müdahaleleri ile gelir eşitsizliğini azaltma veya arttırma potansiyelini inceleyen bir dizi teorik ve ampirik çalışmayı kapsamaktadır.

Literatürde, kamu harcamalarının gelir dağılımına olan etkisi, harcama türleri ve hedeflenen gruplara farklılık gösterebilmektedir. Kamu harcamalarının etkisi, genel olarak gelir eşitsizliğini azaltıcı yöndedir. Diğer yandan, altyapı yatırımları veya savunma harcamaları gibi daha genel harcamalar, gelir dağılımı üzerinde karmaşık etkiler oluşturabilmektedir.

Çalışmamızın ana teması olan kamu harcamaları ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini daha iyi anlayabilmek için, konuya ilişkin literatürde yer alan ana teorik yaklaşımlar ve ampirik çalışmalara odaklanmak amacıyla literatürdeki bazı çalışmalar özet şeklinde derlenmiştir;

Caminada & Goudsvaard (2001); çalışmasında OECD ülkelerinde 1981-1997 dönemi için Regresyon Analizi yöntemiyle genel gelir dağılımındaki değişikliklerin sosyal politika önlemlerine atfedilip atfedilmeyeceğini araştırmaktadır. Araştırma sonucuna göre; harcama oranları ve gelir eşitsizliği arasında muhtemel bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Sylwester (2002); 1970-1990 yılları arasında seçilmiş 50 ülkenin verilerini kullanarak En Küçük Kareler Yöntemi ile gerçekleştirdiği çalışmasında eğitime daha fazla kaynak ayırmanın ülke içindeki gelir dağılımına etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda; kamu eğitim harcamalarının arttırılmasının gelir eşitsizliğini azalttığı görülmüş ve bu etkinin yüksek gelirli ülkelerde daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Afonso, Shucknecht & Tanzi, (2010); makalesinde OECD ülkelerinde 1995-2010 periyodunu ele alarak kamu harcamalarının gelir dağılımını iyileştirmedeki etkinliğini Veri Zarflama Analizi (VZA) yöntemiyle sınamıştır. Elde edilen sonuçlar; eşitsizlikle ilişkilendirilen ülkeler arasında hem girdi hem de çıktı varlığını gösterirken, kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı eşitsizliği ile ilişkisini doğrulamıştır.

Niehues J. (2010); 15 AB ülkesinde sosyal harcama politikalarına yönelimin daha fazla olmasının gelir eşitsizliğini azaltıp azaltmadığını veya yeniden dağıtım sonuçlarının davranışsal caydırıcı etkilerle dengelenip dengelenmediğini 1993-2000 yılları arasındaki veriler doğrultusunda Genelleştirilmiş Momentler Metoduyla araştırmaktadır. Analiz sonuçlarına göre sosyal harcamalardaki artışların gelir eşitsizliğini etkili bir şekilde azalttığı gözlemlenmekte olup faydaların yapısına bakıldığında işsizlik yardımları ve kamu emeklilerinin eşitsizliğin azaltılmasında önemli derecede etkili olduğu saptanmıştır.

Aksoğan & Elveren (2012); çalışmada 1970-2008 periyodunda ülkemizdeki savunma harcamaları, gelir eşitsizliği ve büyüme arasındaki ilişkiyi Johansen Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik testi ile incelemektedir. Araştırma sonuçlarına göre; büyüme ve sosyal aktarımların (transferler) gelir eşitsizliğini iyileştirdiği, savunma harcamalarının ise eşitsizliği arttırdığı tespit edilmiştir.

Töngür & Elveren (2012); 1987-2003 yıllarının verilerini kullanarak 37 ülke özelinde refah rejimi tipleri ile askeri harcamalar arasındaki ilişkiyi siyasi rejim tipleri, eşitsizlik ölçümleri, terör olaylarının sayısı ve silahlı kuvvetlerin büyüklüğü gibi çok çeşitli kontrol değişkenlerini göz önünde bulundurarak dinamik panel veri yöntemiyle analiz etmiştir. Elde edilen bulgular askeri harcamaların merkezi yönetim bütçesindeki payı ile gelir eşitsizliği arasında pozitif bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir.

Trkić-Izmirlija & Efendić (2013); 2000-2013 yılları arasında kamu harcamaları ve gelir dağılımı ilişkisi üzerinde Bosna-Hersek özelinde bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Anket verileri ve EKK yönteminin kullanıldığı ampirik analiz sonuçlarından elde edilen bulgular, genel anlamda artan kamu harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltma yönünde bir etki gösterdiğini ortaya koymakla birlikte yine ilgili dönemde Bosna-Hersek'teki kurumların kalite anlamında iyileşmelerinin de gelir eşitsizliğini azaltma yönünde destekleyici olabileceğini göstermektedir.

İlgün (2015); çalışmada seçilmiş 17 OECD ülkesinde 1995-2012 döneminde kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini hem toplam harcamalar hem de sosyal harcamaların alt bileşenleri itibariyle panel veri analizi yardımıyla incelemiştir. Analiz sonuçları, toplam kamu sosyal

harcamalarının ekonomideki payının artış göstermesinin gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etki göstererek gelir eşitsizliğini azalttığını göstermektedir.

Ulusoy, Karakurt & Akbulut, (2015); 1994-2013 periyodunda Türkiye’de eğitim harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemiştir. EKK yöntemiyle gerçekleştirilen ampirik analiz sonuçlarına göre yükseköğretime yapılan harcamalar ile gelir dağılımı arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmişler ve bu durumun gerekçesi olarak yükseköğretim kurumlarından faydalanan kesimin eğitime daha fazla bütçe ayırabilen yüksek gelirli kesimin olmasından kaynaklandığını öngörmüşlerdir.

Anderson, D’Orey, Duvendack & Espesito, (2017); çalışmasında 900’ün üzerinde tahmin içeren 84 ayrı çalışma belirleyerek kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılım üzerindeki etkilerini Meta Regresyon yöntemiyle sınamıştır. Analiz sonuçlarının kamu harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında orta düzeyde negatif yönlü bir ilişki olduğuna dair bazı kanıtların var olduğunu tespit etmiş ancak kamu harcamalarının yeniden dağılıma yönelik etkisinin tüm gelir dağılımını kapsamadığı sonucuna varmıştır.

Eroğlu, Altaş, Turgut & Ulu, (2017); 2004-2011 yılları arasında Türkiye’nin de dahil olduğu 21 OECD ülkesinde sosyal yardım harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkileri Pedroni ve Kao Panel Eşbütünleşme ile Granger Nedensellik testleri kullanılarak panel veri analizi metoduyla araştırılmıştır. Analiz sonuçları, sosyal yardım harcamalarındaki artışın gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı, sosyal yardım harcamalarının gelir dağılımını düzeltmede eğitim harcamalarından daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Guzi & Kahanec (2018); 2004-2015 periyodunda 30 Avrupa ülkesini kapsayan çalışmasında kamu harcamaları ve gelir dağılımı ilişkisini incelemişlerdir. Sabit etkiler modeli kullanılarak gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre kamu harcamalarındaki artışların gelir eşitsizliğini azalttığı tespit edilmiştir.

Sánchez & Pérez-Corral (2018); makalesinde Avrupa Birliği üyesi 28 ülkede, 2005-2014 dönemi verilerini kullanarak kamu sosyal harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi GMM yöntemiyle analiz etmişlerdir. Analiz sonucu elde edilen bulgular, kamu sosyal harcamalarının gelir eşitsizliği ile ilişkisinin negatif yönlü

olduğunu, geliştirmekte olan ülkelerde ise, sosyal koruma ve sağlık harcamaları ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin negatif olduğunu göstermektedir. Çalışmada eğitim harcamaları ve gelir eşitsizliği arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Teyyare & Sayaner (2018); makalesinde 1990-2016 döneminde Türkiye’de maliye politikası araçlarından kamu harcamaları, kamu borçlanması ve vergiler ile kurumsal kalitenin, gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Modelden elde edilen sonuçlara göre; kamu harcamaları ile gelir eşitsizliğinin negatif yönlü ilişkisi tespit edilmiş ve kamu harcamalarındaki %1’lik bir artışın gelir eşitsizliği üzerinde 0.16 birimlik bir azalmaya neden olduğu saptanmıştır.

Ulu (2018); çalışmasında 21 OECD ülkesi için 2004-2011 dönemi verilerini kullanarak hükümetin sosyal harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini panel veri yöntemiyle analiz etmiştir. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgular, kamu sosyal harcamalarının gelir eşitsizliğini azalttığına yönelik sonuçlar ortaya koyarken, işsizlik ve nüfus artışının gelir eşitsizliğini olumsuz etkilemesinin yanında açıklık, eğitim harcamaları, yaşlı nüfus ve eğitim katılımı ile gelir eşitsizliği arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Bulut, Yayla, Yaraşır & Çeviş, (2019); çalışmasında seçmiş oldukları 30 gelişmiş ve 8 geliştirmekte olan ülkede 2000-2015 periyodunda uygulanan maliye politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini panel veri metoduyla analiz etmişlerdir. Analiz sonuçları, maliye politikası araçlarının gelir dağılımı ile ilişkisinin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterdiğini, gelişmiş ülkelerde kamu harcamalarının, geliştirmekte olan ülkelerde ise vergilerin gelir dağılımı üzerinde daha etkili bir maliye politikası aracı olduğu tespit edilmiştir.

Doumbia & Kinda (2019); 1970-2011 dönemi için seçmiş oldukları 83 ülkede hükümetlerin, toplam harcama düzeyini sabit tutarak, kamu harcamaları bileşimini değiştirmesinin gelir eşitsizliği üzerindeki azaltıcı etkisinin mümkün olup olmadığı sorusuna Baseline Regresyon metodu kullanarak cevap aramışlardır. Harcamaların sosyal koruma ve altyapıya yeniden tahsis edilmesinin özellikle savunma harcamalarındaki kesintilerle finanse edilmesi, gelir eşitsizliğinin azalması yönünde bir ilişkiyi göstermekle birlikte bu harcamaları diğer harcama

türlerine yeniden tahsis etmenin ise, gelir eşitsizliğini arttırma eğiliminde olduğu sonucuna varmışlardır.

İnam (2019); çalışmasında Türkiye'nin aralarında bulunduğu 29 Avrupa ülkesinin 2007-2015 dönemi için sosyal harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkilerini panel veri yöntemiyle analiz etmiştir. Analizde kullanılan tüm modellerden elde edilen ortak sonuçlar değerlendirildiğinde ilgili ülkelerde gelir dağılımını en çok etkileyen değişkenlerin sosyal koruma harcamaları, kişi başı gelir ve en yoksul %20'nin payı olduğu saptanmış ve sosyal koruma harcamalarındaki artışın gelir eşitsizliğini azalttığı tespit edilmiştir.

Şantaş (2019); çalışmasında Türkiye'de 1980-2017 yılları arasında sağlık harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini ARDL sınır testi yaklaşımı ve Toda Yamamoto Nedensellik analizi metoduyla incelemiştir. ARDL sınır testi yaklaşımına göre kamu sağlık harcamalarındaki 1 birimlik artış, uzun dönemde Gini katsayısını %0,03 oranında azaltırken, Toda Yamamoto nedensellik testine göre ise sağlık harcamalarından gelir dağılımı eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilirken, gelir dağılımı eşitsizliğinden sağlık harcamalarına doğru herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Sonuç olarak, kamu sağlık harcamalarındaki artışın uzun dönemde gelir eşitsizliğini azalttığı gözlemlenmiştir.

Alamanda (2020); çalışmasında Endonezya'da hükümet harcaması türlerinin gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerinde etkisini 2005-2017 döneminde 33 ilden oluşan bir panel veri analizi yöntemiyle sınamıştır. Elde edilen bulgular sosyal yardım, sübvansiyon ve hibe harcamalarının Endonezya'da gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltmada önemli bir etkisinin bulunmadığını göstermektedir.

Dayar & Akıncı (2020); çalışmasında Türkiye'de 1987-2016 döneminde Maki (2012) çoklu yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi", "Tam Düzeltilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) testi" ve "Hatemi-J (2012) asimetrik nedensellik testi" metotlarını kullanarak kamu sosyal transfer harcamalarının kişisel gelir dağılımı ile ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgular, sosyal transfer harcamaları arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisi tespit etmiş ve kamu sosyal harcamalarında

meydana gelen %1'lik bir artışın gini katsayısını %0.505 oranında azaltması ise kamu sosyal harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltmasını açıklamaktadır.

Fotros, Alizadeh & Ahmadvand, (2020); İran'da 1971-2019 dönemindeki zaman serisi verilerini tahmin etmek için eşik regresyon modeli ve simpleks doğrusal programlama algoritması kullanarak ekonomik, sosyal, kültürel, savunma, güvenlik ve kamu işleri alanlarındaki hükümet harcamalarının optimum miktarını tahmin etmeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlar, gelir eşitsizliğini azaltmak için hükümet harcamaları toplamının optimum miktarının GSYİH'nın %19,2'sine eşit olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Padhan, Haouas, Hammoudeh & Tiwari, (2020); Hindistan'a ait yıllık verileri kullanarak, GSYİH, kentleşme, ekonomik küreselleşme, para transferi girişleri ve net doğrudan yabancı yatırım akışlarını içselleştirerek vergilendirme ve hükümet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini NARDL metoduyla incelemişlerdir. Analiz sonuçları; vergilendirmedeki artışın gelir eşitsizliğini artırdığını, hükümet harcamalarının ise uzun vadede gelir eşitsizliğini azalttığını göstermektedir. Buna karşılık bulgular, GSYİH, kentleşme ve ekonomik küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde olumsuz etkiye neden olduğunu, para transferi girişleri ile net doğrudan yabancı yatırım akışlarının ise gelir eşitsizliğini derinleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Şengür (2020); çalışmasında geçiş ekonomisine sahip seçilmiş 10 ülkenin 1995-2013 zaman aralığına ait ekonomik büyüme ve gini verilerini kullanarak Kuznets ters-U hipotezinin geçiş ekonomileri için geçerliliğini statik panel veri analizi ile test etmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, Kuznets'in ters-U hipotezine uygun olarak ekonomik gelişmenin ilk aşamalarında gelir eşitsizliğinin arttığını, gelişmenin sonraki aşamalarında ise ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini azalttığını göstermektedir. Kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi istatistiki olarak anlamlı bir sonuç vermemiştir. Sonuçlar, incelenen geçiş ekonomilerine sahip ülkelerde Kuznets'in ters-U hipotezini desteklemektedir.

Topuz & Doğan (2020); çalışmasında çeşitli gelişmişlik düzeylerine göre seçilen 39 ülkenin 1995-2016 dönemindeki transfer harcamaları ve gelir eşitsizliği

arasındaki ilişkiyi Toda–Yamamoto (1995) testine dayanan Emirmahmutoğlu-Köse (2011) panel nedensellik testi ile incelemiştir. Analiz sonuçları iki grupta değerlendirilmiş olup gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde transfer harcamalarından gelir eşitsizliğine doğru tek yönlü bir ilişki tespit edilirken, gelir eşitsizliği yüksek olan ülkelerde iki yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Aktaş & Dokuzoğlu (2021); analize konu seçilmiş 60 ülkede 1996-2018 döneminde sosyal transfer harcamaları ve gelir eşitsizliği ilişkisini Dumitrescu-Hurlin Panel Nedensellik Testi kullanılarak sınınamıştır. Elde edilen bulgulara göre yüksek, yüksek-orta ve düşük-orta gelir grubundaki ülkelerde sosyal transfer harcamaları ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin çift yönlü olduğu saptanmıştır.

Blancheton & Chhorn (2021); çalışmasında Asya ve Pasifik'te kamu harcamaları ile kurumsal kalite ve gelir eşitsizliği arasındaki doğrusal ve doğrusal olmayan uzun vadeli ilişkiyi 1988'den 2014'e kadar olan bir veri setini kullanarak panel eşbütünleşme yöntemiyle analiz etmiştir. Analiz sonucundan elde edilen bulgular, uzun dönemde kurumsal kalitenin iyileşmesiyle birlikte kamu harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltacağını göstermektedir.

Sidek (2021); 1980-2018 dönemi verilerini kullanarak gelişmiş ve gelişmekte olan 122 ülkeyi Panel Dinamik Eşik Etki modeli ile analiz etmiştir. Analiz sonuçları genel anlamda hükümet harcamalarının gelir eşitsizliğini azalttığını göstermektedir. Gelişmiş ülkelere elde edilen sonuçlar, daha yüksek hükümet harcamalarının başlangıçta daha fazla eşitsizliğe yol açtığını ancak belirli bir eşik seviyesinden sonra olumlu bir etki yaratacağı ters U şeklindeki Kuznets eğrisini desteklemekte olduğunu göstermektedir.

Cho & Lee (2022); çalışmasında 79 ülkede, farklı türdeki kamu harcamalarının 1990-2019 döneminde gelir dağılımı üzerindeki etkisi ekonometrik olarak sınınamıştır. Analiz bulguları, eğitim ve sosyal korumaya yönelik hükümet harcamalarının eşitsizliği azaltma olasılığını yüksek, konut harcamalarının eşitsizliği artırma olasılığını yüksek ve sağlık harcamalarına ilişkin kanıtların karışık olarak göstermektedir. Çalışma sonuçlarını özetlemek gerekirse, hükümet harcamalarının belirli sektörler özelinde gelir eşitsizliğini azalttığı söylenebilir.

Dibo (2022); seçilmiş 20 OECD ülkesinde 2004-2017 döneminin verilerini kullanarak sosyal transfer harcamalarının gelir eşitsizliği ile ilişkisini panel veri analizi yöntemiyle test etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, sosyal transfer harcamalarının gelir içindeki payının belli bir eşiğe kadar eşitsizliği azalttığı görülürken, söz konusu eşiğin aşılması durumunda etkinin tersine döndüğü gözlemlenmiştir.

Ghosh (2022); 1990-2015 yılları arasında en çok savunma harcaması yapan ilk on ülkenin askeri harcamalar ile gelir dağılımındaki eşitsizliği arasındaki ilişkiyi Westerlund (2007) Eşbütünleşme Testi ve Dinamik Ortak Korelasyonlu Etkiler Tahmincisi (DCCE); yöntemiyle incelemiştir. Bulgular, askeri harcamalardaki %1'lik artışın, Gini eşitsizliğini %2,90, Theil eşitsizlik ölçüsünü %0,12 ve En Üstteki %20'lik eşitsizlik ölçüsünü %11 azalttığını göstermekle birlikte askeri harcamaların gelir eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkisine işaret etmektedir.

Turnovsky & Erasquin (2022); makalesinde 1980-2015 dönemi boyunca 80 ülkeden oluşan bir veri setini kullanarak kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini ele almaktadır. Elde edilen sonuçlar, temeldeki teorik modeller tarafından öne sürülen hükümet yatırımlarının gelir eşitsizliği üzerindeki ters yönlü etkisini desteklemektedir.

Başaran (2023); seçilmiş 14 OECD üyesi ülkenin 2003-2015 döneminin verileri doğrultusunda panel eşbütünleşme, FMDOLS ve DOLS yöntemleriyle birlikte regresyon analizi yöntemini kullanarak kamu eğitim harcamalarının gelir eşitsizliği ile ilişkisini incelemiştir. Analiz sonuçları, ilköğretim kademesi için yapılan kamu eğitim harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltıcı, ortaöğretim kademesi için yapılan harcamaların ise gelir eşitsizliğini arttırıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermekle birlikte, yükseköğretim kademesine yönelik kamu harcamalarının gini katsayısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

Velkovska & Trenovski, (2023); 2010-2019 dönemleri için AB üyesi 28 ülke ile birlikte Norveç ve İzlanda'dan oluşan bir örneklem kullanarak ekonomik büyüme ve sosyal harcamaların Avrupa Birliği'nde yoksulluk ve gelir eşitsizliği ile ilişkisini Panel VAR metoduyla sınamıştır. Elde edilen bulgular, hem ekonomik

büyüme hem de sosyal harcamaların yoksulluğu azalttığını, ancak ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltmada sosyal harcamalardan daha etkili olduğunu göstermekle birlikte ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini arttırdığı, sosyal harcamaların ise gelir eşitsizliğini azalttığı sonucunu desteklemektedir.

Yalçın, Yılmaztürk & Yıldız, (2023); çalışmasında 2010-2019 döneminde seçilmiş 33 OECD ülkesinde kamu eğitim harcamaları ile gelir dağılımı ilişkisini Panel AMG yöntemiyle analiz etmiştir. Analizde AMG uzun dönem eşbütünleşme katsayı tahmin sonuçlarının birim bazında ülkelere göre değişkenlik göstermesine rağmen analiz genelinde kamu eğitim harcamalarındaki artışın gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi tespit edilmiştir.

Kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi, çok sayıda faktöre bağlı olarak farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Literatür, kamu harcamalarının özellikle sosyal transferler, sağlık, eğitim ve altyapı gibi alanlarda gelir eşitsizliğini azaltma potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal transferler ve doğrudan yardımlar, düşük gelirli haneler üzerinde daha belirgin etkiler yaratırken, eğitim ve sağlık harcamaları uzun vadede toplumun genel refahını artırarak, fırsat eşitliği yakalama noktasında önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte, altyapı harcamaları gibi dolaylı etkilere sahip harcamalar ise, ekonomik büyümeye katkı sağlamakla birlikte, gelir dağılımı üzerindeki etkisi daha karmaşık ve durumsaldır. Ayrıca, kamu harcamalarının etkinliği, vergi politikaları, devlet borçlanma stratejileri ve genel ekonomik koşullarla da doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, kamu harcamaları ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi anlamak hem teorik hem de ampirik açıdan derinlemesine incelenmesi gereken bir konu olmaya devam etmektedir. Bu bulgular, kamu politikalarının toplumsal eşitsizliği azaltmaya yönelik daha etkili stratejiler geliştirilebilmesi için dikkatli bir şekilde tasarlanması ve uygulamaya konulması gerektiğini vurgulamaktadır.

3.5. Panel Veri Analizi Tanımı ve Özellikleri

Ekonometrik çalışmalarda zaman serileri ve yatay kesit verilerinin sıkça kullanılmasının yanında panel verilerin kullanımı da artan bir şekilde devam etmektedir. Farklı isimler alabilen panel verilere zaman serileri ve yatay kesit gözlemlerinin birleşimi nedeniyle zenginleştirilmiş veriler, karma veriler ve havuzlanmış veriler (pooled data) denilmesinin yanı sıra değişkenlerin zaman

boyunca gözlemlenmesine olanak tanınması nedeniyle uzun kesit veriler (longitudinal data) de denilmektedir. Aralarındaki küçük farklılıklara rağmen ifade edilen tüm bu isimler yatay kesit birimlerinin zaman içindeki hareketlerini ifade etmesi nedeniyle panel veriler bütün terimleri içine alacak biçimde kullanılırlar. Bu şekilde kullanılan veriler panel veri regresyon modelleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Tarı, 2011, s. 475).

Panel verilerden yatay kesit ve zaman serilerindeki verileri birleştirerek değişkenler arasındaki ilişkileri analiz etmek için yararlanılır (Greene, 2002, s. 285).

Genel panel veri regresyon modelinin gösterimi şu şekildedir:

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_{1it} X_{1it} + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \quad (2)$$

Panel veriler N sayıda birim ve her bir birimin T sayıda gözleminin ele alınmasıyla meydana gelmektedirler. Bu alt indislerden i; hane halkı, birey ve firma vb. birimleri, t ise gün, ay, yıl gibi zaman birimlerini ifade etmektedir. β_{0it} , sabit terimi; β_{kit} , X_{k1} parametreler vektörünü; X_{kit} , k. açıklayıcı değişkeninin t zamanında i. birim için değerini; Y_{it} , bağımlı değişkenin t zamanında i. birim için değerini gösterir. Bu genel modelde parametrelerin her dönemde her bir birim için değer almasına izin verilmektedir (Tatoğlu, 2013, s. 4).

Panel veri zaman serileri ve yatay kesit verilerinin birleşiminden oluşmasından dolayı zaman boyutu nedeni zamana göre, yatay kesit boyutu ile de birimlere göre değişim gösterirler. Panel veri modelleri bu nedenden dolayı zaman boyutu ve yatay kesit boyutlarını içerecek şekilde oluşturulurlar. Birimlere ve zamana göre değişim mümkün olduğu için farklı modeller oluşturulabilmektedir. Sabit ve değişken katsayılı modeller kurulabilecek olmasının yanında tek ve iki faktörlü sabit ve tesadüfi etkili modeller de kurulabilir. Ancak iki boyutun birlikte incelenmesi modellerdeki parametre tahminlerini ve tahmin edilen parametrelerin yorumlanmasını güçleştirebilir (Güriş & Çağlayan, 2010, s. 11).

Panel veri setlerinde her bir yatay kesit eşit zaman serisi gözlem uzunluğuna sahipse bu durum dengeli panel, eğer gözlem uzunluğu farklılık arz ediyorsa bu durumda dengesiz panel söz konusudur (Gujarati, 2004, s. 640).

3.5.1. Panel Verinin Avantajları ve Dezavantajları

Ekonometrik araştırma yapılırken panel verilerin kullanımı zaman serisi ya da yatay kesit veri kullanmaya göre birçok avantaj sunmakta ve aynı zamanda belli başlı kısıtlamalar da getirmektedir (Tatoğlu, 2013, s. 9). Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir.

Avantajları

- Panel veri analizi bireyler, firmalar ve ülkeler gibi kesit birimlerin kendilerine has farklılıklarını dikkate alarak ortaya çıkan bu farkların model içinde kontrol edilebilmesini ve ölçülebilmesine olanak tanımaktadır,
- Yatay kesit gözlemleri ve zaman serilerinin birleştirilmesiyle panel veriler daha fazla net bilgi, değişkenler arasında daha az doğrusal bağlantı ve daha fazla serbestlik derecesiyle birlikte daha fazla etkinlik sağlamaktadırlar,
- Tekrarlanan yatay kesit gözlemlerini incelemekle, panel veriler değişme dinamiklerini araştırmak için daha uygundur (Tarı, 2011, s. 475-476).
- Panel veri analizi daha karmaşık davranış modelleri ile çalışabilmeye olanak sağlaması açısından zaman serileri ve yatay kesit serisi modellerine göre üstünlük sağlamaktadır (Hsiao, 2003, s. 5).

Dezavantajları

Panel veri analizi zaman serileri ve kesit analizlerinin kendi başına çözemediği bazı sorunları çözümede etkili olsa bile tam anlamıyla tüm sorunların üstesinden gelemeyebilir (Baltagi, 2005, s. 8). Panel verilerin bazı kısıtlamaları aşağıda sıralanmıştır:

- Panel veri modellerinde hata terimi zaman serisi, yatay kesit veri ve panel veri modellerine özgü sapmayı taşıdığından panel veri modellerindeki hata terimi daima sapmalıdır,
- Panel veri çalışmalarındaki en önemli sorun verilere ulaşmak ve verileri düzenlemektir,
- Panel veride genel olarak birim boyutu fazla olmasına rağmen zaman boyutu kısadır. Bu durum doğrusal olmayan panel veri modellerinde çözülmesi zor ekonometrik problemler yaratmaktadır (Tatoğlu, 2013, s. 14).

- Panel veri zaman serilerini ve yatay kesit boyutunu da içerdiğinden anket çalışmalarında ölçüm hatası yapma riskini arttırmaktadır (Baltagi, 2005, s. 8).

Panel veriler, statik ve dinamik paneller olmak üzere ikiye ayrılırlar. Çalışmamızda dinamik panel veri analizi yöntemi kullanılacaktır.

3.5.2. Dinamik Panel Veri Analizi

Dinamik panel veri modellerinde diğer modellerden farklı olarak gecikmeli değişkenler bulunmaktadır. Açıklayıcı değişkenlerin hem cari hem de gecikmeli değerlerini içeren modeller *gecikmesi dağıtılmış modeller* olarak adlandırılmaktadır. *Otoregresif modeller* ise; bağımlı değişkenin bir ya da daha fazla gecikmesini açıklayıcı değişken şeklinde içeren modellerdir. *Otoregresif modeller*, bağımlı değişkenin geçmiş değerleri ile bağlantılı bir şekilde gelişimini göstermesi nedeniyle “dinamik modeller” olarak da adlandırılmaktadır (Gujarati, 2004, s. 656).

Regresörler arasında gecikmeli bağımlı değişken içeren dinamik bir model aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Baltagi, 2013, s. 155).

$$Y_{it} = \delta y_{i,t-1} + x'_{it} \beta + u_{it} \quad i = 1, \dots, N ; t = 1, \dots, T \quad (3)$$

Hata teriminin modellenmesi ise aşağıdaki gibidir;

$$U_{it} = \mu_i + v_{it} \quad (4)$$

Burada y_{it} bağımlı değişkendir, $y_{i,t-1}$ bağımlı gecikmeli değişkendir, δ ise skalerdir, x'_{it} $1 \times K$ 'dir ve β $K \times 1$ 'dir ve $u_{it} = \mu_i + v_{it}$ 'dir. Hata terimi, u_{it} , gözlemlenmeyen bireysel sabit etkiler olan μ_i 'yi ve kesit zaman içinde değişen v_{it} 'i içerir.

Regresörler arasında gecikmeli bağımlı değişkenin varlığı, dinamik panel veri regresyonunda otokorelasyon sorununa neden olmaktadır. y_{it} , μ_i 'nin bir fonksiyonu ise, $y_{i,t-1}$ 'de μ_i 'nin bir fonksiyonudur. Bu nedenle, gecikmeli bağımlı değişken $y_{i,t-1}$ hata terimiyle ilişkilidir. Bu nedenle, sıradan en küçük kareler (OLS) ve grup içi tahminler ön yargılı ve tutarsızdır. Bu sorunu gidermek amacıyla dinamik panel veri modellerinde farklı tahmin metotları geliştirilmiştir. Anderson ve Hsiao (1982), bireysel etkiler μ_i 'yi gidermek için modelin ilk fark dönüşümünü

önermiş ve akabinde $y_{i,t-2}$ 'yi $\Delta y_{it-1} = y_{i,t-1} - y_{i,t-2}$ için bir araç olarak kullanmıştır. Böylece araçlar $\Delta v_{it} = v_{i,t} - v_{i,t-1}$ ile ilişkilendirilmeyecektir. Bu değişken yöntemi, modeldeki parametrelerin tutarlı ancak verimsiz tahminleridir, çünkü mevcut anın tüm koşullarını kullanmamakta ve kalıntı, bozulmalardaki farklı yapıyı hesaba katmamaktadır (Baltagi, 2013, s. 155).

Birinci fark modelindeki hata terimlerinin otokorelasyonlu olduğu ve değişen varyans durumlarında, Anderson ve Hsiao kullanımlarının uygun olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Arellano Bond (1991), birinci farkta araç değişkenlerinin tümünün kullanıldığı geliştirilmiş momentler metodunu geliştirmiştir. (Tatoğlu, 2020, s. 126-131).

Dengesiz panel veri seti kullanılması ve zaman verisinin kısa olması nedeniyle birinci farklar metodunda veri kaybı artmaktadır. Bunun yanında otoregresif parametre sayısının fazla olması ya da birim etki varyansının hata terimi varyansından çok daha büyük olması durumlarında Arellano Bond (1991)'in GMM tahmincisinin performansı düşmektedir (Tatoğlu, 2020, s. 138). Buna göre; Arellano Bover (1995) ve Blundell & Bond (1998) sistem geliştirilmiş momentler metodu (sistem GMM)'nu geliştirmişlerdir. Mukayese edildiğinde sistem GMM tahmincisinin birinci farkı alınmış GMM tahmincisine göre tutarlı ve verimli tahminler içerdikleri gözlemlenmiştir.

3.6. Veri Seti ve Değişkenler

Bu çalışma 2008-2022 yılları arasında Türkiye'nin de dahil olduğu seçilmiş OECD ülkelerinde kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini dinamik panel veri yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Analiz için gerekli veriler, Dünya Bankası veri tabanından temin edilmiştir. Kullanılan ana değişken Gini Katsayısı olmakla birlikte kontrol değişken olarak kişi başı gelir, kamu harcamaları, işsizlik ve dış ticaret bulunmaktadır.

Çalışmada kullanılan veri seti Türkiye'nin de dahil olduğu 32 OECD ülkesinin yıllık verilerini içermekte olup, toplamda 15 yıllık bir periyodu kapsamaktadır. Sağlıklı bir analiz yapabilmek adına verileri tam olan ülkeler analize dahil edilmiştir. Analize dahil edilen ülkeler; Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Kore Cumhuriyeti, Letonya,

Litvanya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD’den oluşmaktadır.

Tablo 3.3: Veri Seti ve Değişkenler

Değişken Adı	Sembol	Formül	Kaynak
Gini Katsayısı	GİNİ	0-100 arası değer almış olup bu doğrultuda değerlendirilmiştir.	SWIID: (Solt, Frederik,2020). “Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database.” Social Science Quarterly 101(3):1183-1199. SWIID Version 9.7, September 2024.
Kişi Başı Gelir	LPC	Per Capita (Constant 2015 US\$) verisinin logaritması alınmıştır.	WorldBank [WB]. (2024). Eylül, 30, 2024 tarihinde https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators adresinden alındı.
Kamu Harcamaları	EXP_GDP	Kamu Harcamaları / GSYİH	WorldBank [WB]. (2024). Eylül, 30, 2024 tarihinde https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators adresinden alındı.
İşsizlik	UNEMP	Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate)	WorldBank [WB]. (2024). Eylül, 30, 2024 tarihinde https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators adresinden alındı.
Dış Ticaret	TRADE	Trade (% of GDP) Trade=[ihracat+ithalat]/gsyih]	WorldBank [WB]. (2024). Eylül, 30, 2024 tarihinde https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators adresinden alındı.

Gini katsayısı, gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçen bir göstergedir ve bu çalışmada, bireyler arasındaki gelir eşitsizliklerini analiz etmek için kullanılmıştır. Gini katsayısı; Gini’nin 0-100 arasında aldığı değer, kişi başı gelir; GSYİH per capita verisinin logaritması, işsizlik; işsiz sayısının toplam işgücü içerisindeki oranı, kamu harcamaları; toplam kamu harcamalarının GSYİH’ya oranı, dış ticaret ise; ihracat ve ithalat toplamının GSYİH’ya oranı olarak belirlenmiştir.

3.7. Yöntem ve Model

Bu çalışmada, Arellano ve Bover (1995) ve Blundell Bond (1998) tarafından önerilen sistem GMM dinamik panel veri modeli tahmincisi kullanılarak OECD ülkelerinde kamu harcamalarının gelir eşitsizliği ile ilişkisi araştırılmıştır. Dinamik panel veri analizi yöntemi için Roodman'ın (2009) sistem GMM (Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi) tercih edilmiştir. Bu yöntem hem kesit hem de zaman serisi verilerini kullanarak modeldeki potansiyel sonlu otokorelasyonu ve heteroskedastisitesi kontrol etme imkanı sunmaktadır. Modelde kamu harcamalarının Gini katsayısı üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla aşağıdaki temel model formülasyonu oluşturulmuştur;

$$G\dot{N}I_{it} = \alpha_0 \beta_0 G\dot{N}I_{i,t-1} + \beta_1 EXP\_GDP_{it} + \beta_2 LPC_{it} + \beta_3 UNEMP_{it} + \beta_4 TRADE_{it} + u_{it} \quad (4)$$

3.8. Ekonometrik Analiz Sonuçları

Kamu harcamaları, devletin ekonomik işleyişe müdahale ederek toplumsal refahı artırmayı ve gelir dağılımını dengelemeyi hedefleyen önemli araçlardan biridir. Bu harcamalar, ekonomideki kaynakların yeniden dağıtımını sağlayarak gelir eşitsizliklerini azaltabilir. Bu çalışmada kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerine etkisi OECD ülkelerinde 2008-2022 dönemine ait verilerle dinamik panel veri analizi yardımıyla araştırılmıştır. Modelin tahmin edilmesinde kullanılan GMM tahmin yöntemi ile en valid sonuçların elde edilmesi amaçlanmıştır.

Sistem GMM analizi vasıtasıyla elde edeceğimiz ekonometrik analiz sonuçlarına geçmeden önce tanımlayıcı değişkenler ile modelimizdeki değişkenlerin başlıca özellikleri ve korelasyon matrisi ile aralarındaki nedensellik ilişkileri incelenmiştir.

Tablo 3.4: Tanımlayıcı Değişkenler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.
Gini	480	32.115	6.631	22.3	52.4
Lpc	480	10.175	.691	8.525	11.612
Exp_Gdp	480	19.241	3.736	10.259	27.935
Unemp	480	8.068	4.255	2.015	27.686
Trade	480	105.919	61.948	23.104	393.141

Tablo 3.4 incelendiğinde 32 OECD ülkesi için 2008-2022 döneminde ortalama gini katsayısı 32.115 olarak ölçülmüştür. Kamu harcamaları açısından değerlendirildiğinde ise ortalamanın 19.241 ile düşük kaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum OECD ülkelerinde kamu harcamalarının düşük seyrettiğini göstermektedir. Modelde mevcut olan değişkenlerin korelasyon katsayılarını gösteren matris ise Tablo 3.5’te sunulmuştur.

Tablo 3.5: Korelasyon Matrisi

	Gini	Ipc	Exp_Gdp	unemp	trade
Gini	1.000				
Ipc	-0.5917	1.000			
Exp_gdp	-0.6769	0.4510	1.000		
unemp	0.2210	-0.3170	0.0110	1.000	
trade	-0.4478	0.2875	0.0113	-0.1800	1.000

Tablo 3.5 incelendiğinde kamu harcamaları ve gelir eşitsizliği arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre kamu harcamaları arttığında gelir eşitsizliği azalmaktadır. Kontrol değişkenler incelendiğinde kişi başı gelir ve ticaret ile gelir eşitsizliği arasında negatif bir ilişki mevcutken, işsizlik ile gelir eşitsizliği arasında pozitif yönlü bir söz konusudur. Buna göre, kişi başı gelir ve ticaret gelir eşitsizliğini artırırken, işsizlik gelir eşitsizliğini arttırmaktadır.

Tablo 3.6: Analiz Sonuçları

Bağımlı Değişken: GİNİ	KATSAYI	STANDART HATA
GİNİ (-1)	0.911*	0.035
EXP_GDP	-0.107**	0.047
LPC	0.471**	0.197
UNEMP	0.057***	0.029
TRADE	-0.003	0.002
Grup Sayısı	32	
Gözlem Sayısı	448	
Number Of Instruments	18	
AR(1) p değeri	-2.51 (0.012)	
AR(2) p değeri	-1.44 (0.151)	
Hansen p değeri	13.18 (0.434)	

*, **, *** sırasıyla %1, 5 ve 10’da anlamlılığı temsil etmektedir. İki aşamalı GMM tahmin sonuçları raporlanmıştır. t-istatistikleri dirençli tahminciye dayanmaktadır. Tahminler Stata programında xtabond2 (Roodman, 2009) kodu ile yapılmıştır. Moment koşullarını azaltmak üzere collapse seçeneği kullanılmıştır.

Roodman (2009)'ın yaklaşımı modeldeki potansiyel sonlu otokorelasyonu azaltmak için laglı değişkenleri araç olarak kullanarak, daha güvenilir tahminler elde edilmesine olanak tanımaktadır.

Tablo bulguları ön testler bakımından değerlendirildiğinde sistem GMM tahmincilerinin tutarlılığı için AR(2) test sonucu, modelin ikinci dereceden otokorelasyonu reddetmeyerek geçerli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Hansen testi sonuçlarına göre moment koşulları geçerli olup model uygundur. Gelir eğitsizliği değişkeninin gecikmeli değeri de istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgu, gelir eğitsizliğinin geçmiş değerinin cari dönemin güçlü bir belirleyicisi olduğunu ifade etmektedir. Exp_gdp değişkeninin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir.

Elde edilen bulgular kamu harcamalarının gelir eğitsizliğini azalttığını göstermektedir. Buna göre kamu harcamalarında 1 birimlik artış, gelir eğitsizliği oranında 0.00107 (yani %0.107 puan) azalmaya neden olmaktadır. Bu bulgu, literatür özetindeki Guzi & Kahanec (2018), Sánchez & Pérez-Corral (2018), Teyyare & Sayaner (2018); Ulu (2018); Dayar & Akıncı (2020) ve Blancheton & Chhorn (2021)'in çalışmalarıyla uyumludur.

Kontrol değişkenler ele alındığında ise kişi başi gelir ve işsizliğin gelir eğitsizliği ilişkisi anlamlı ve pozitif yönlü olup, kişi başi gelir ve işsizlikteki artışın gelir eğitsizliğini arttırdığı gözlemlenmiştir. Dış ticaret ise katsayı olarak gelir eğitsizliği ters yönlü olup dış ticaretin gelir eğitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak dış ticaretin gelir eğitsizliği üzerine etkisine dair sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

SONUÇ

Gelir dağılımı, toplumdaki birey ve haneler arasında gelirin ne şekilde dağıldığını inceleyen bir göstergedir. Gelir eşitsizliği, iktisadi ve sosyal anlamda görülen en önemli sorunların başlıcalarından olup bu özelliğiyle sosyoekonomik bir sorunsal olarak karşımıza çıkmakta ve toplumda huzursuzluk, yoksulluk, sağlık hizmetlerine erişimde orantısızlıklar ve eğitimde fırsat eşitsizliği gibi birçok olumsuz duruma neden olmaktadır. Gelir eşitsizliğinin neden olduğu olumsuz durumların sonucu olarak düşük gelirli kişi ve gruplar, dışlanma hissi ile birlikte yüksek gelirli bireylere ve gruplara karşı öfke geliştirebilmektedir. Bu durum sosyal anlamda gerilimleri arttırırken, toplumsal barışın sağlanması için gerekli olan toplumsal dayanışmayı zayıflatmaktadır.

Gelir eşitsizliğinin birçok nedeni olabilmektedir. Bireylerin ekonomik imkanlarının farklı olmasının yanında siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar da gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik büyüme, teknolojik gelişme, küreselleşme, işsizlik, enflasyon vb. unsurlar bazı bireylerin/grupların daha fazla gelir elde etmesine olanak tanırken, diğer gruplar bu imkanlardan aynı ölçüde faydalanamayabilir. Bunların yanında yetersiz ve verimsiz sosyal politikalar, sosyal yardımların yetersizliği ve vergi sisteminin adaletten uzak olması da gelir eşitsizliğini derinleştirmektedir.

Piyasa koşulları altında bireyler arasındaki kabiliyet ve imkan farklılıkları ile verimsiz sosyal ve ekonomik politikalar nedeniyle gelir dağılımı eşitlikten oldukça uzak bir duruma gelebilmekte, bu durum devletlerin gerek birincil gerekse de ikincil gelir dağılımına müdahale etme gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Birincil dağılımda devletler eğitim ve servet imkanlarının değiştirilmesine yönelik politikaların yanında faktör fiyatlarını da değiştirerek piyasa mekanizması üzerindeki gelir eşitsizliğini iyileştirme yoluna gitmektedirler. Özellikle 1929 Büyük Buhranı ile birlikte devletlerin makroekonomik araçlarla ekonomiye müdahale etmesi ve gelirin bu araçlarla ikincil dağılımının (gelirin yeniden dağılımı) sağlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Gelirin yeniden dağılımında uygulanan ücret politikaları, fiyat politikaları, aktif istihdam politikaları ve gelir politikaları gibi birçok politika olmakla birlikte

bu politikalar arasındaki en etkin ve önemli olanları, kamu harcamaları ve vergilerdir. Devlet, kamu harcamaları yoluyla toplumdaki birey ve grupların refahını arttırarak gelir dağılımını iyileştirmekle birlikte uyguladığı artan oranlı vergi politikaları ile düşük gelirli kesime yüksek gelirli kesime oranla daha az yük bindirerek gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde sonuçlar elde edebilir. Tüm bunların yanında gelir eşitsizliğini azaltıcı vergi politikaları sonucu elde edilen gelirlerin de yine gelir eşitsizliğini azaltıcı kamu harcamalarıyla desteklenmesi daha etkin bir politika açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin de dahil olduğu OECD ülkelerinde uygulanan kamu harcama politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerinin gerek elde edilen veri setlerinin tablo ve grafikler ile analiz edilmesi, gerekse de dinamik panel veri analizi metoduyla incelenmesi amaçlanmıştır. Öncelikle, birincil ve ikincil gelir dağılımı sonucu oluşan gini katsayıları tablo ve grafikler yöntemiyle incelenmiş ve uygulanan politikaların Türkiye özelinde (2014-2023 dönemi) ve seçilmiş OECD ülkelerindeki (2014-2022 dönemi) etkinliği TÜİK ve OECD Stat veri tabanlarından elde edilen veriler yorumlanarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında 2008-2022 döneminde SWIID ve WorldBank veritabanından elde edilen veriler kullanılmış ve dinamik panel veri metodu uygulanarak elde edilen ampirik sonuçlar değerlendirilmiştir.

Türkiye'de ve OECD ülkelerinde kamu sosyal harcamaları öncesi ve sonrasındaki gini katsayıları değerlendirildiğinde kamu harcamalarının düşük gelirli gruplara doğru yoğunlaşarak gelir eşitsizliğini azalttığı görülmektedir. Bu durum Türkiye ve OECD ülkelerinde gelir eşitsizliğini azaltma yönünde uygulanan kamu sosyal harcamalarının politikalarının olumlu sonuçlar ortaya çıkardığını göstermektedir. Bunun yanında, sistem GMM yöntemiyle gerçekleştirilen dinamik panel veri analizinin ampirik sonuçları değerlendirildiğinde, kamu harcamalarının gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmış olup katsayı sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır. Kamu harcamaları verisinin yanında kullanılan kontrol değişkenlerden kişi başı gelir ve işsizliğin gelir eşitsizliğini derinleştirdiği görülmekle birlikte katsayı sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir kontrol değişken olan dış ticaretin ise, gelir eşitsizliğini iyileştirdiği sonucuna ulaşılmış olmasına rağmen katsayı sonuçları istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Özetle, Türkiye'nin de dahil olduğu OECD ülkelerinde 2008-2022 döneminde uygulanan kamu harcama politikalarının gelir eşitsizliğini azalttığı görülmüştür. Ancak bu etkiler belli bir seviyede olup mevcut dönemdeki gini katsayılarının genel seyri anlamında kayda değer bir iyileşme sağlanamadığı görülmektedir. Mevcut ülkelerde kamu harcama politikalarının gelir eşitsizliğini azaltıcı etkilerinin iyileştirilmesi adına sosyal harcamaların genel bütçe içerisindeki paylarının artırılması, eğitime yönelik yatırım politikalarının genişletilmesi ve hedeflenen sosyal politika programlarının daha da geliştirilmesi daha faydalı olabilir. Ayrıca vergi sisteminde daha progresif bir yapıya geçilmesi, vergide adalet ilkesi gereği istisna ve muafiyetlerin düşük gelirlilere zarar vermeyecek şekilde tekrar gözden geçirilerek optimize edilmesi, erişilebilir kamu hizmetlerinin artırılması yanında, kamu hizmetlerinin de erişilebilirliğinin artırılması, istikrarlı ve sürdürülebilir iktisadi politikalarının uygulanması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2015). Türkiye'de Gelir Dağılımı. *HAK - İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 44-58.
- Afonso, A., Schuknecht, L. & Tanzi, V. (2010), Income Distribution Determinants And Public Spending Efficiency, *The Journal of Economic Inequality*, 8(3), 367-389.
- Akalın, G. (2000). *Kamu Ekonomisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akdoğan, A. (2009). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi* (14.Baskı) Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksoğan, G., & Elveren, A. (2012), Türkiye'de Savunma, Sağlık Ve Eğitim Harcamaları Ve Gelir Eşitsizliği (1970-2008): Ekonometrik bir inceleme. *Sosyoekonomi*, 17(17), 264-280.
- Aksu, Ö. (1993). *Gelir ve Servet Dağılımı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi.
- Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Coşkun Can Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri içinde* (s. 19-38), Ankara: Hak-İş Yayınları.
- Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* Coşkun Can Aktan (Ed.), Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 71- 100.
- Aktaş, E.E., & Dokuzoğlu, S. (2021). Sosyal Transfer Harcamaları-Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Karşılaştırmalı Panel Nedensellik Analizi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 59, 119-140.
- Alamanda, A. (2020). The Effect Of Government Expenditure On Income Inequality And Poverty In Indonesia. *Info Artha*, 4(1), 1-11.
- Altınışik, İsa & Peker, H.S. (2008). Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (15), 90-105.
- Anderson, E., D'Orey, J., M.A., Duvendack, M. & Esposito, L. (2017). Does Government Spending Affect Income Inequality? A Meta-Regression Analysis, *Journal of Economic Surveys*, 31(4), 961-987.
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some Tests Of Specification For Panel Data: Monte Carlo Evidence And An Application To Employment Equations. *The Review of Economic Studies*, 58(2), 277-297.

- Arellano, M., & Bover, O. (1995). Another Look At The Instrumental Variable Estimation Of Error Components Models. *Journal of Econometrics*, 68(1), 29–51.
- Arellano, M., & Bover, O. (1995). Another Look At The Instrumental Variable Estimation Of Error Components Models. *Journal of Econometrics*, 68(1), 29–51.
- Ataç, B. (2006); Maliye Politikası: Gelişimi, Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları (7.Baskı). Eskişehir: ETAM AŞ. Matbaa Tesisleri.
- Aydın, M. S., Kaya, H. & Sezer, O. (2017). Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımında Adaleti Sağlamadaki Rolü. *International Journal of Social Science*, 61, 475-487.
- Balseven H. (2017). Refah Devleti ve Gelir Dağılımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 18(1), 87-107.
- Baltagi, B.H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. New Delhi, India: John Wiley & Sons Ltd.
- Baltagi, H.B. (2013). *Econometric Analysis of Panel Data* (Third Edition). England: John Wiley & Sons, Ltd.
- Barro, R.J. (1999). “Inequality, Growth and Investment”, *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No: 7038
- Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 49-70.
- Başaran, N. (2023). Kamu Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 7(2), 278-294.
- Batırel, Ö.F. (2007). Kamu Maliyesi ve Yönetimi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları.
- Baumol, W., & Blinder, A., (1988). *Economics: Principles and Policy* (Fourth Edition). Harcourt Brace Jovanovich; aktaran: Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Coşkun Can Aktan (Ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri içinde. Ankara: Hak-İş Yayınları, 19-38.
- Berberoğlu, N., Özkazanç, Ö., Eren, E., Parasız, İ. & Yıldırım, K. (2010). *İktisat Teorisi*. AÖF Yayınları, 1(576).
- Biçerli M.K. (2013). *Çalışma Ekonomisi* (7. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Bilici, N., & Bilici, A. (2013). *Kamu Maliyesi* (2.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Blancheton, B., & Chhorn, D. (2021). Government Intervention, Institutional Quality, And Income Inequality: Evidence from Asia and the Pacific, 1988–2014, *Asian Development Review*, 38(1), 176-206.
- Blundell, R., & Bond, S. (1998). Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models. *Journal of Econometrics*, 87(1), 115–143.
- Bulut, E., Yayla, N., Yaraşır, S., & Çeviş, İ. (2019). Maliye Politikalarının Gelir Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi. ICOAEF VI International Conference on Applied Economics and Finance & Extended With Social Sciences Bildiriler Kitabı. s.247-262 içinde Balıkesir: International Conference on Applied Economics and Finance.
- Bulutoğlu, K. (1997). *Kamu Ekonomisine Giriş* (5. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Bulutoğlu, K. (2008). *Kamu Ekonomisine Giriş*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bükey, A. M. (2022). Türkiye’de Ücret Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği İlişkisi. *Alanya Akademik Bakış*, 6(3), 3109-3128.
- Caminada, K., & Goudswaard, K. (2001), International Trends In Income Inequality And Social Policy, *International Tax and Public Finance*, (8), 395-415.
- Cho, C. & Lee, D.J. (2022). Public Expenditures And Inequality In Asia-Pacific: Understanding The Relationship. MPFD Policy Brief, 124, Bangkok: ESCAP.
- Cottier, L., Fluckiger, Y., Kempeneers, P., & Lalive, R. (2018). Does Job Search Assistance Really Raise Employment? *Discussion Paper Series, IZA Institute of Labor Economics*, 11766.
- Cowell, A.F. (2000). *Measuring Inequality*, Prentice Hill. Third Edition, New York; aktaran: Öztürk, N., & Göktolga, Z.G. (2010). Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 34(2), 3-25.
- Çalışır, Y., C. & Gökbayrak, ř. (2024). Gelir Eşitsizliğinin Azaltılmasında Sosyal Koruma Harcamalarının Rolü: Avrupa Ülkelerinden Kanıtlar. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (63), 331-350.
- Dayar, H., & Akıncı, A. (2020). Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Kişisel Gelir Dağılımına Etkisi. *Maliye Dergisi*, 179, 172-185.
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT]. (1994). Gelir Dağılımı ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu (DPT Yayın No: 2370).
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT]. (2001). Sekizinci Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (No:2599), Ankara.

- Dibo, M. (2022). Kamu Sosyal Harcamaları Ve Gelir Eşitsizliği: OECD Ülkeleri Kapsamında Bir Analiz, *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 7(2), 1-16.
- Dişbudak C., & Süslü, B. (2007). Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makroekonomik Faktörler. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 18(65), 1-23.
- Doğan, Ç. (2005). *Fiyat İstikrarı Sorunsalı–Merkez Bankası Eksenli Çözüm Stratejileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Doğruyol, C. (2006). *Kamu Maliyesi, Bütçe ve Borçlanma*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Edizdoğan N. (2007). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Edizdoğan, N., & A. Çelikkaya (2010). *Vergilerin Ekonomik Analizi*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Egeli, H., & Özen, A. (2010). *Teori ve Uygulamada Bütçe Politikası*. İzmir: Altın Nokta Yayınları.
- Eğilmez, M. & Kumcu, E. (2003). *Ekonomi Politikası* (4. Baskı). OM Yayınevi.
- Eker, A., Altay, A., & Sakal, M. (2009). *Maliye Politikası, (Teori, İlkeler ve Yöntemler)*, İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Ersezer, D. (2004). *Türkiye 'de 1980 Sonrası Dönemde Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğlu, N., Altaş, D., Turgut, Ü.N. & Ulu, M.İ. (2017). OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 335-354.
- Erol, A. (1992). *Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'de Devlet Borçları (1981-1990)*, Ankara: Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı (1992/324).
- European Central Bank. [ECB]. (2009). Annual Report 2008. Aralık 2024 tarihinde <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2008en.pdf> adresinden alındı.
- Fahlıoğulları, M., Uzun, G., Yıldız, G., & İftar, Ü. (2018). Ücret Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri. *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-50.
- Fotros, M. H., Alizadeh, M., & Ahmadvand, N. (2020). Optimal Amount Of Government Expenditure Components With The Goal Of Reducing Income Inequality (The Case Of Iran), *Iranian Journal of Economic Studies*, 9(1), 117-146.

- Ghosh, S. (2022). Analysing The Nexus Between Income Inequality And Military Expenditure In Top Ten Defence Expenditure Economies. *Quality & Quantity*, 56(2), 689-712.
- Giray, F. (2006). *Maliye Tarihi* (2.Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Gökalp, M.F., Baldemir, E., & Akgün, G. (2011). Türkiye Ekonomisinde Dışa Açılma ve Gelir Eşitsizlikleri İlişkisi. *Yönetim ve Ekonomi*, 18(1), 87-104.
- Gujarati, D. (2004). *Basic Econometrics* (4th Edition). New York, USA: Mc Grawthli.
- Guzi, M. & Kahanec, M. (2018). Income Inequality And The Size Of Government: A Causal Analysis, IZA Discussion Paper Series, 12015, IZA Institute of Labor Economics, Bonn.
- Gürsoy, B. (1975). *Kamu Maliyesi, Giriş-Masraflar*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Hsiao, C. (2003). *Analysis of Panel Data* (Second Edition). United Kingdom: Cambridge University Press.
- Hunt, E.K. (2002). *İktisadi Düşünce Tarihi* (Günay, M., Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- İlgün, M. F. (2015). Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Oecd Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi, Dokuz Eylul University Journal of Graduate School of Social Sciences, 17(4), 493-516.
- İnam, B. (2019). Sosyal Harcamaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği, Doktora Tezi, Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnce, M. (2001). *Devlet Borçları ve Türkiye*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Jackson, E.A., & Jabbie, M. (2019). Understanding Market Failure In The Developing Country Context içinde Walter L. Filho (Ed.), *Decent Work and Economic Growth: Encyclopedia of Sustainable Development Goals (Online First* (s. 1-10). Cham: Springer Nature Switzerland
- Kalenderoğlu, M. (2013). *Kamu Maliyesi Bütçe ve Borçlanma* (14.Baskı). Ankara: Agon Yayıncılık.
- Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu [TÜRKİYE KAMU-SEN]. (2010). *Gelir Dağılımı Adaletine Yönelik Ekonomik Politikalar*, (Yayın No:36). Hazırlayan Ercan Han, Türkiye Kamu-Sen Arge Merkezi.
- Kapar, R. (2005). *Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi*. Birleşik Metal-İş Yayınları.

- Karaş, E. (2024). Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (82), 246-265.
- Kazgan G. (2016). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kazgan, G. (1974). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi* (2.Baskı). Ankara: Bilgi Yayınları.
- Kazgan, G. (1991). "Giriş", *Türk Ekonomisine Sosyal Demokrat Çözümler*, (1), İstanbul: TÜSES Vakfı.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: Macmillan,.
- Kızıltan A., & Çubukçu, F. (2005). Gelir Dağılımında Değişmeler ve Erzurum Örneği. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1-2), 665-674.
- Kirmanoglu, H. (2007). *Kamu Ekonomisi Analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Kirmanoglu, H. (2012). *Kamu Ekonomisi Analizi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Kirmanoglu, H. (2013). *Kamu Ekonomisi Analizi* (4.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Korkmaz, E. (2013). *Küresel Süreçte Ulusal Kalkınma* (2. Ekonomi Dizisi). İstanbul: Himalaya Yayınları.
- Krugman, P., & Wells, R. (2012). *Mikro İktisat* (Işık, S., Aslan, M., Ateş A., Dişbudak, C., Türkcan, K., Çev.). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Kuştepe, Y., & Halaç, U. (2004). Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi. İzmir: *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(4), 143-160.
- Kuznets, S. (1955) "Economic Growth and Income Inequality", *The American Economic Review*, 45(1), 1-28.
- Küçükcalay, A., M. (2015). *İktisadi Düşünce Tarihi* (4. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Musgrave R. (2004). *Kamu Maliyesi Teorisi*, (Orhan Şener,O. & Methibay,Y., çev.) Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Mutluer, M. K., Öner, E., & Kesik, A. (2007). *Teori ve Uygulamada Kamu Maliyesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları (24).
- Nadaroğlu, H. (1992). *Kamu Maliyesi Teorisi* (8.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Niehues, J. (2010), Social spending generosity and income inequality: A dynamic panel approach, *IZA Discussion Papers (5178)*, *Forschungsinstitut für die Zukunft der Arbeit Institute for the Study of Labor*, Berlin.
- Organization for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2024). *OECD Income and Wealth Distribution Databases*, Aralık, 12, 2024 tarihinde <https://www.oecd.org/en/data/datasets/income-and-wealth-distribution-database.html> adresinden alındı.
- Orhaner, E. (2007). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Özbilen, Ş. (2010). *Maliye Politikası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özdal, H. (2009). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İlişkisi ve Türkiye Örneği (1994-2008), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Özen, A. (2002). Türkiye’de Transfer Harcamalarının Bütçe Açıkları Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, İ. (1986). *Devlet Maliyesi*. Ankara: Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma-Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayınları.
- Özmucur, S. (1996). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Öztürk N. (2017). *Para Banka Kredi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Öztürk, N. (2009). *İktisatta Bölüşüm: Kuram-Politika*. Ankara:Palme Yayıncılık,
- Öztürk, N. (2012). *Maliye Politikası* (1. Baskı). Bursa: Ekin Basın Yayım ve Dağıtım.
- Öztürk, N. (2013). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Öztürk, N., & Göktolga, Z.G. (2010). Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 34(2), 3-25.
- Padhan, H., Haouas, I., Hammoudeh, S. & Tiwari, A.K. (2020). Nonlinear Analysis Of Government Expenditure And Tax Rate On Income Inequality In India, *Journal of Public Affairs*, 22(3), 2-14.
- Pehlivan, M.S. (2009). Gelir Dağılım Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği. Ankara: Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.
- Pehlivan, O. (2003). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Pehlivan, O. (2021). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.

- Peterson, W.C. (1994). *Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme*. (Talat Güllap, Çev.)
Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Pınar, A. (2012); *Maliye Politikası Teori ve Uygulama* (5. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pınar, A. (2013). *Maliye Politikası Teori ve Uygulama* (6.Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi,
- Pınar, A. (2013). *Maliye Politikası*, (Teori ve Uygulama), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ricardo, D. (1997). *Ekonomi Politikin ve Vergilendirmenin İlkeleri* (Ertan T., çev.)
İstanbul: Belge Yayıncılık.
- Rodrik, D. (1997). Küreselleşme Sınırı Aştı Mı? Akyol, İ. & Ünsal, F. İstanbul: Kızılelma; aktaran: Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Coşkun Can Aktan (Ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri içinde. Ankara: Hak-İş Yayınları, 19-38.
- Rodrik, D. (2000). *Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler, Dışa Açılma Nasıl Gerçekleşmeli?* (Gül, S. Çev.). İstanbul: Ayhan Matbaası.
- Roodman, D. (2009). How to do xtabond2: An Introduction to Difference and System GMM in Stata. *Stata Journal, Stata Corp LP*, 9(1), 86-136.
- Sahota, G.S. (1978). Theories Of Personal Income Distribution: A survey, *Journal Of Economic Literature*, 16(1), 1-55.
- Sánchez, A. ve Pérez-Corral, A.L. (2018). Government Social Expenditure And Income Inequalities In The European Union, *Hacienda Pública Española*, 227(4/2018), 133-156.
- Savaşan, F. (2013). *Kamu Ekonomisi: Piyasa Başarısızlığından Devlet Başarısızlığına* (2. Baskı). İstanbul: Kitap Matbaacılık.
- Sidek, N.Z.M. (2021). Do Government Expenditure Reduce Income Inequality: Evidence From Developing And Developed Countries, *Studies in Economics and Finance*, 38(2), 447-503.
- Skidelsky, R. (2003). *John Maynard Keynes 1883-1946: Economist, Philosopher, Statesman*. London: Penguin Books.
- Solt, F. (2020). Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database. *Social Science Quarterly* 101(3), 1183-1199. SWIID Version 9.7, September 2024.
- Stolper, W., & Samuelson, P.A.(1974). Protection and Real Wages. Jadish Bhagwati (Ed.), *International Trade* içinde (s. 245-268). England: Penguin Education.

- Sundrum, R. M. (1992). *Income Distribution in Less Developed Countries*, Routledge, London, Newyork; aktaran: Ulusoy, A., Karakurt, B., & Akbulut, E. (2015). Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye’de Yükseköğretimin Gelir Eşitsizliğini Giderici İşlevi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 45-75.
- Sylwester, K. (2002), Can education expenditures reduce income inequality?, *Economics of Education Review*, 21(1), 43-52.
- Şahin, H. (1997). *İktisat İlkelerine Bakış*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Şahin, H. (2002). *Türkiye Ekonomisi (7.Baskı)*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Şantaş, G., Demirgil, B., & Şantaş, F. (2019). Sağlık Harcamaları-Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye İçin Bir ARDL Sınır Testi Yaklaşımı, *Journal of Management & Economics Research*, 17(1), 412-427.
- Şen, H., & Sağbaşı, İ. (2016). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Kalkan Matbaacılık, 2. Baskı, Ankara.
- Şengür, M. (2020). Gelir Eşitsizliği Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Üzerine Panel Veri Analizi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 331-346.
- Tarı, R. (2011). *Ekonometri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Tatoğlu Yardelen, F. (2020). *Panel Veri Ekonometrisi*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Tatoğlu, Yardelen, F. (2013). *Panel Veri Ekonometrisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tekpınar, T. (2013). Transfer Harcamaları ve Gelir Dağılımı İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Teyyare, E., & Sayaner, K. (2018). Türkiye’de Gelir Eşitsizliğinin Maliye Politikası Araçları Ve Kurumsal Faktörler Açısından Analizi Ve Çözüm Önerileri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 309-334.
- Tokatlıoğlu, M. & Selen, U. (2021). *Maliye Politikası*. Bursa: Ekin Basım ve Yayın.
- Topuz, S.G., & Doğan, E. (2020). Transfer Harcamaları Ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Panel Nedensellik Analizi İle Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(3), 549-562.
- Töngür, Ü. & Elveren, A.Y. (2012). Military Expenditures, Inequality, And Welfare And Political Regimes: A Dynamic Panel Data Analysis, *Economic Research Center*, 12(10), 1-39.
- Trkić-Izmirlija, N. & Efendić, A. (2013). Effects of the global economic crisis and public spending on income distribution in Bosnia and Herzegovina, *The wiiw Balkan Observatory Working Papers*, 108, The Vienna Institute for International Economic Studies Rahlgasse, Vienna.

- Turan, T. (2011). *Maliye Politikası ve Ekonomik Şoklar: Türkiye Örneği*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Turhan, S. (1974). Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (23), 265-279.
- Turhan, S. (1998). *Vergi Teorisi ve Politikası*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Turhan, S. (2020). *Vergi Teorisi ve Politikası*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Turnovsky, S.J., & Erauskin, I. (2022). Productive Government Expenditure And Its Impact On Income Inequality: Evidence From International Panel Data. *Review of World Economics*, 158, 1-34.
- Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi [TAEM]. (2017). Aktif İşgücü Hizmetleri, Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları-10.
- Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği [TÜSİAD]. (2000). *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*. (295), İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Türk, İ. (2007). *Maliye Politikası*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2024). Aralık, 21, 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2023-53840> adresinden alındı.
- Ulu, M. I. (2018). The Effect Of Government Social Spending On Income Inequality İn OECD: A Panel Data Analysis. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(3), 184-202.
- Uluatam Ö. (2012). *Kamu Maliyesi*. Ankara: İmaj Kitabevi.
- Uluatam, Ö. (1997). *Kamu Maliyesi*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Uluatam, Ö. (2005). *Kamu Maliyesi* (9.Baskı). Ankara: İmaj Yayınları.
- Ulusoy A. (2011). *Maliye Politikası*. Trabzon. Celepler Matbaacılık.
- Ulusoy, A. (2001). *Devlet Borçlanması*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Ulusoy, A. (2003). *Maliye Politikası* (2. Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Ulusoy, A. (2004). *Maliye Politikası*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Ulusoy, A., Karakurt, B., & Akbulut, E. (2015). Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye’de Yükseköğretimin Gelir Eşitsizliğini Giderici İşlevi, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 45-75.
- Ulutürk S. & Ersezer, D. (2005). Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (47), 88-105.

- Uşen, Ş. (2007). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Aktif Emek Piyasası Politikaları. *Çalışma ve Toplum – Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, (2), 65-95.
- Velkovska, I. & Trenovski, B. (2023). Economic Growth Or Social Expenditure: What Is More Effective In Decreasing Poverty And Income Inequality In The EU-A Panel VAR Approach, *Public Sector Economics*, 47(1), 111-142.
- Wallis, J., & Dollery, B. (1999). *Market Failure, Government Failure, Leadership and Public Policy*. London: Palgrave McMillan Books.
- WorldBank [WB]. (2024). Eylül, 30, 2024 tarihinde <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> adresinden alındı.
- Yalçın, A.Z., Yılmaztürk, A., & Yıldız, F. (2023). Kamu Eğitim Harcamalarının Gelir Eşitsizliğini Azaltıcı Etkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Örneği (2010-2019). *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 21(48), 248-274.
- Yılmaz, Akgül, G. (2007). *Kamu Maliyesi Ders Notları* (2.Baskı). İstanbul: Arıkan Basım Yayım.
- Yüce, M. (2002). Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı. *Bilgi Dergisi*, (23), 1-38.
- Zaim, S. (1974). *Türkiye’de Ücret ve Gelirler Siyaseti* (1.Baskı). Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Başar ARSLANTÜRK

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, İspanyolca.

Aldığı Sertifikalar :

Uzmanlık Alanı : Maliye.

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Maliye	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	2014

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Uzman/Specialist	Türk Hava Yolları A.O.	2018- Devam Ediyor

Eserler:

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

A1. ....

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

B1. Arslantürk B. (2024). Kamu Harcamalarının Gelir Eşitsizliği Üzerine Etkileri: OECD Örneği. Nurlan Baigabylov (Ed.), 4. Bilsel International Çatalhöyük Scientific Researches Congress Book 23-24 Kasım 2024. İçinde (s.93). Konya: Bilsel Yayıncılık.

C. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar veya kitaplardaki bölümler:

C1. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar:

C1.1. ....

C2. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplardaki bölümler:

C2.1. ....

D. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

D1. ....

E. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:

E1. ....

F. Sanat ve tasarım etkinlikleri:

F1. ....

G. Diğer yayınlar: (Yukarıdaki maddelerde yer alan başlıklardaki kategorilere girmeyen ve belirtmek istenen tüm eserler bu maddenin altında belirtilecektir.)

G1.....

